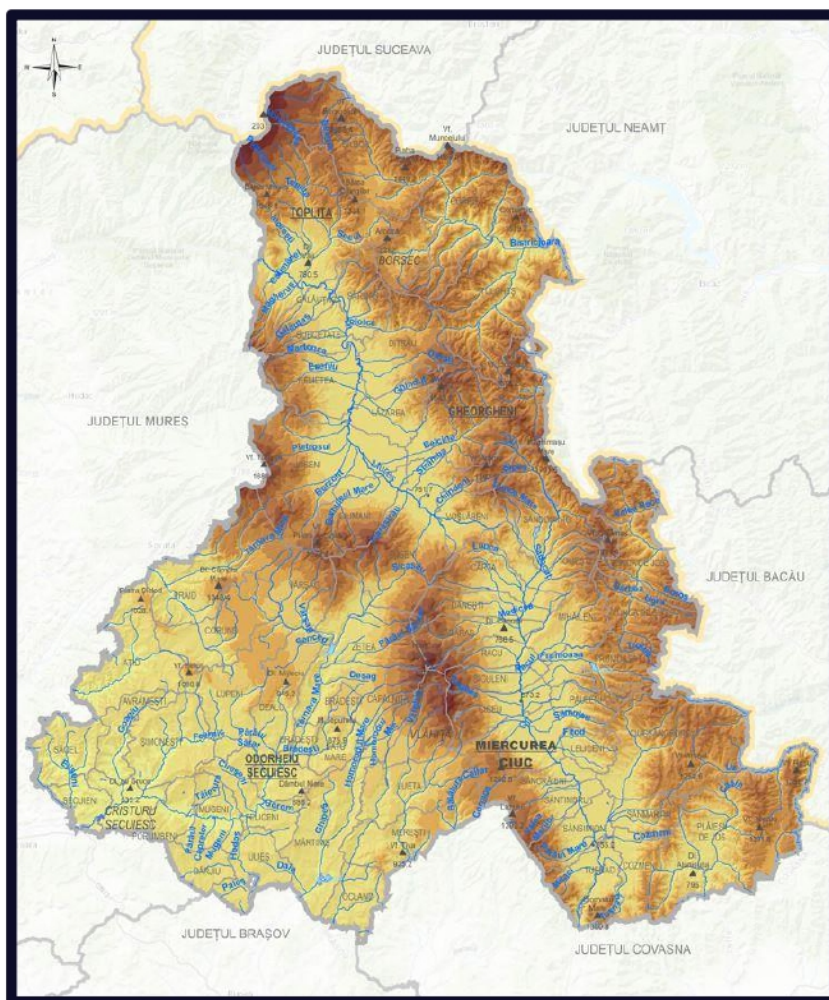

Plan de Amenajare a Teritoriului Județean **HARGHITA**

FAZA I - ANALIZA ȘI DIAGNOZA DEZVOLTĂRII SPAȚIALE ȘI ELABORAREA STUDIILOR DE FUNDAMENTARE

Volumul 1 – Studii de fundamentare

Evoluția teritoriului județean din punct de
vedere istoric, cultural, demografic, economic,
etnografic, peisagistic, urbanistic și arhitectural

AUGUST 2023 (SF2)

Beneficiar:

**JUDEȚUL HARGHITA PRIN
CONSILIUL JUDEȚEAN HARGHITA**

Contractant general:

SC AEDILIS PROIECT SRL

Subcontractant:

SC CIVITTA

STRATEGY&CONSULTING SA

FOAIE DE GARDĂ

TITLU LUCRARE:	Reactualizarea Planului de Amenajare a Teritoriului Județean (PATJ) HARGHITA
FAZA 1	Analiza și diagnoza dezvoltării spațiale și elaborarea studiilor de fundamentare
Studiu de fundamentare	Evoluția teritoriului județean din punct de vedere istoric, cultural, demografic, economic, etnografic, peisagistic, urbanistic și arhitectural (SF 2 - IST)
CONTRACT NR.: PROIECT NR.:	112303/03.02.2023 AED- 008- 2023
BENEFICIAR:	JUDEȚUL HARGHITA PRIN CONSILIUL JUDEȚEAN HARGHITA
CONTRACTANT GENERAL:	SC AEDILIS PROIECT SRL
COORDONATOR PROIECT:	Dr. arh. Gabriel PASCARIU
COORDONATOR STUDIU:	Arh. urb. Doina Mihaela BUBULETE
	SC AEDILIS PROIECT SRL: Arh. urb. Doina Mihaela BUBULETE, Expert MC, 121E, Specialist RUR - F6 Dr. ing. Păunița Iuliana BOANCĂ
ELABORATORI STUDIU:	SC CIVITTA STRATEGY&CONSULTING SA: Dr. urb. Arh. Ana Maria PETRESCU, Specialist MC Urb. Diana RISTEA Urb. Alina DINCĂ Urb. Ana BOBE Geogr. Anamaria PALANICI

MANAGEMENT PROIECT:

Arh. urb. Dan Florin FLORUȚ

Ing. Codruța RADU

Ec. Dalina ROMAN

DATA ELABORARE:

August 2023

Cuprins

1. Introducere	9
1.1 Obiectivele studiului de fundamentare	9
1.2 Metodologie	10
1.3 Surse utilizate	11
2. Analiza evoluției teritoriului județean	13
2.1 Evoluția teritoriului județean	14
2.1.1 Scurtă cronologie. Principalele evenimente istorice care au influențat evoluția județului	14
2.1.2 Analiza evoluției teritoriului administrativ	29
2.2 Evoluția UATB-urilor și a localităților urbane și rurale din punct de vedere istoric și administrativ	48
2.2.1 Municipii	53
2.2.2 Orașe	59
2.2.3 Comune	63
2.3 Evoluția teritoriului din punct de vedere demografic	65
2.3.1 Evoluția teritoriului din punct de vedere al numărului de locuitori	66
2.3.2 Evoluția teritoriului din punct de vedere al structurii etnice	73
2.4 Evoluția teritoriului din punct de vedere economic	77
2.4.1 Activități economice din perioada pre-modernă	79
2.4.2 Activități economice dezvoltate în perioada modernă	81
2.4.3 Activități economice dezvoltate în perioada comunistă	83
2.4.4 Activitățile economice dezvoltate după 1989	87
2.5 Evoluția teritoriului din punct de vedere cultural și etnografic	88
2.5.1 Zone etnografice	90
2.5.2 Peisajul cultural – zonele etno-geografice	93
2.6 Evoluția rețelei de căi de comunicații	97
2.7 Evoluția numărului de monumente la nivel județean	102
3. Elemente de diagnostic, concluzii și recomandări	104
3.1 Analiza SWOT	105
3.2 Identificare probleme, disfuncționalități și elemente de potențial	107
3.3 Priorități, măsuri pentru eliminarea sau diminuarea disfuncționalităților și pentru valorificarea potențialului	108
4. Bibliografie	111
5. Anexe	115

Lista tabelelor din text

Tabel nr. 1: Principalele evenimente la nivel internațional, național, regional sau local care au influențat evoluția județului Harghita	14
Tabel nr. 2: Unitățile administrativ-teritoriale de bază (UATB) ale județului Harghita și anii primelor mențiuni documentare	48
Tabel nr. 3: Evoluția numărului de locuitori la nivelul județului Harghita în perioada 1850-2021	67
Tabel nr. 4: Stațiuni balneare, climatice și turistice din perioada interbelică, ce se regăsesc pe teritoriul actual al județului Harghita.....	82
Tabel nr. 5: Tipuri de activități economice dezvoltate în perioada comunistă	85
Tabel nr. 6: Evoluția numărului de monumente istorice (1955-2015) din județul Harghita	103
Tabel nr. 7: Evoluția structurii etnice la nivelul județului Harghita, în perioada 1850-2002	115
Tabel nr. 8: Evoluția structurii etnice la nivelul mediului urban în județul Harghita, în perioada 1850-2002.....	115
Tabel nr. 9: Evoluția structurii etnice la nivelul mediului rural în județul Harghita, în perioada 1850-2002.....	116

Lista figurilor din text

Figura nr. 1: Scaunele secuiești pe conform Hărților Iosefine din 1769-1773.....	33
Figura nr. 2: Încadrarea scaunelor Gheorgheni, Ciuc și Odorhei pe Harta Transilvaniei din 1581	34
Figura nr. 3: Încadrarea scaunelor Gheorgheni, Ciuc și Odorhei pe Harta Transilvaniei din 1665	35
Figura nr. 4: Încadrarea scaunelor Gheorgheni, Ciuc și Odorhei pe Harta Principatului Transilvania 1716-1720	36
Figura nr. 5: Încadrarea scaunelor Gheorgheni, Ciuc și Odorhei pe Harta Ungariei din 1848	37
Figura nr. 6: Harta comitatului Ciuc în Imperiul Austro-Ungar (1891).....	38
Figura nr. 7: Harta comitatului Odorhei în Imperiul Austro-Ungar (1891).....	39
Figura nr. 8: Încadrarea județelor Ciuc și Odorhei pe Harta României din 1926	40
Figura nr. 9: Încadrarea județelor Ciuc și Odorhei pe Harta României pe județe și ținuturi din 1939.....	41
Figura nr. 10: Încadrarea teritoriului actual al județului Harghita în împărțirea administrativ-teritorială a României în perioada 1950-1952.....	42
Figura nr. 11: Încadrarea teritoriului actual al județului Harghita în împărțirea administrativ-teritorială a României în perioada 1952-1956.....	43
Figura nr. 12: Încadrarea județului Harghita în Harta militară detaliată a României din 1975	45
Figura nr. 13: Evoluția numărului de locuitori la nivelul județului Harghita în perioada 1850-2021.....	67
Figura nr. 14: Evoluția comparativă a numărului de locuitori din mediul urban și din mediul rural, la nivelul județului Harghita în perioada 1850-2021.....	68
Figura nr. 15: Evoluția numărului de locuitori din Miercurea Ciuc, județul Harghita, în perioada 1850-2021.....	69
Figura nr. 16: Evoluția numărului de locuitori din Odorheiu Secuiesc, județul Harghita, în perioada 1850-2021.....	69
Figura nr. 17: Evoluția numărului de locuitori din Gheorgheni, județul Harghita, în perioada 1850-2021.....	70
Figura nr. 18: Evoluția numărului de locuitori din Toplița, județul Harghita, în perioada 1850-2021.....	71
Figura nr. 19: Evoluția structurii etnice la nivelul județului Harghita, în perioada 1850-2002	73
Figura nr. 20: Evoluția structurii etnice la nivelul mediului urban, județul Harghita, în perioada 1850-2002.....	75
Figura nr. 21: Evoluția structurii etnice la nivelul mediului urban, județul Harghita, în perioada 1850-2002.....	76
Figura nr. 22: Legăturile comerciale dintre Miercurea Ciuc, Odorheiu Secuiesc și Gheorgheni în 1848.....	79
Figura nr. 23: Harta județului Ciuc în 1938 – rețeaua de căi de comunicații	98
Figura nr. 24: Harta județului Odorhei în 1938 – rețeaua de căi de comunicații	99

Lista cartogramelor

Cartograma nr. 1: Scaunele secuiești	32
Cartograma nr. 2: Delimitarea administrativ-teritorială a municipiilor, orașelor și comunelor din județul Harghita, cf. Hotărârea nr. 1136/1968	44
Cartograma nr. 3: Modificări administrative după 1990 (declaraarea de municipii, orașe, comune noi și dezmembrarea unor comune)	47
Cartograma nr. 4: Caracteristicile etnografice ale UATB-urilor din județul Harghita	72
Cartograma nr. 5: Distribuția comunităților etnice istorice în teritoriu	92
Cartograma nr. 7: UATB-uri care includ zone cu peisaj cultural valoros	96
Cartograma nr. 8: Evoluție căi de comunicație	101

Lista acronimelor utilizate în text

MADR	Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale
MDRAP	Ministerul Dezvoltării Regionale și al Administrației Publice
PATJ	Plan de Amenajare a Teritoriului Județean

1. Introducere

Actualizarea PATJ Harghita va avea ca rezultat elaborarea unui document director, ce are ca scop transpunerea spațială a programului de dezvoltare economică și socială, culturală și instituțională a județului, care va armoniza, intențiile de acțiune și proiectele de dezvoltare propuse județului, având ca obiectiv principal valorificarea unor resurse proprii - naturale, economice, turistice și culturale specifice.

Studiile de fundamentare sunt lucrări de specialitate prin care se efectuează analize și propuneri de soluționare a problemelor teritoriului și localităților, pe domenii. Concluziile acestora se formează pe baza analizei situației existente.

Prezentul studiu privește secțiunea evoluția teritoriului județean din punct de vedere istoric, cultural, demografic, economic, etnografic, peisagistic, urbanistic și arhitectural și se încadrează în cele 13 studii de fundamentare aferente procesului de reactualizare a PATJ Harghita:

NR. SF	TITLU STUDIU DE FUNDAMENTARE
SF 1	Cadrul natural și peisajul, condiții geotehnice și hidrotehnice, climatice, pedologice și ecologice
SF 2	Evoluția teritoriului județean din punct de vedere istoric, cultural, demografic, economic, etnografic, peisagistic, urbanistic și arhitectural
SF 3	Rețeaua de așezări, așezări informale (Legea nr. 151/2019), populația, incluziunea socială
SF 4	Resurse naturale și economia
SF 5	Organizarea circulației, transporturilor
SF 6	Dotarea tehnico-edilitară
SF 7	Ariile naturale și mediul
SF 8	Patrimoniul cultural
SF 9	Stabilirea și delimitarea zonelor de risc natural și antropic
SF 10	Evaluarea impactului social
SF 11	Valorificare potențialului turistic și balnear
SF 12	Delimitarea zonelor metropolitane și periurbane
SF 13	Capacitatea administrativă de implementarea a PATJ Harghita

1.1 Obiectivele studiului de fundamentare

Studiul de fundamentare nr. 2 IST – „Evoluția teritoriului județean din punct de vedere istoric, cultural, demografic, economic, etnografic, peisagistic, urbanistic și arhitectural” este un studiu cu caracter analitic ce vizează evoluția teritoriului și localităților, caracteristicile acestora și propuneri de dezvoltare.

Acest studiu de fundamentare are ca scop principal analiza evoluției teritoriului județean, prin identificarea de particularități la nivelul fiecărei componente, urmată de identificarea disfuncționalităților, de propuneri de diminuare și/sau eliminare a acestora, precum și de prezentarea unor posibile concluzii pe care se pot baza recomandări în vederea prezervării, creșterii sau diminuării anumitor tendințe evolutive.

Obiectivele studiului de fundamentare sunt:

- Analiza evoluției teritoriului județean din punct de vedere al organizării administrativ-teritoriale;
- Analiza evoluției UATB-urilor și a localităților urbane și rurale din punct de vedere istoric și al organizării administrativ-teritoriale;
- Analiza evoluției demografice la nivel județean, raportată la evenimente istorice ce au avut un impact semnificativ asupra structurii socio-demografice;
- Analiza evoluției economice la nivel județean, raportată la evenimentele istorice ce au avut un impact semnificativ asupra activităților economice;
- Analiza evoluției culturale și etnografice la nivel județean;
- Analiza evoluției peisagistice, urbanistice și arhitecturale la nivel județean, raportată la perioadele istorice și tendințele de dezvoltare ale acestora.

1.2 Metodologie

Metodologia aplicată este cea de colectare și analiză a informațiilor existente în teritoriu pe baza datelor furnizate de către Consiliu Județean Harghita și alte instituții publice, alături de consultarea bazelor de date statistice și a colectării de date din diverse studii de specialitate, publicații de specialitate, literatură de specialitate, documentații de urbanism și de amenajarea teritoriului național și județean, surse web. Identificarea disfuncționalităților și a priorităților de intervenție s-a realizat în urma analizei situației existente.

În vederea caracterizării situației existente, au fost prelucrate date informații furnizate de următoarele instituții: Consiliul Județean Harghita și Direcția Județeană pentru Cultură Harghita. De asemenea, au fost prelucrate date și din studiile de specialitate, publicațiile de specialitate, literatura de specialitate și surse web.

Analiza evoluției teritoriului județean este limitată la nivelul informațiilor regăsite în urma procesului de colectare a datelor. În cadrul prezentului studiu a fost realizată o analiză a evoluției teritoriului județean, care acoperă o analiză detaliată a evoluției județului Harghita din punct de vedere istoric, cultural, demografic, economic, etnografic, dar și din punct de vedere peisagistic, urbanistic și arhitectural.

Pentru o coerență a studiului, acesta se poate consulta împreună cu următoarele studii de fundamentare:

- **SF 3. Rețeaua de așezări, așezări informale (Legea nr. 151/2019), populație, incluziune socială** – corelarea cu analiza rețelei de localități și evoluția socio-demografică.
- **SF 8. Patrimoniul cultural** – corelarea cu secțiunea privind zonele etnografice, zonele etno-geografice și peisajul cultural.
- **SF 4. Resurse naturale și economia** - corelarea cu secțiunea privind evoluția profilului economic al județului și UATB componente.

Studiul de fundamentare conține piese scrise și piese desenate, care sunt susținute de baza de date realizată în GIS și materializată spațial prin cartograme, în scopul identificării disfuncționalităților teritoriale și a puneri în valoare a elementelor de patrimoniu valoroase.

1.3 Surse utilizate

Au fost utilizate bazele de date pus le dispoziție de către Consiliul Județean Harghita și instituțiile aflate în subordinea acestuia, primăriile UATB-urilor din județ și de către Direcția Județeană de Cultură Harghita, cât și studii de specialitate efectuate anterior la nivelul județului Harghita, disponibile în mediul on-line sau puse la dispoziție de instituții publice sau specialiști în domeniu.

O parte a datelor au fost corelate prin consultarea bazei de date Serverul Cartografic pentru Patrimoniul Cultural Național, precum și a site-urilor de specialitate: Épített örökség – Műemlékvédelem, Visit Harghita, Patrimoniul Cultural: Patrimoniul Imaterial - INP etc. Alături de acestea au fost extrase date și informații relevante în urma analizei surselor documentare în vederea fundamentării și asigurării necesarului de informații și date pentru cercetarea cantitativă și calitativă.

Cadrul legislativ care organizează teritoriul din punct de vedere administrativ cuprinde actele normative prezentate în continuare, fără a se limita însă la acestea. Unele dintre cele mai importante surse de care s-a ținut cont și au fost utilizate în prezentul studiu sunt prezentate în continuare, iar o detaliere a surselor bibliografice poate fi consultată în secțiunea dedicată din capitolul Bibliografie.

Legislația în domeniu:

- Legea nr. 2 din 16 februarie 1968, privind organizarea administrativă a teritoriului Republicii Socialiste Române: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/189>;
- Decretul-Lege al CFSN nr. 38/1990, privind abrogarea Legii nr. 2/1989 referitoare la organizarea administrativă a teritoriului țării;
- Legea nr. 2 din 16 februarie 1968, privind organizarea administrativă a teritoriului României, republicată: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/189>;
- Legea nr. 350 din 6 iunie 2001, privind amenajarea teritoriului și urbanismul, cu completările și modificările ulterioare: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/29453>;
- Legea nr. 290/ 2018 pentru modificarea și completarea Legii nr. 2/ 1968 privind organizarea administrativă a teritoriului României: <https://www.dropbox.com/s/7r4ep3ywu82pe7s/legea-nr-290-2018-pentru-modificarea-si-completarea-legii-nr-2-1968-privind-organizarea-administrativa-a-teritoriului-romaniei.pdf?dl=0>;
- Legea nr. 351 din 6 iulie 2001 privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național – Secțiunea a IV-a Rețeaua de localități: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/29780>.

Publicații de specialitate:

- Ropa, L. (2004), Modificări administrativ-teritoriale din nord-vestul României între anii 1950-1960, în *Acta Mvsei Porolissensis*, vol. XXXVI/2014, pp. 348-355.

Studii de specialitate:

- Ordinul Arhitecților din România (OAR), Ghid de arhitectură pentru încadrarea în specificul local din mediul rural – Zona Secuime;
- Planurile Urbanistice Generale ale UATB-urilor de pe teritoriul județean, care au putut fi accesate.

Literatură de specialitate:

- Dimitrie, G. *et al.* (1938), Enciclopedia României – Volumul II. Țara Românească;
- Köllő, M. (2023), Teză de doctorat „Morfologia așezărilor din secuime și tipologiile constructive. Evoluție istorică, situația din prezent. Diagnostic și tendințe”, manuscris. București: Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”;
- Lăcătușu, I. (2008), **Structuri etnice și confesionale în județele Covasna și Harghita**. Târgu-Mureș: Editura Universității „Petru Maior”;
- Makfalvi *et al.* (1979), Județele patriei – Harghita monografie. București: Editura sport-turism;
- Săgeată, R. (2013), Organizarea administrativ-teritorială a României evoluție. Propuneri de optimizare. București: Academia Română – Institutul de Geografie.

Resurse web:

O listă completă a surselor webografice este cuprinsă în secțiunea de Bibliografie.

Date furnizate de instituțiile publice:

- Adresa nr. 1045/ 17.07.2023, referitoare la *Informații legate de Reactualizarea Planului de Amenajare a Teritoriului Județean Harghita*, emisă de către Direcția Județeană pentru Cultură Harghita.

2. Evoluția teritoriului județean din punct de vedere istoric, cultural, demografic, economic, etnografic, peisagistic, urbanistic și arhitectural

Județul Harghita este localizat în partea centrală a României și în partea estică a regiunii istorice Transilvania. Acesta se învecinează cu următoarele județe: la nord – județul Suceava; la est – județul Neamț și județul Bacău; la sud – județul Brașov și județul Covasna; la vest – județul Mureș. De asemenea, județul face parte din Regiunea de Dezvoltare Centru.

Harghita are o suprafață totală de 6.639 km², fiind al 13-lea județ la nivel național și al 2-lea la nivel regional din punct de vedere al suprafeței. Din punct de vedere al populației, în 2022 județul avea 326.758 de locuitori, dintre care 142.396 locuiau în mediul urban, iar 184.362 locuiau în mediul rural.

Județul are ca reședință municipiul Miercurea Ciuc, iar din punct de vedere administrativ-teritorial este organizat astfel:

- 4 municipii: Miercurea Ciuc, Gheorgheni, Odorheiu Secuiesc, Toplița;
- 5 orașe: Băile Tușnad, Bălan, Borsec, Cristuru Secuiesc și Vlăhița;
- 29 localități componente ale municipiilor și ale orașelor;
- 58 comune;
- 235 sate.

Județul Harghita a fost atestat ca și unitate administrativ-teritorială, în 1968 prin Legea nr. 2/1968, privind organizarea administrativă a teritoriului Republicii Socialiste Române, acesta ocupând în mare parte teritoriul județelor Ciuc și Odorhei, formate după Marea Unire prin Legea nr. 95/1925, pentru unificare administrativă. Teritoriul județelor se suprapunea cu teritoriul comitatelor medievale din Transilvania: Ciuc și Odorhei, formate în 1867 după constituirea Imperiului Austro-Ungar. De asemenea, teritoriile comitatelor se suprapuneau total sau parțial cu teritoriile scaunelor secuiești Ciuc și Odorhei, entități administrativ-teritoriale ce au apărut în secolele XIV–XV, pentru gruparea zonelor locuite de secui din Regatul Ungariei – Voievodatul Transilvaniei.

Din punct de vedere istoric, teritoriul actual al județului Harghita era locuit din Paleoliticul Mijlociu. În perioada dacică s-a dezvoltat un sistem de fortificații format din 16 cetăți ce supravegheau căile de comunicație și comerț în și dinspre Transilvania, Moldova și Țara Românească. Acestea aveau rolul de a apăra atât accesul către capitala Daciei, Sarmizegetusa, cât și importantele zăcămintele de sare, minereu de fier și cupru din zonă. Cucerirea romană a cuprins, parțial, și teritoriul Județului Harghita. În secolele XII-XIII în această zonă au fost relocate comunități de secui, organizate în „clanuri”, iar în secolele XIV-XV zonele locuite de aceștia au fost grupate în entități administrativ-teritoriale numite Scaune Secuiești: Scaunul Gheorgheni, Scaunul Ciuc împreună cu vicescaunul Casin și Scaunul Odorhei împreună cu vicescaunul Cristur (Köllő, 2023: 45f.). Urmează o serie de schimbări atât administrative, cât și ale puterii, teritoriul actual al județului fiind în principal sub dominație Habsburgică și Austro-Ungară, până la Marea Unire când se reorganizează județele Ciuc și Odorhei, ce vor constitui începând cu 1968 județul Harghita.

2.1 Evoluția teritoriului județean din punct de vedere istoric și administrativ

2.1.1 Scurtă cronologie. Principalele evenimente istorice care au influențat evoluția județului

Evenimentele¹ care au influențat dezvoltarea administrativă, urbanistică, arhitecturală, economică și socială, a județului Harghita, sunt prezentate în tabelul de mai jos².

Tabel nr. 1: Principalele evenimente la nivel internațional, național, regional sau local care au influențat evoluția județului Harghita

An/ Perioadă	Evenimente la nivel internațional și național, care au influențat evoluția județului Harghita.
	Evenimente de pe teritoriul regiunii istorice Transilvania, care au influențat evoluția județului Harghita.
	<i>Evenimente de pe teritoriul județului Harghita.</i>
Sec. II	Are loc cucerirea romană a provinciei Dacia Superior, ulterior denumită Dacia Apulensis, care cuprinde o parte a teritoriului județean, mai exact ținuturile vestice până la Munții Harghitei. <i>Prezența a 126 de monezi în localitatea Sânmpaul, din perioadele imperiale de la Traian până la Marcus Aurelius.</i>
Sec. VII-VIII	Întemeierea câtorva așezări de către triburile slave.
895-896	Descălecatul triburilor maghiare în Bazinul Carpatic.
1000	Formarea Regatului Maghiar prin încoronarea Sfântului Ștefan.
1003	Salinele din regiunea Praid sunt exploatate, anumite documente atestând circulația șalupelor cu sare ale regelui Szent István I, pe râul Mureș.
1077	<i>Ctitorirea bisericii din Zetea de către Ladislau cel Sfânt.</i>
Sec. XII	Înființarea Voievodatului Transilvaniei, voievodat autonom al Regatului Ungariei. <i>Construcția bisericii romano-catolice din Cristuru Secuiesc de către Ordinul Cavalerilor. Numele orașului provine de la denumirea bisericii: Santa Croce – Domine Croce – Kereszt Úr – Cristur.</i> <i>Întemeierea Cetății Harom (Jigodin II), localizată pe teritoriul municipiului Miercurea Ciuc.</i>
	La sfârșitul secolului linia de graniță a statului maghiar, din zona centrală a Transilvaniei, este deplasată de pe cursul râului Olt pe linia naturală de demarcație formată de lanțul muntos al Carpaților.

¹ În tabelul nr. 1 evenimentele la nivel internațional și național care au avut impact asupra județului Harghita sunt marcate cu litere **bold**; evenimentele care s-au petrecut pe teritoriul regiunii istorice Transilvania cu impact asupra județului Transilvania sunt marcate cu litere normale; evenimentele care s-au petrecut pe teritoriul județului Harghita, relevante pentru documentația PATJ sunt marcate cu litere *italice*.

² Sursele bibliografice principale sunt: Studiile istorice aferente Planurilor Urbanistice Generale ale UATB-urilor aparținătoare județului Harghita (detaliate în Cap. Bibliografie), S.C. CPCP STUDIO (2010), Studiul istoric privind patrimoniul cultural al județului Harghita – Analiza diagnostic referitoare la situația monumentelor istorice, Makfalvi *et al.* (1979), Județele patriei – Harghita monografie. București: Editura sport-turism.

An/ Perioadă	Evenimente la nivel internațional și național, care au influențat evoluția județului Harghita.
	Evenimente de pe teritoriul regiunii istorice Transilvania, care au influențat evoluția județului Harghita.
	<i>Evenimente de pe teritoriul județului Harghita.</i>
1116	Prima mențiune documentară a secuilor prin menționarea rolului de arcași și cavalerie ușoară în cadrul bătăliei de la Olsava.
Sec. XII-XIII	Sunt așezați secuii în estul Transilvaniei, care dezvoltă fortificații la Firtușu, Ocland și Odorheiu Secuiesc/ Budvar pentru apărarea teritoriului. Formele de organizare teritorială, administrativă, militară și juridică a secuilor sunt „scaunele secuiești”, care beneficiază de o largă autonomie locală, organul conducător fiind „Adunarea generală a tuturor bărbaților purtători de arme”, conductorii militari fiind căpitanii.
Sec. XIII	Administrația Transilvaniei se realizează prin prisma unui Guvernator regal sau Voievod, care controlează întreaga regiune. În Transilvania apar 7 scaune secuiești, unități teritoriale de autoadministrare tradiționale, și anume: Ciuc (Csikseredda),Giurgeu–Gheorghieni (Gyergyö), Cașin (Kaszon),Trei scaune (Haromszek: Sepsi, Kezdi, Orbai), Odorhei (Szekelyudvárhely), Mureș (Mároszek) și Cristuru Secuiesc (Sedes Kerezthur). La jumătatea secolului, pe teritoriul Transilvaniei, are loc o năvălire tătară cumplită, care a dus la distrugerea a zeci de așezări și la robia a zeci de mii de locuitori. Prima atestare documentară în care se disting semne de stratificare socială: călăreții, pedestrașii și fruntașii. <i>Izvoarele scrise păstrate din sec. al XIII-lea atestă numeroase localități din zonele Ciuc, Gheorgheni și Odorhei, în care locuiesc secuii.</i> <i>Unirea celor 7 sate: Almás, Benczőfalva, Czikefalva, Kakod, Varjas, Ipacs și Benes (în prezent comuna Merești).</i>
1224	<i>Prima atestare documentară a municipiului Odorheiu Secuiesc.</i>
1232	<i>Prima atestare documentară a municipiului Gheorgheni.</i>
1228	Prima datare a funcției administrative și militare de „comite al secuilor”, funcție de conducere a secuilor, numită de rege.
1241-1242	Invazia tătară
1251	<i>Prima atestare documentară a satului Leliceni (în prezent inclus în comuna Leliceni).</i>
1270-1280	<i>Construirea bisericii fortificate din Racu, monument istoric de importanță, cu elemente valoroase aparținând stilurilor gotic și baroc.</i>
1282-1285	Cronica maghiară a lui Simon de Gheza ce spune despre secuii că: „ei, secuii, nu locuiau în Câmpia Panonică, ci în munții de la margine, împreună cu romanii de la care au învățat scrierea acestora” ³ .
Sec. XIV	Gruparea zonelor locuite de secuii în entități administrativ-teritoriale numite Scaune Secuiești. Scaunul Casinului se desprinde de scaunul Ciucului într-un act de independență acordat de regele Sigismund de Luxemburg. <i>Odorheiu Secuiesc în 1301 apare sub denumirea „Castrum Vduord” și în 1334 apare</i>

³ D.C.Giurescu, 1974, p.155

An/ Perioadă	Evenimente la nivel internațional și național, care au influențat evoluția județului Harghita.
	Evenimente de pe teritoriul regiunii istorice Transilvania, care au influențat evoluția județului Harghita.
	<i>Evenimente de pe teritoriul județului Harghita.</i> <i>sub denumirea „Sacerdos de Odorhel”.</i>
1300	<i>Atestarea documentară a satului Sâncrăieni în datele evidențelor papale. Numele satului vine de la numele regelui maghiar Szent Istvá (în prezent inclus în comuna Sâncrăieni).</i>
1301	<i>Într-un document regesc este menționat scaunul Odorhei și localitatea Vlăhița, sub denumirea „Villa Olaharis”, al cărei cneaz era denumit Ursul (în prezent municipiul Vlăhița).</i>
1324	<i>Prima amintire a Ciucului.</i> <i>Prima atestare documentară a satului Frumoasa (în prezent inclus în comuna Frumoasa).</i>
1332	<i>Prima atestare documentară a localității Rakus ca parohie în Registrul Papal (în prezent inclusă în comuna Racu).</i> <i>Prima atestare documentară a Sancto Thoma ca comunitate bisericească autonomă (în prezent inclusă în comuna Cârța).</i> <i>Prima atestare documentară a localității Cristuru Secuiesc în conscripția papală/lista dijmelor papale.</i> <i>Prima atestare documentară a satului Lueta (în prezent inclus în comuna Lueta).</i>
1333	<i>Gheorgheni apare sub denumirea „Sacerdos de Gorgio” (în prezent municipiul Gheorgheni).</i> <i>Prima atestare documentară a satului Corund în lista dijmelor papale (în prezent inclus în comuna Corund).</i> <i>Prima atestare documentară a localității Șumuleu Ciuc (în prezent inclusă în municipiul Miercurea Ciuc).</i> <i>Prima atestare documentară a satului Cozmeni (în prezent inclus în comuna Cozmeni).</i> <i>Prima atestare documentară a satului Feliceni (în prezent inclus în comuna Feliceni).</i> <i>Prima atestare documentară a satului Mărtiniș (în prezent inclus în comuna Mărtiniș).</i> <i>Prima atestare documentară a satului Merești (în prezent inclus în comuna Merești).</i> <i>Prima atestare documentară a satului Mihăileni (în prezent inclus în comuna Mihăileni).</i> <i>Prima atestare documentară a satului Mugeni (în prezent inclus în comuna Mugeni).</i> <i>Prima atestare documentară a satului Porumbenii Mari (în prezent inclus în comuna Porumbeni).</i> <i>Prima atestare documentară a satului Racu (în prezent inclus în comuna Racu).</i> <i>Prima atestare documentară a satului Sânmartin (în prezent inclus în comuna Sânmartin).</i> <i>Prima atestare documentară a satului Sânsimion (în prezent inclus în comuna Sânsimion).</i>

An/ Perioadă	Evenimente la nivel internațional și național, care au influențat evoluția județului Harghita.
	Evenimente de pe teritoriul regiunii istorice Transilvania, care au influențat evoluția județului Harghita.
	<i>Evenimente de pe teritoriul județului Harghita.</i>
	<i>Prima atestare documentară a satului Șimonești (în prezent inclus în comuna Șimonești).</i>
	<i>Prima atestare documentară a satului Tomești (în prezent inclus în comuna Tomești).</i>
	<i>Prima atestare documentară a satului Ulieș (în prezent inclus în comuna Ulieș).</i>
	<i>Prima atestare documentară a satului Zetea (în prezent inclus în comuna Zetea).</i>
1334	<i>Prima atestare documentară a localității Dârjiu, în lista dijmelor papale sub denumirea latină „Ers” (în prezent inclusă în comuna Dârju).</i> <i>Prima atestare documentară a satului Avrămești (în prezent inclus în comuna Avrămești).</i> <i>Prima atestare documentară a satului Dealu (în prezent inclus în comuna Dealu).</i>
1357	Întemeierea forței armate a secuilor „Lustra”.
1366	Se formează scaunele secuiești.
1382	<i>Prima atestare documentară a municipiului Toplița.</i>
1395	<i>Cristuru Secuiesc primește statutul de oraș sub domnia regelui Sigismund de Luxemburg.</i> <i>Sigismund de Luxemburg acordă autonomie locală Plăieșii, devenind scaun independent.</i>
Sec. XV	Atestarea documentară a categoriilor sociale: jelerii, țăranii dependenți și iobagii. Secuimea începe să fie considerată o națiune medievală de ordin separat în Transilvania, fiind compusă din primori, primipili și pixdari (cele trei straturi sociale ale societății secuiești). Are loc „Unio Trium Natorum”, o înțelegere între nobilimea din comitatele transilvănene („maghiarii”) și două treli colective – cea a secuilor și a sașilor, în scopul de întrajutorare comună în caz de pericol.
1400	<i>Prima atestare documentară a localității Ghiduț (în prezent inclusă în comuna Lăzarea).</i>
1405	<i>Prima atestare documentară a ocnei de sare din Praid, când regele Sigismund de Luxemburg interzice ca moșierii să își deschidă ocne de sare pe pământurile lor.</i>
1419	<i>Este construită biserica fortificată din Dârjiu.</i>
1421	<i>Prima atestare documentară a satului Tușnad, sub denumirea „Posesio Thwsnab” (în prezent inclus în comuna Tușnad).</i>
1427	<i>Prima atestare documentară a municipiului Miercurea Ciuc.</i>
1430	Are loc răscola secuilor, în urma căreia secuii distrug moșiile frunțașilor înstăriți și semnele de hotar ale acestor moșii, alungându-i pe nobili din secuime.
1492-1519	În Odorheiu Secuiesc se țin „adunările naționale secuiești”. Funcția de scaun mamă – Capitalis Sedes Regni Udvarhelyszek este confirmată și faptul că aici au sediul și curtea de apel ale teritoriilor locuite de secu.

An/ Perioadă	Evenimente la nivel internațional și național, care au influențat evoluția județului Harghita.
	Evenimente de pe teritoriul regiunii istorice Transilvania, care au influențat evoluția județului Harghita.
	<i>Evenimente de pe teritoriul județului Harghita.</i>
1444	<i>În hrisovul papal este aprobată construirea bisericii franciscane din Șumuleu. În același document este menționat pentru prima dată și locul de pelerinaj din Șumuleu.</i>
1448	<i>Prima atestare documentară a satului Secuieni (în prezent inclus în comuna Secuieni).</i>
1453	<i>Prima atestare documentară a satului Săcel (în prezent inclus în comuna Săcel).</i>
1462	<i>Redobândirea autonomiei locale de către Plăieși, în timpul regelui Matei Corvin, prin scrisoarea de la Mediaș.</i>
1473	Regele Ungariei, Matei Corvin reglementează raporturile dintre diferitele pături ale societății secuiești, ordonând consemnarea în lista separată a călăreților și pedestrașilor, interzicând fruntașilor să modifice în mod samavolnic statutul celor cuprinși în conscripție.
1477	<i>Cristuru Secuiesc apare sub denumirea „Sedes Kerezthur”.</i>
1493	<i>Din porunca voievodului Transilvaniei Ștefan Báthory, o fostă mănăstire dominicană este transformată în Cetatea Székelytámad din Odorheiu Secuiesc, acest lucru reprezentând un simbol al puterii centrale pentru care secuii au depus eforturi continue.</i>
Sec. XVI	Are loc o criză semnificativă a societății secuiești, manifestată prin revolte împotriva puterii centrale și prin întoarcerea scaunelor unele împotriva altora. Începe procesul de iobăgire a secuilor, țăranii liberi pierzându-și pământurile și fiind nevoiți să lucreze pe pământurile nobililor. <i>Apariția primelor bresle: a olarilor, a cizmarilor, a tăbăcarilor, a croitorilor, a lăcătușilor etc. care a dus la evoluția meșteșugurilor și a sporului numelor al populației, în special al „păturii civice”.</i>
1505	Este redactată Constituția Secuilor.
1510	<i>Are loc o revoltă împotriva căpeteniilor/ primorilor care au abuzat de puterea lor în slujba viceregelui, în Scaunele Ciuc și Gheorgheni.</i>
1519-1521	Au loc o serie de războaie ale secuilor.
1520	Comunitățile din Trei Scaune se alătură celor din scaunele Ciuc și Gheorgheni în cadrul revoltelor, alungând primorii din Trei Scaune și distrugându-le conacele și moșiile.
1532	<i>Prima atestare documentară a satului Brădești (în prezent inclus în comuna Brădești).</i>
1541	Se formează Principatul Transilvaniei ca și formațiune statală de sine stătătoare, succedând voievodatul Transilvaniei și întindându-se pe teritoriul regiunii istorice Transilvania, Crișana, Sătmăruului și Maramureșului istoric. Are loc destrămarea regatului maghiar medieval. Scăderea drepturilor speciale și privilegiate ale secuilor, fiind obligați să plătească impozite în bani.
1546	<i>Prima atestare documentară a satului Ocland (în prezent inclus în comuna Ocland).</i>
1552	<i>Date despre exploatarea locală a sării în satul Mărtiniș.</i>

An/ Perioadă	Evenimente la nivel internațional și național, care au influențat evoluția județului Harghita.
	Evenimente de pe teritoriul regiunii istorice Transilvania, care au influențat evoluția județului Harghita.
	<i>Evenimente de pe teritoriul județului Harghita.</i>
1557	Dieta din Turda hotărăște ca rebelilor secui să li se confiște averea și moșiile, pe lângă pedeapsa capitală.
1558	<i>Prima atestare a numelui de Miercurea Ciuc, într-o scrisoare de privilegii eliberată de regina Ungariei – venit de la târgurile săptămânale ținute în zilele de miercuri în oraș. Scrisoarea scutește locuitorii orașului de biruri în afara celor cuvenite Porții Otomane.</i>
1562	Dieta ⁴ de la Sighișoara a introdus o nouă instituție, cea a „notarului scăunal”. În urma acesteia a fost confiscată ocna de sare de la Praid în favoarea camarilei și asigurarea dreptului de folosință liberă a sării pentru nobilime. Noi revolte secuiești, în urma cărora participanții au fost obligați să devină iobagi. <i>Odorheiul devine cel mai important scaun secuiesc (din scaunele înființate în secolul al XIII-lea), deoarece păstrează arhivele și sigiliul.</i>
1566	<i>Prima atestare documentară a satului Aldea (în prezent inclus în comuna Mărtiniș). Prima atestare documentară a satului Cârța (în prezent inclus în comuna Cârța). Prima atestare documentară a satului Ciceu (în prezent inclus în comuna Ciceu). Prima atestare documentară a satului Ațid (în prezent inclus în comuna Ațid). Prima atestare documentară a satului Lăzarea (în prezent inclus în comuna Lăzarea). Prima atestare documentară a satului Lupeni (în prezent inclus în comuna Lupeni). Prima atestare documentară a satului Satu Mare (în prezent inclus în comuna Satu Mare). Prima atestare documentară a satului Sâncrăieni (în prezent inclus în comuna Sâncrăieni).</i>
1567	<i>Scaunul Ciucului are 54 de sate, toate de religie catolică. Prima atestare documentară a satului Ditrău în Registrul Papal, cu 500 de locuitori (în prezent inclus în comuna Ditrău). Prima atestare documentară a satului Sândominic (Zenth Domokos) (în prezent inclus în comuna Sândominic). Prima atestare documentară a satului Căpâlnița (în prezent inclus în comuna Căpâlnița). Prima atestare documentară a satului Ciucsângeorgiu (în prezent inclus în comuna Ciucsângeorgiu). Prima atestare documentară a satului Ciumani (în prezent inclus în comuna Ciumani). Prima atestare documentară a satului Dănești (în prezent inclus în comuna Dănești). Prima atestare documentară a satului Joseni (în prezent inclus în comuna Joseni). Prima atestare documentară a satului Mădăraș (în prezent inclus în comuna Mădăraș). Prima atestare documentară a satului Păuleni-Ciuc (în prezent inclus în comuna Păuleni-Ciuc).</i>

⁴ Adunare politică, organ reprezentativ al claselor privilegiate, conform DEX 2009.

An/ Perioadă	Evenimente la nivel internațional și național, care au influențat evoluția județului Harghita.
	Evenimente de pe teritoriul regiunii istorice Transilvania, care au influențat evoluția județului Harghita.
	<i>Evenimente de pe teritoriul județului Harghita.</i>
	<i>Prima atestare documentară a satului Praid (în prezent inclus în comuna Praid).</i>
	<i>Prima atestare documentară a satului Remetea (în prezent inclus în comuna Remetea).</i>
	<i>Prima atestare documentară a satului Sântimbru (în prezent inclus în comuna Sântimbru).</i>
	<i>Prima atestare documentară a satului Siculeni (în prezent inclus în comuna Siculeni).</i>
	<i>Prima atestare documentară a satului Suseni (în prezent inclus în comuna Suseni).</i>
1590	<i>Cristuru Secuiesc primește dreptul de a ține târguri, ce a dus la dezvoltarea ulterioară orașului.</i>
1594	<i>Prima menționare a resurselor de apă minerală din zona Borsec, în lucrarea contelui Bethlen Farkas, intitulată „Istoria”, precum și prima atestare documentară a orașului.</i>
1595	Sigismund Báthory promite restaurarea vechilor drepturi secuiești deoarece avea nevoie de forța militară a secuilor.
1596	Sigismund Báthory se răzgândește în vederea restaurării drepturilor secuiești și ordonă represalii în rândul secuilor nemulțumiți care s-au revoltat pentru nerespectarea promisiunilor.
1599	Are loc bătălia de la Șelimbăr în care secuii din scaunele Ciuc, Gheorghieni, Odorhei și Trei Scaune au luptat în tabăra voievodului Mihai Viteazu și în urma căreia acestuia devine principe al Transilvaniei. Mihai Viteazu redă drepturile țăranilor liberi.
Sec. XVII	Evoluția orașelor și cea demografică este încetinită de un șir de războaie. <i>Devastarea orașului Miercurea Ciuc de către tătari, ce a influențat dezvoltarea sa ulterioară.</i> <i>Prima atestare documentară a stațiunii Băile Tușnad (în prezent orașul Băile Tușnad).</i>
1601	Sigismund Báthory revine pe tronul Transilvaniei și consfințește situația reabilitată a națiunii secuiești.
1602	<i>Prima mențiune documentară a localității Călugăreni (Remethe Homorod) (în prezent inclus în comuna Mărtiniș).</i>
1610	Are loc o invazie de lăcuste în Transilvania.
1614	<i>În urma recensământului militar (lustra) în Zetea erau 380-400 de locuitori (primili – secui de rang superior, pedestrași, libertini – secui liberi cu obligații militare, adveaee - iobagi, inquilinus – jeleri).</i>
1616	<i>Prima atestare documentară a Chileni ca localitate independentă (în prezent inclus în comuna Suseni).</i>
1622	<i>Prima atestare oficială a Zetea, de la principele Bethlen Gábor când s-a atribuit drept de autoritate, scutire de sub plătire de taxe și impozite specifice, scutire de servicii militare în schimbul transportării a 100.000 bucăți de șindrilă anual la Alba Iulia (în prezent inclus în comuna Zetea).</i>

An/ Perioadă	Evenimente la nivel internațional și național, care au influențat evoluția județului Harghita.
	Evenimente de pe teritoriul regiunii istorice Transilvania, care au influențat evoluția județului Harghita.
	<i>Evenimente de pe teritoriul județului Harghita.</i>
1623	<i>Începe construirea Cetății Mikó la ordinul lui Hidvégi Mikó Ferenc (1585-1635), consilier al principelui Bethlen Gábor, diplomat, cronicar, căpitan al scaunului Ciuc.</i>
1623-1634	Epidemie de ciumă în Transilvania.
1630	<i>Înființarea gimnaziului franciscan la Șumuleu.</i>
1640	<i>Înființarea Primei Școli în zona Ditrău.</i>
1649	<i>Sunt formate primele comunități profesionale din Miercurea Ciuc, breasla cizmarilor fiind consemnată în scrisoarea de privilegii emisă de Rákóczi Zsigmond la 4 noiembrie 1649.</i>
1658-1690	<i>Sândominic devine una dintre principalele rezerve de cupru ale Imperiului Habsburgic.</i>
1659	<i>Prima mențiune a Ținutului Sării, împărțit între scaunele secuiești Odorhei și Mureș.</i>
1661	<i>Incendierea bisericii medievale din Zetea de către tătari. Construirea cetății din Bădeni (Bágy) din cele 6 sate din împrejurimi, la porunca lui Apafi Mihály.</i>
1680	<i>Stabilirea comunității armenesti în zona centrului administrativ Ditrău, fiind catalizatorul dezvoltării activităților meșteșugărești și făcând din Ditrău un centru economic al macro-regiunii.</i>
1691	Transilvania ajunge sub dominația Imperiului Habsburgic, în urma „Diploma Leopoldinum”.
1696	<i>Înființarea tipografiei monahului franciscan Johannes Kájoni în Miercurea Ciuc.</i>
1699	Începutul administrației austriece în Transilvania. Principatul Transilvaniei își schimbă denumirea în Marele Principat al Transilvaniei, continuând să funcționeze ca entitate politică separată fără armată și fără politică externă proprie.
Sec. XVIII	<i>Construirea căii ferate Gheorgheni-Deda. Reconstrucția cetății Mikó din Miercurea Ciuc de către generalul de Steinville. Cetatea devine sediul comandamentului regimentului grăniceresc. Creșterea teritoriilor intravilane a localităților prin apariția noilor străzi majore, piețe centrale, clădiri reprezentative precum biserici reformate, școli, primării etc. Pietruirea străzilor principale în zona Odorhei. Descoperirea zăcămintelor de cupru de la Sândominic, de către Ioan Opra, ce au dus la deschiderea unei mine de cupru.</i>
1700	<i>Prima mențiune documentară a orașului Borsec, sub denumirea de „Câmpul Borsecului”⁵.</i>
1701	<i>Începe construcția șanțului de apărare la „Csapo”, lângă Lunca de Sus, pentru</i>

⁵ În autobiografia contelui Lázár Miklós, dar și mai târziu în lucrarea ”Descrierea Ținutului Secuiesc din a doua jumătate a secolului XIX”, scrisă de etnograful Orbán Baláz

An/ Perioadă	Evenimente la nivel internațional și național, care au influențat evoluția județului Harghita.
	Evenimente de pe teritoriul regiunii istorice Transilvania, care au influențat evoluția județului Harghita.
	<i>Evenimente de pe teritoriul județului Harghita.</i>
	<i>protecția împotriva invaziilor tătarilor.</i>
1707	<i>Suseni este distrus de lobonți, după bătălia de la Izvoru-Mureș. Sfatul general al scaunului Ciucului.</i>
1708-1712	Epidemie de ciumă. <i>Scaunul Plăieșilor își pierde în jur de 1.000, din cei 2.300 de locuitori în urma epidemiei de ciumă.</i>
1710	Stabilizarea dominației Habsburgice în Transilvania. <i>Numirea generalului de Steinville la Miercurea Ciuc.</i>
1711	Marele Principat al Transilvaniei devine Principatul Transilvaniei, țară constituantă a Monarhiei Habsburgice. Secuii devin civili, armatele austriece asigurând granițele Principatului Transilvaniei. <i>Distrugerea cetății Székely Tâmadt din Odorheiu Secuiesc, după pacea de la Satu Mare.</i>
1714	Exploatarea sării devine privilegiu habsburgic, în secuime sarea aducându-se prin contrabandă din Țara Românească.
1717-1720	Epidemie de ciumă. <i>Ditrău pierde aproximativ jumătate din populație în urma epidemiei de ciumă.</i>
1744	<i>Prima atestare documentară a satului Plăieșii de Jos (în prezent inclus în comuna Plăieșii de Jos).</i>
1750	<i>Contele Gyulaffy Miklós, cancelar transilvănean, reușește să obțină aviz pentru organizarea a patru piețe anuale în localitatea Corund, dedicate în special meșteșugului olăritului, acest lucru ducând la comercializarea obiectelor din argilă arsă la nivel regional.</i> <i>Prima atestare documentară a satului Subcetate (în prezent inclus în comuna Subcetate).</i> <i>Prima atestare documentară a satului Voșlăbeni (în prezent inclus în comuna Voșlăbeni).</i>
1751	<i>Prima atestare documentară a satului Bilbor (în prezent inclus în comuna Bilbor).</i>
1752	<i>Satul Sâncrăieni are 1.826 de locuitori.</i>
1760	Începe organizarea batalioanelor grănicerești.
1762	Împărăteasa Mária Terézia decide înființarea unui grănicerat în Transilvania, creând o nouă armată secuiască, fiind organizate trei regimente de frontieră secuiești și două românești (în Năsăud și Orlat). <i>Bărbații din Merești refuză înrolarea în rândul armatei imperiale de grăniceri, stabilind o rebeliune.</i> <i>Deschiderea minei Iosif – ocna „clopot”, în urma lucrărilor de exploatare subterană a salinei de la Praid, realizate sub conducerea inginerului austriac Johann Frendl.</i>
1764	Comitatul Ciuc este militarizat și alipit ulterior teritoriului grănicesc.

An/ Perioadă	Evenimente la nivel internațional și național, care au influențat evoluția județului Harghita.
	Evenimente de pe teritoriul regiunii istorice Transilvania, care au influențat evoluția județului Harghita.
	<i>Evenimente de pe teritoriul județului Harghita.</i>
	<i>Are loc Siculicidium, masacrul secuilor rebeli realizat de armata austriacă, în localitatea Mádéfalva (satul Siculeni). Acest eveniment a generat o emigrare în masă a secuilor la est de Carpați, în zona comunităților de ceangăi din Moldova și în zona Bucovinei.</i>
1770	Se începe îmbutelierea apei minerale în Borsec. <i>Prima atestare documentară pentru satul Corbu, Valie Korbului (Valea Corbului) (în prezent inclus în comuna Corbu).</i>
1777	Heinrich Johann Kranz analizează apele minerale din Imperiul Habsburgic și consideră că apa minerală din Borsec este una de calitate bună, aprecierile științifice atrăgând atenția, interesul medicilor și a unor negustori armeni și sași ce încep utilizarea apei în diferite scopuri.
1784	<i>Este înființat județul Ciucului și Odorheiului, a cărui stemă este realizată prin combinația stemelor scaunelor Odorheiului și Ciucului.</i>
1785	<i>Zetea are 1.610 locuitori (336 de case cu 341 de familii).</i>
1787	<i>Prima atestare documentară a localității Sărmaș (comuna Sărmaș), prin luarea în evidență a populației așezată în afara vetrelor satelor Ditrău și Remetea.</i>
1793	<i>Înființarea primului gimnaziu unitarian secuiesc, în Cristuru Secuiesc.</i>
1794	<i>În cadrul mișcărilor antihabsburgice, secuii din Ciuc și Odorhei au revendicat sistarea recrutărilor forțate, readucerea în țară a regimentelor grănicerești trimise pe fronturile străine, scutirea de contribuția de război, desființarea aparatului administrativ și înlocuirea funcționarilor străini cu persoane demne de încredere.</i>
Sec. XIX	Construirea căii ferate ce leagă Sighișoara - Cristuru Secuiesc - Odorhei Secuiesc. <i>La începutul secolului în orașele și târgurile: Odorhei Secuiesc, Miercurea Ciuc, Cristuru Secuiesc și Gheorgheni se formează o pătură de meșteșugari și negustori, unită apoi în puternice bresle de meșteșugari și târgoveți, care făceau schimburi cu zonele învecinate, inclusiv cu Moldova.</i> <i>Apar primele gospodării de-a lungul malului drept al Mureșului, în zonele Farkas-domb, Dávid-domb și Incelok, ce reprezintă primele gospodării ale comunei Ciumani.</i> <i>Accelerarea procesului de urbanizare a teritoriului județean prin apariția grupărilor de case, rețeaua școlară și o serie de clădiri de utilitate publică.</i>
Sec. XIX-XX	<i>Epoca dualismului este cea mai prestigioasă din punct de vedere al procesului de evoluție urbanistică a municipiului Odorhei Secuiesc deoarece sunt definite forma orașului și aspectul general spațial și este constituit centrul istoric, a cărui înfățișare s-a păstrat de-a lungul timpului.</i>
1802	<i>Apar primele date oficiale scrise despre localitatea Bălan, acestea fiind furnizate de centrul minier Zlatna.</i> <i>Localitatea Praid primește dreptul de a ține târguri naționale și săptămânale în zilele de joi.</i>
1804	Principatul Transilvaniei devine țară componentă a Imperiului Austriac. Titlul de Principe al Transilvaniei este adăugat la pleiada de titluri ale monarhului habsburgic care domnea prin intermediul guvernatorilor numiți direct.

An/ Perioadă	Evenimente la nivel internațional și național, care au influențat evoluția județului Harghita.
	Evenimente de pe teritoriul regiunii istorice Transilvania, care au influențat evoluția județului Harghita.
	<i>Evenimente de pe teritoriul județului Harghita.</i>
	<i>Geologul Zimmethausen Antal, din Viena, încheie un contract de închiriere pe o perioadă de 28 de ani a teritoriului izvoarelor depresiunii Borsecului cu comunele Lăzarea și Ditrău – proprietarii teritoriului închiriat. Acest moment marchează începutul investițiilor în turism și în îmbutelierea apei minerale în regiunea Borsec.</i>
1807	<i>Apare prima înțelegere între Trezorerie și localitatea Sândominic în vederea dreptului de folosință al minei de cupru, prin care Trezoreria nu intră în posesia terenului ci primește drept de folosință care trebuie reînnoit anual.</i>
1816	<i>Prima atestare documentară a satului Gălăușas (în prezent comuna Gălăușas).</i>
1819	<i>Este construit primul drum pavat între Miercurea Ciuc, Odorheiu Secuiesc și Sânmartin pentru îmbunătățirea circulației Poștei Imperiale.</i>
1841	<i>La Miercurea Ciuc o serie de fruntași secuici organizează o societate secretă, care, pe lângă cultivarea limbii materne (în administrație era impusă limba germană), desfășura o activitate pentru propagarea ideilor revoluționare.</i>
1848	Revoluția Română (Revoluția burghezo-democratică). <i>Are loc adunarea de la Lutița unde scaunele secuiești decid participarea la revoluția maghiară, în timp ce comunitățile de sași și români din Transilvania se opun autorităților revoluționare maghiare.</i>
1848-1849	Revoluția maghiară în care secuii au participat în masă împotriva Imperiului Habsburgic.
1849	Revoluția maghiară este înfrântă și armata revoluționară maghiară depune armele la Șiria. <i>Are loc bătălia de la pasul Nyerges (intrarea în depresiunea Plăieșilor), în timpul Revoluției Pașoptiste, între trupele țariste și revoluționari.</i>
1850	<i>Prima atestare documentară a orașului Bălan.</i> <i>Ciucsângeorgiu are 1.705 locuitori.</i> <i>Centrul administrativ Ditrău are 7.749 de locuitori. Acest centru este format din localitățile: Ditrău, Borsec, Bilbor, Sărmaș, Tulgheș și Corbu.</i> <i>Lunca de Sus devine sat de sine stătător și este prima sa atestare documentară.</i> <i>Prima atestare documentară a satului Lunca de Jos (în prezent comuna Lunca de Jos).</i> <i>Prima atestare documentară a satului Sărmaș (în prezent comuna Sărmaș).</i> <i>Prima atestare documentară a satului Tulgheș (în prezent comuna Tulgheș).</i>
1851	<i>Împăratul Franz Joseph emite un decret imperial prin care desființează grăniceratul din Transilvania, inclusiv regimentele secuiești.</i>
1867	Înființarea Imperiului Austro-Ungar. <i>Desființarea scaunelor secuiești și apariția comitatelor în locul lor, secuii nemaifiind autonomi în noua organizare administrativă impusă de Imperiul Austro-Ungar.</i> <i>Începutul administrației dualiste austro-ungare în regiunea Borsec.</i> <i>Zetea are 3.193 de locuitori</i>
1878	<i>Miercurea Ciuc devine reședința comitatului Ciuc, în urma reorganizării</i>

An/ Perioadă	Evenimente la nivel internațional și național, care au influențat evoluția județului Harghita.
	Evenimente de pe teritoriul regiunii istorice Transilvania, care au influențat evoluția județului Harghita.
	<i>Evenimente de pe teritoriul județului Harghita.</i>
	<i>administrative.</i>
1887	<i>Este finalizată legătura rutieră permanentă între Borsec și Toplița.</i>
1880	<i>Apar o serie de organizații civice în zona Ditrău: cercul literar, formațiunea de pompieri civili, cercul de teatru etc.</i>
1888	<i>Inaugurarea liniei de cale ferată Vânători-Odorhei. Construirea primei școli elementare în zona Mărtiniș, în localitatea Chinușu.</i>
1896	<i>Borsec devine comună, unitate administrativă independentă.</i>
1897	Inaugurarea căii ferate în regiunea Ciuc. Construirea Viaductului Caracău localizat în perimetrul comunei Mihăileni, între localitățile Livezi și Nădejdea.
Sec. XX	<i>Se remarcă un regres în ceea ce privește gradul de urbanizare al județului Harghita în perioada interbelică, lucru care a dus la scăderea demografică. Este sistematizată mlaștina Vizellő rét în vederea creării parcului ca element central în Miercurea Ciuc. Apar întreprinderile și cartierele de locuințe colective (blocuri), care au înlocuit părți din fondul construit tradițional al orașului.</i>
1900-1910	La nivel regional începe să se dezvolte industria manufacturii, ceea ce a dus la o creștere demografică rapidă.
1901	<i>Este construită prima fabrică din Cristuru Secuiesc.</i>
1906	<i>Se organizează o licitație pentru elaborarea unui plan urbanistic general-coordonator pentru regiunea Borsec.</i>
1910	<i>Localitățile: Remetea, Lăzarea, Sărmaș și Subcetate se separă de centrul administrativ Ditrău. Comuna Siculeni se separă de centrul comuniunii bisericești formată din Siculeni, Satu Nou și Văcărești. Satul Sâncrăieni are 1.606 locuitori.</i>
1913	<i>Prima atestare documentară a satului Vârșag.</i>
1914-1918	Primul Război Mondial.
1916	<i>Incendierea municipiului Miercurea Ciuc de către trupele armatei Regatului Românesc, acțiune care a dus la distrugerea a circa 80% din suprafața sa.</i>
1918	Marea Unire, în urma căreia Transilvania devine parte a României Mari. Are loc Decretul privind instituirea conducerii serviciilor publice în Transilvania nr. 3632 din 11 decembrie 1918. <i>Comitatul Odorhei este reorganizat în județul Odorhei. Comitatul Ciuc este reorganizat în județul Ciuc.</i>
1920	Unirea României este recunoscută prin Tratatul de la Trianon.

An/ Perioadă	Evenimente la nivel internațional și național, care au influențat evoluția județului Harghita.
	Evenimente de pe teritoriul regiunii istorice Transilvania, care au influențat evoluția județului Harghita.
	<i>Evenimente de pe teritoriul județului Harghita.</i>
1925	Este promulgată Legea nr. 95/1925, pentru unificarea administrativă, prin care teritoriul României este împărțit, din punct de vedere administrativ, în județe (71), plăși (429), comune (urbane -179 și rurale -8.751) și sate (15.981). <i>Județul Ciuc este organizat în 5 plăși, după cum urmează: Centrala, Frumoasa, Gheorgheni, Sânmartin și Tulgheș.</i> <i>Județul Ciuc are următoarea organizare administrativă: 2 orașe (Miercurea Ciuc și Gheorgheni) și 67 de sate.</i> <i>Județul Odorhei este organizat în 5 plăși, după cum urmează: I.G. Duca, Ocland, Odorhei, Praid și Sângeorgiu de Pădure.</i> <i>Județul Odorhei are următoarea organizare administrativă: un oraș (Odorhei), un centru de exploatare a sării (Praid) și 140 de sate.</i> <i>Izvorul Lobogó din Băile Homorod este afectat iremediabil de lucrările de recaptare a Izvorului Vechi.</i>
1929	Este promulgată Legea nr. 167 din 3 august 1929, pentru organizarea administrațiunii locale, prin care se dorește democratizarea și descentralizarea administrației locale. Înființarea celor 7 centre de administrație și inspecție locală, numite directoare ministeriale locale, cu centre administrative la: București, Cernăuți, Chișinău, Cluj, Craiova, Iași și Timișoara. <i>Județele Ciuc și Odorhei intră în resortul directorului ministerial local Cluj.</i>
1930	<i>Ciucsângeorgiu are 1.489 de locuitori.</i> <i>Corbu are 1.571 locuitori (români, maghiari și de altă etnie).</i>
1938	Este promulgat Decretul-Lege nr. 21919/1938, privind organizarea administrativă, prin care se înființează ținutul ca și unitate administrativă cu atribuții economice, culturale și sociale, administrată de Rezidentul Regal numit pe 6 ani prin Decret Regal. Astfel, România a fost împărțită în 10 ținuturi. <i>Județele Ciuc și Odorhei fac parte din ținutul Mureș.</i>
1939-1945	Al Doilea Război Mondial.
1944	<i>Viaductul Caracău este distrus în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, în urma retragerii trupelor germane.</i>
1946	<i>Construirea unui nou viaduct, paralel cu Caracău, viaduct de cale ferată executat din beton, pe tronsonul Miercurea Ciuc-Ghimeș, care este localizat în perimetrul comunei Mihăileni, între localitățile Livezi și Nădejdea.</i>
1947	România intră sub regimul politic și economic comunist. <i>Se deschide mina Gheorghe Doja.</i>
1948	Este naționalizată infrastructura balneară. Are loc naționalizarea pădurilor. <i>Miercurea Ciuc devine centru raional în noua structură politico-administrativă a țării, în cadrul Regiunii Autonome Maghiare.</i>
1950	Este adoptată Legea nr. 5/1950, pentru raionarea administrativ economică a teritoriului Republicii Populare Române, stabilită anterior prin Hotărârea Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român și a Consiliului de Miniștri cu privire la raionarea

An/ Perioadă	Evenimente la nivel internațional și național, care au influențat evoluția județului Harghita.
	Evenimente de pe teritoriul regiunii istorice Transilvania, care au influențat evoluția județului Harghita.
	<i>Evenimente de pe teritoriul județului Harghita.</i>
	administrativ economică a R.P.R. Prin intermediul legii sunt desființate județele și se stabilește următoarea formă de împărțire: 28 de regiuni, 148 de orașe, 177 de raioane, 4052 de comune. <i>Județele Ciuc și Odorhei fac parte, în cea mai mare parte, din regiunea Stalin.</i> <i>Apar primele cooperative agricole de producție în localitățile Tușnad-Sat, Dănești, Ditrău, Simonești, Cârța, Porumbeni Mari și Bancu.</i>
1952	Este adoptat Decretul nr. 331/1952, privind modificarea Legii nr. 5/1950, pentru raionarea administrativ-economică a teritoriului Republicii Populare Române, prin care teritoriul țării este reîmpărțit în 18 regiuni. Județele Ciuc și Odorhei fac parte din Regiunea Autonomă Maghiară.
1953	<i>Este extinsă linia de cale ferată în regiunea Borsec.</i> <i>În orașul Borsec se construiește o nouă fabrică de îmbuteliere și un nou viaduct.</i>
1956	Este adoptat Decretul nr. 12/1956, privind modificarea Legii nr. 5/1950, pentru raionarea administrativ economică a teritoriului Republicii Populare Române, ce desființează regiunile Arad și Bârlad, rămânând astfel 16 regiuni. <i>Toplița este declarat oraș.</i> <i>Toplița devine un centru comercial și administrativ al zonei în urma înființării marilor unități industriale.</i> <i>Borsec este declarat oraș.</i> <i>Este înființată comuna Mărtiniș în cadrul Raionului Odorhei.</i>
1962	S-a încheiat procesul de colectivizare al agriculturii.
1968	Este adoptată Legea nr. 2/1968, privind organizarea administrativă a teritoriului Republicii Socialiste Române, prin care sunt desființate regiunile și raioanele și sunt reînființate județele. <i>Formarea județului Harghita, prin comasarea fostelor comitate Odorhei și Ciuc.</i> <i>Miercurea Ciuc devine reședința județului Harghita.</i> <i>Județul Harghita are următoarea organizare administrativă: 4 municipii, 5 orașe și 59 de comune cu 236 de sate.</i> <i>Localitatea Bălan primește statutul de oraș.</i>
1973	<i>Sunt construite ansambluri de locuințe colective în zona centrală a orașului Borsec (Borsecul de Jos).</i>
1977	În data de 4 martie 1977 se produce un cutremur puternic cu efecte devastatoare asupra României.
1980-1985	<i>Sistematizarea centrului municipiului Miercurea Ciuc devine un model al urbanismului socialist grandios. În urma acestor lucrări sunt distruse elemente valoroase din punct de vedere arhitectural și istoric din zona centrală istorică, țesutul urban istoric și din anumite fronturi stradale comerciale istorice</i>
1989	Este adoptată Legea nr. 2/1989, privind îmbunătățirea organizării administrative a teritoriului Republicii Socialiste Române, înființează categorii de municipii și de orașe în funcție de numărul de locuitori și în funcție de activitățile principale din orașe/ comune.

An/ Perioadă	Evenimente la nivel internațional și național, care au influențat evoluția județului Harghita.
	Evenimente de pe teritoriul regiunii istorice Transilvania, care au influențat evoluția județului Harghita.
	<i>Evenimente de pe teritoriul județului Harghita.</i>
	<i>Expansiunea zonelor de locuit, ce a dus la lărgirea limitelor orașelor și crearea conurbațiilor.</i>
	Revoluția Română din 1989, perioadă de proteste, lupte de stradă și demonstrații împotriva regimului comunist.
1990	Este emis Decretul-Lege al CFSN nr. 38/1990, privind abrogarea Legii nr. 2/1989 referitoare la organizarea administrativă a teritoriului țării, prin care este repusă în vigoare Legea nr. 2/1968, cu anumite modificări. <i>Începutul procesului de degradare a stațiunii Borsec, datorită pierderii statutului de stațiune de interes național.</i>
1992	Miercurea Ciuc are 46.029 locuitori
1999	Situl Sate cu biserici fortificate din Transilvania a fost înscris în Lista Patrimoniului Mondial UNESCO, în baza criteriului IV. Situl rural Dârjiu împreună cu biserica fortificată sunt parte a monumentului istoric, alături de 6 alte localități.
2000	<i>Înființarea Asociației Microregionale Felcsik prin asocierea Consiliului Județean Harghita cu consiliile localităților Sândominic, Cârța, Dănești, Tomești, Mădăraș, Racu, Ciceu și Bălan.</i>
2002	<i>Este emisă Legea nr. 103 din 8 martie 2002, privind înființarea comunei Cozmeni, județul Harghita: având în componență satele Cozmeni și Lăzărești.</i> <i>Este emisă Legea nr. 104 din 8 martie 2002, privind înființarea comunei Mădăraș, județul Harghita: având în componență satul Mădăraș.</i> <i>Este emisă Legea nr. 384 din 30 septembrie 2003, privind declararea ca municipiu a orașului Toplița, județul Harghita.</i> <i>Bălan are probleme sociale generate de șomajul ridicat – peste 800 de șomeri.</i>
2003	<i>Este emisă Legea nr. 384 din 30 septembrie 2003, privind înființarea comunei Tomești prin reorganizarea comunei Cârța, județul Harghita: comuna Tomești are în componență satul Tomești, iar comuna Cârța are în componență satele Cârța și Ineu.</i> <i>Este emisă Legea nr. 584 din 22 decembrie 2003, pentru declararea ca municipiu a orașului Gheorgheni, județul Harghita.</i>
2004	Este emisă Legea nr. 84 din 5 aprilie 2004, pentru înființarea unor comune la nivel național. În cadrul legii, în județul Harghita, au fost înființate următoarele comune: Ciceu, Lelicieni, Porumbeni, Racu, Satu Mare și Sântimbru. <i>Racu își redobândește statutul de comună în urma referendumului din 6 iunie, având în componență cele două localități: Racu și Satul Nou.</i> <i>Siculeni își primește statutul de comună independentă, înainte fiind centru de comună.</i>
2008	<i>Înființarea Asociației de Dezvoltare Intercomunitară "Bogát" (Bogát Önkormányzati Fejlesztési Társulás) între localitățile Siculeni, Ciceu, Racu și Mihăileni în vederea realizării investițiilor comune zonale sau regionale.</i>

Sursa: Studiile istorice aferente Planurilor Urbanistice Generale ale UATB-urilor aparținătoare județului Harghita (care au putut fi accesate), S.C. CPCP STUDIO (2010), Studiul istoric privind patrimoniul cultural al județului Harghita – Analiza diagnostic referitoare la situația monumentelor istorice, Makfalvi et al. (1979), Județele patriei – Harghita monografie. București: Editura sport-turism ș.a.

2.1.2 Analiza evoluției teritoriului administrativ

În secolul al XII-lea a fost înființat Voievodatul Transilvaniei, voievodat autonom al Regatului Ungariei. Teritoriul acestuia corespunde cu zona intra-Carpatică a României din prezent, incluzând astfel și județul Harghita.

Secuii reprezintă un grup etnic vorbitor de limba maghiară, a căror primă mențiune documentară a fost făcută în anul 1116, când a fost menționat rolul de arcași și cavalerie ușoară în cadrul bătăliei de la Olsava. Inițial aceștia au asigurat protecția hotarelor vestice ale Principatului/ Regatului Ungar Arpadian. Ulterior, populația secuiască medievală este divizată în două grupuri: secuii vestici și cei de est. Secuii din est, în timpul relocării, au primit un drept special și privilegiat, în termenii din prezent: autonomie (Köllő, 2023: 51ff.).

Inițial secuii au trăit într-o organizare bazată pe „clanuri”, care erau formate pe baza legăturilor de sânge. Datorită comunităților închise, trăsăturile arhaice ale structurii lor sociale au persistat pe toată perioada Evului Mediu. Se observă faptul că atât clanurile, cât și ramurile din cadrul comunităților secuiești au supraviețuit până la începutul secolului al XVI-lea (Köllő, 2023: 52).

Din punct de vedere administrativ și militar, secuii erau conduși de „comitele secuilor”, numit de rege, această funcție fiind datată din anul 1228. Organizația secuilor era democrația militară, astfel atât conducătorii militari, cât și cei din administrație erau aleși în cadrul unei rotații prestabilite, pentru a evita preluarea puterii în mod abuziv de către un clan (Köllő, 2023: 52).

Zonele locuite de secui, printre care se numără și teritoriul actual al județului Harghita, au fost grupate în secolele XIV-XV în entități administrativ-teritoriale numite Scaune Secuiești (Köllő, 2023: 45f.).

Conform hărților Iosefine din 1769-1773, Scaunele Secuiești care s-au suprapus total sau parțial cu teritoriul județului Harghita din prezent, sunt:

- **Scaunul Gheorgheni**⁶. Scaunul prezenta următoarele orașe și comune⁷: **Ciumani/ Gyergyócsomafalva**, **Ditrău** (Ditrău, Jolotca/ Orotva, Țengheler/ Cengellér), **Gheorgheni/ Gyergyószentmiklós** (Gheorgheni, Lacu- Roșu/ Gyilkostó Covacipeter/ Kovácsvéger, Vargatac/ Vargatag, Visafolio/ Visszafolyó), **Joseni/ Gyergyóalfalu** (Joseni, Borzont/ Borzont, Bucin/ Bucsina), **Lăzarea/ Gyergyószárhegy** (Lăzarea, Ghiduț/ Gődöc), **Remetea/ Gyergyó- remete** (Remetea, Sineu/ Eszenyő, Făgetel/ Kicsi-bükk, Martonca/ Martonka), **Suseni/ Gyergyóújfalu** (Suseni, Chileni/ Gyergyókilyénfalva, Valea-Strâmbă/ Gyergyótekerőpatak, Liban/ Libán, Senetea/ Szenéte), **Voșlăbeni/ Vasláb** (Voșlăbeni, Izvoru Mureșului/ Marosfő), **Bicazul Ardelean*/ Almásmező** (Bicazul Ardelean, Bârnadu/ Bernádtelép, Gyergyó-zsedánpatak, Tikos, Ivăneș/ Ivăneș) **Bicaz-Chei*/ Gyergyóbékás** (Bicaz-Chei, Telec/ Gyergyózedánpatak, Ticoș/ Tikos) **Bilbor/ Bélbor** (Bilbor, Răchitiș/ Rakottyás), **Dămuș*/ Damuk** (Dămuș, Trei Fântâni/ Háromkút, Huisurez/ Hosszúrez), **Borsec/ Borszék**, **Corbu/ Gyergyóholló** (Corbu, Capu Corbului/ Hollósarka), **Toplița/ Maroshévíz**, **Tulgheș/ Gyergyó-tölgyes** (Tulgheș, Hagota/ Hágótó, Pintic/ Péntekpataka, Recea/ Récefalva) **Gălăuțaș/ Galócás** (Gălăuțaș, Dealu Armanului/

⁶ Scaunul s-a suprapus parțial și pe teritoriul actual al județului Neamț. UATB-urile din județul Neamț sunt marcate cu *.

⁷ Comunele și orașele sunt marcate cu litere bold, iar în paranteză sunt menționate localitățile aparținătoare.

Ármán- dombja, Gălăuțaș-Pârău/ Galócáspatak, Nuțeni/ Nucén, Plopiș/ Ploptyis, Preluca/ Preluka, Toleşeni/ Tolésén, Zăpodea/ Zápodéa) **Subcetate/ Gyergyó-várhegy** (Subcetate, Duda/Dudád, Filpea/Fülpe, Călnaci/Kalnács), **Sărmaș/ Salamás** (Sărmaș, Fundoia/ Fundoja, Hodoșa/ Gyergyóhodos, Platonești/ Kerekfenyő, Runc/ Runk) (Köllő, 2023: 47ff.);

- **Scaunul Ciuc, împreună cu vicescaunul Casin⁸**. Scaunul prezintă următoarele orașe și comune⁹: **Bălan/ Balánbánya, Băile Tușnad/ Tusnádfürdő** (Băile Tușnad, Carpitus/ Kárpitus), **Frumoasa/ Csíkszépvíz** (Frumoasa, Bârzava/ Csíkbör-zsova, Făgețel/ Bükklok, Nicolești/ Csíkszentmiklós), **Ciceu/ Csíkcsicsó** (Ciceu, Ciaracio/ Csaracsó), **Miercurea-Ciuc/ Csíkszereda** (M-Ciuc, Ciba/ Csiba, Șumuleu-Ciuc/ Csíksomlyó, Șumuleu/ Várdotfalva Toplița Ciuc/ Csíktaploca, Cioboteni/ Csobotfalva, Jigodin/ Zsögöd, Băile Harghita/ Hargitafürdő, Băile Jigodin/ Zsögödfürdő), **Ciucsîngiorgiu/ Csíkszentgyörgy** (Ciucsîngiorgiu, Bancu/ Csíkbánkfalva, Armășeni/ Csíkmenaság, Armășenii Noi/ Ménaságújfalú, Ciobăniș/ Csobános, Eghersec/ Egerszék, Ghiurche/ Gyürke, Cotormani/ Kotormány, Potiond/ Pottyond), **Sânmartin/ Csíkszentmárton** (Sânmartin, Ciucani/ Cseke-falva) **Păuleni/ Csíkpálfalva** (Păuleni, Șoimeni/ Csíkcsomortán, Delnița/ Csíkelne) **Dănești/ Csíkdánfalva, Cârța/ Csíkkarcfalva** (Cârța, Ineu/ Csíkjenő-falva), **Mădăraș/ Csíkmadaras, Racu/ Csíkrákos** (Racu, Gârciu/ Göröcsfalva), **Sândominic/ Csíkszentdomokos, Sîntimbru/ Csíkszentimre, Sîncrăieni/ Csíkszentkirály, Lelicieni/ Csíkszentlélek** (Lelicieni, Misentea/ Csíkmindszent, Fitod/ Fitód, Hosasău/ Hosszúaszó), **Sânmartin/ Csíkszentmárton** (Sânmartin, Valea Uzului/ Úzvölgye), **Mihăileni/ Csíkszentmihály** (Mihăileni, Livezi /Lóvész, Văcărești/ Vacsárcsi), **Sânsimion/ Csíkszentsimon** (Sânsimion, Cetățuia/ Csátószeg), **Cozmeni/ Csíkkozmás** (Cozmeni, Lăzărești/ Lázárfalva), **Siculeni/ Madéfalva, Tomești/ Csíkszenttamás, Tușnad/ Tusnád** (Tușnad, Vrabia/ Csíkverebes, Tușnadu Nou/ Újtusnád), **Plăieșii de Jos/ Kászonalitz** (Plăieșii de Jos, Plăieșii de Sus/ Kászonfeltíz, Imper/ Kászonimpér, Iacobeni/ Kászonjakabfalva, Cașinu Nou/ Kászonújfalú), **Lunca de Sus/ Gyimesfelsőlók** (Lunca de Sus, Valea Gârbea/ Görbe-pataka, Comiat/ Komjátpataka, Păltiniș-Ciuc/ Nyíresalja, Izvorul Trotușului/S ántatelek, Valea Ugra/ Ugrapataka) **Lunca de Jos/ Gyimesközéplók** (Lunca de Jos, Valea lui Antaloc/ Antalokpataka, Barațcoș/ Barackos-patak, Valea Boroș/ Borospataka, Poiana Fagului/ Bükkhavaspataka, Puntea Lupului/ Farkaspalló, Valea Rece/ Hidegség, Valea Capelei/ Kápolnapataka, Valea Întunecoasă/ Sötét-patak), **Făget*/ Gyimes-bükk** (Făget, Bolovăniș/Bálványospataka, Făgetu de Sus/ Felsőbükk, Ghimeș/ Gyimes, Răchitiș/ Rakottyástelep, Tărhăuși/ Tarhavas-pataka), **Palanca*/Palánka** (Palanca, Ciugheș/ Oláhcsügés, Pajistea/ Gyepece, Cădărești/ Magyarcsügés, Popoiu), **Agăș */Ágas** (Agăș, Coșnea/ Kostelek) (Köllő, 2023: 48);
- **Scaunul Odorhei, împreună cu vicescaunul Cristur¹⁰**. Scaunul prezintă următoarele orașe și comune¹¹: **Avrămești/ Szentábrahám** (Avrămești, Cechești/ Csekefalva, Laz-Firtănuș/F irtosiláz, Firtănuș/ Firtosmartonos, Goagiu/ Gagy, Medișoru Mic/

⁸ Scaunul s-a suprapus parțial și pe teritoriul actual al județului Bacău. UATB-urile din județul Neamț sunt marcate cu *.

⁹ Comunele și orașele sunt marcate cu litere bold, iar în paranteză sunt menționate localitățile aparținătoare.

¹⁰ Scaunul s-a suprapus parțial și pe teritoriile județelor Brașov, Mureș și Covasna.

¹¹ Comunele și orașele sunt marcate cu litere bold, iar în paranteză sunt menționate localitățile aparținătoare.

Kismedesér, Andreeni/ Magyarandrásfalva, Laz-Şoimus/ Solymosiláz), **Atid/ Etéd** (Atid, Inlăceni/ Énlaka, Crişeni/ Kőrispatak, Cuşmed/ Küsmöd, Şiclod/ Siklód), **Brădeşti/ Fenyéd** (Brădeşti, Târnoviţa/ Küküllőkeményfalva), **Brăduţ¹²/ Bardóc** (Brăduţ, Filia/ Erdőfüle), Bezid/ Bözöd Bezidu cu Bezidu Nou/ Bözödújfalú şi Loţu /Lóc -parte a oraşului Sângeorgiu de Pădure (MS) **Căpâlniţa/ Kápolnásfalú**, **Corund/ Korund** (Corund, Atia/ Atyha, Fântâna Brazilor/ Fenyőkút, Valea lui Pavel/ Pálpataka), **Cristuru Secuiesc/ Székelykeresztúr** (Cristuru Secuiesc, Beteşti/ Betfalva, Filiaş/Fiatfalva), **Dealul/ Oroszhegy** (Dealul, Fâncel/ Székelyfancsal, Sâncrai/ Székelyszentkirály, Tămaşu/ Székelyszenttamás, Tibod/ Tibód, Valea Rotundă/ Üknyéd, Ulcani/ Ülke), **Dârjiu/ Székelyderzs** (Dârjiu, Mujna/ Székelymuzsna), Dumitreşti¹³/ Szentdemeter, **Feliceşti/ Felsőboldogfalva** (Feliceşti, Arvăţeni/Árvátfalva, Tăureni/ Bikafalva, Forţeni/ Farcád, Hoghia/ Hodgya, Oţeni/ Ócfalva, Văleni/ Patakfalva, Alexandriţa/ Sándortelke, Cireşeni/ Sükő, Poloniţa/ Székelylengyelfalva, Teleac/ Telekfalva), Jimbor¹⁴/ Székelyzsombor, **Lueta/ Lövete** (Lueta, Băile Chirui/ Királyfürdő), **Lupeni/ Farkaslaka** (Lupeni, Bulgăreni/ Bogárfalva, Firtuşu/ Firtosvárálja, Păltiniş/ Kecset, Satu Mic/ Kecsetkisfalud, Morăreni/ Nyikómalomfalva, Sâncel/ Szencsed, Păuleni/ Székelypálfalva, Bisericieni/ Szentlélek), **Mărtiniş/ Homoródszentmárton** (Mărtiniş, Aldea/ Abásfalva, Bădeni/ Bágy, Ghipeş/ Gyepes, Comăneşti/ Homoródkeményfalva, Călugăreni/ Homoródremete, Sânpaul/ Homoródszentpál, Petreni/ Homoródszentpéter, Chinuşu/ Ké-nos, Locodeni/ Lókod, Rareş/ Recsenyéd, Orăşeni/ Városfalva), Jacodu/ Magyarzsákod şi Sălaşuri/ Székelyszállás - parte a comunei Veţca/ Székelyvécke (MS), **Mereşti/ Homoródalmás**, **Mugeni/ Bögöz** (Mugeni, Lutiţa/ Agyagfalva, Beta/ Béta, Dejuţiu/ Decsfalva, Dobeni/ Székelydobó, Mătişeni/ Mátisfalva, Aluniş/ Székelymagyaros, Tăietura/ Vágás), Mureni¹⁵/ Szederjes, **Ocland/ Oklánd**, **Odorheiu Secuiesc/ Székelyudvarhely** (Odorheiu Secuiesc, Beclean/ Bethlenfalva), **Porumbenii Mari/ Nagyalambfalva** (Porumbenii Mari, Porumbenii Mici/ Kisgalambfalva), **Praid/ Parajd** (Praid, Ocna de Jos/ Alsósófalva, Becaş/ Békástelep, Bucsin¹⁶, Ocna de Sus/ Felsősófalva), **Săcel/ Székelyandrásfalva** (Săcel, Vidăcuţ/ Hidegkút, Vidăcutul Unguresc/ Magyarhidegkút, Şoimuşu Mic/ Kissolymos, Şoimuşu Mare/ Nagysolymos, Uilac/ Újlak), **Satu Mare/ Máréfalva**, **Simoneşti/ Siménfalva** (Simoneşti, Medişoru Mare/ Medesér, Mihăileni/ Székelyszentmihály, Tărceşti/ Tarcsafalva), **Secuieni/ Újszékely** (Secuieni, Bodogaia/ Alsóboldogfalva, Eliseni/ Székelyszenterzsébet), **Ulieş/ Kányád** (Ulieş, Obrăneşti/Ábránfalva, Ighiu/ Ége, Vasileni/ Homoródszentlászló, Iaşu/ Jásfalva, Nicoleşti/ Miklósfalva, Daia/ Székelydália), **Vlăhiţa/Szentegyháza** (Vlăhiţa, Băile Homorod/ Homoródfürdő, Minele Lueta/ Szentkeresztbánya), Ioneşti¹⁷/ Homoródjánosfalva, **Vârşag/ Székelyvarság**, **Vârghiş/ Vargyas¹⁸**, **Zetea/ Zetelaka** (Zetea, Deşag/ Desághátja, Izvoare/ Ivó, Poiana Târnaviei/ Küküllőmező, Şicasău/ Sikaszó, Sub Cetate/ Zetevárálja) (Köllő, 2023: 49).

¹² Localităţile se regăsesc pe teritoriul actual al judeţului Mureş.

¹³ Parte a localităţii Bălăuşeni din judeţul Mureş.

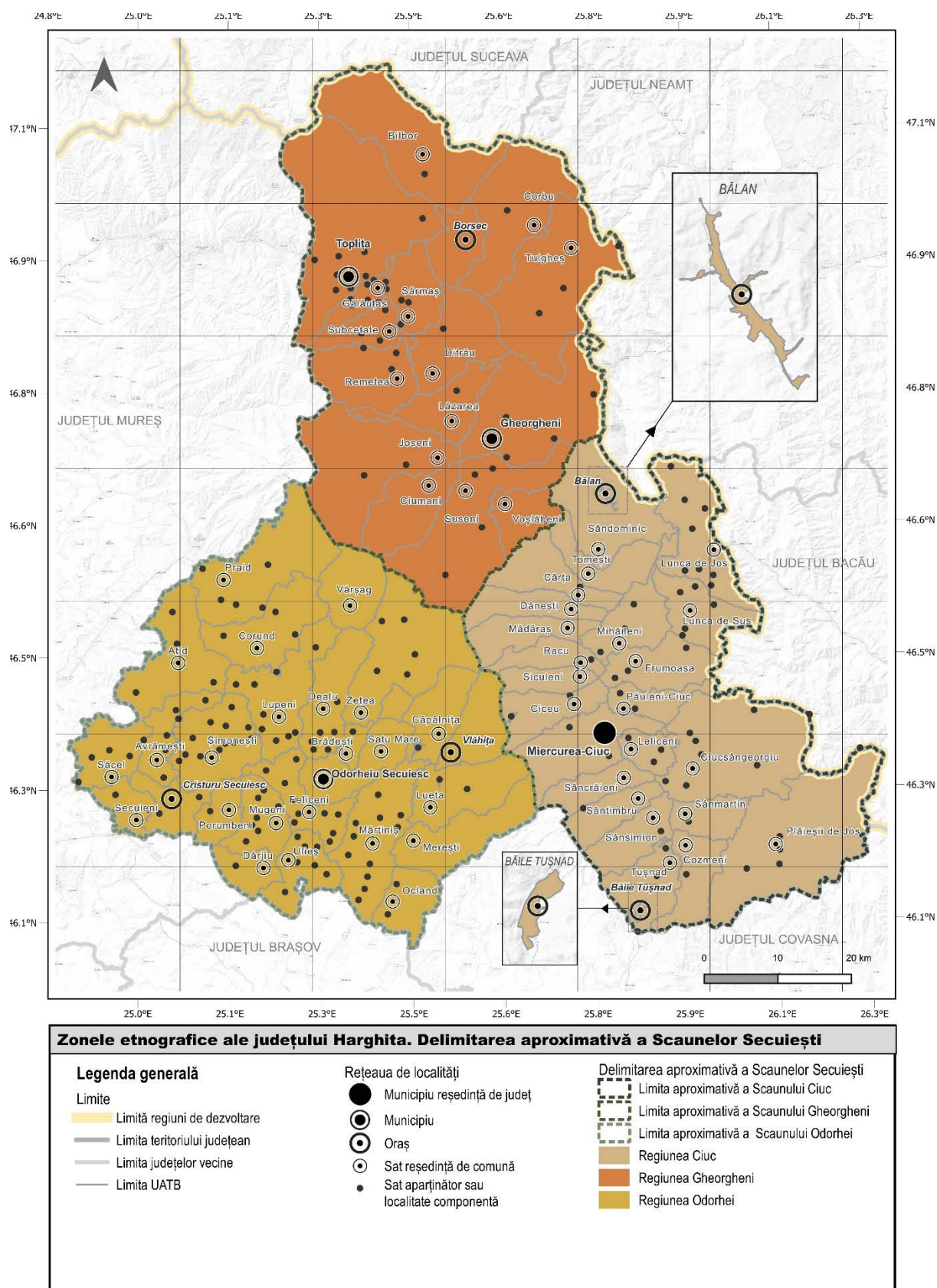
¹⁴ Parte a comunei Homorod/ Homoród, din judeţul Braşov.

¹⁵ Parte a comunei Vânători/ Héjjasfalva, din judeţul Mureş.

¹⁶ Bucsin se extinde şi în Scaunul Gheorgheni.

¹⁷ Parte a comunei Caţa/ Kaca, din judeţul Braşov.

¹⁸ UATB-ul se regăseşte în judeţul Covasna.

Cartograma nr. 1: Scaunele secuiești

Sursa: Köllő, M. (2023), Teză de doctorat „Morfologia aşezărilor din secuime şi tipologiile constructive. Evoluţie istorică, situaţia din prezent. Diagnostic şi tendinţe”, manuscris. Bucureşti: Universitatea de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu” pp. 47-49 – Hărţile Iosefine din 1769-1773

Figura nr. 1: Scaunele secuiești pe conform Hărților Iosefine din 1769-1773

Sursa: Scaunele secuiești pe Hărțile Iosefine, la adresa: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Szeklerland-Josephinische_Landesaufnahme_1769-1773.jpg

[14.07.2023]

Din secolul al XV-lea secuimea a fost considerată o națiune medievală¹⁹ de ordin separat în Transilvania, compusă din primori, primipili și pixdari²⁰. Astfel, *Unio Trium Natorum* reprezintă o înțelegere între nobilimea din comitatele transilvănene („maghiarii”) și două nobilimi colective, cea a secuilor și a sașilor, în scopul de întraajutorare comună în caz de pericol (Köllő, 2023: 54ff.).

În secolul al XVI-lea a avut loc o criză semnificativă a societății secuiești, ce s-a manifestat prin revolte împotriva puterii centrale, existând moment în care scaunele s-au întors unele împotriva altora. Revoltele au apărut deoarece primorii au încercat să obțină domenii și drepturi din ce în ce mai vaste, concurând deja cu nobilimea „maghiară”, astfel pixidarii nemaiputând asigura echipamentul impus și numărul de cai solicitați, alegând să își reducă eforturile și să accepte un statut social mai inferior, dar tot „nobil”. În noiembrie 1510, a izbucnit o revoltă împotriva căpeteniilor/ primorilor din Scaunele Ciuc și Gheorgheni, care au abuzat de puterea lor în slujba viceregelui. Revoltele au continuat și în anii 1519 și 1520, în

¹⁹ Termenul de națiune medievală face referire la un statut nobiliar.

²⁰ Cele trei straturi ale societății secuiești. Primorii pot fi asimilați cu nobilimea maghiară din comitate; primipilii reprezintă cavaleria ușoară, ce au un echipament complex; pixidarii sunt pedestrașii cu lancea.

1520 comunităților din Scaunele Ciuc și Gheorgheni li s-au adăugat confrății din Trei Scaune, alungând primorii din Trei Scaune și distrugând conacele și moșiile lor (Köllő, 2023: 55ff.).

În 1541 s-a format Principatul Transilvaniei, ca și formațiune statală de sine stătătoare, care a succedat voievodatului Transilvaniei. Teritoriul principatului se întindea pe o suprafață mai mare decât cea a voievodatului și a regiunii istorice Transilvania, întinzându-se și pe teritoriul Crișanei, Sătmărilor și al Maramureșului istoric.

După destrămarea regatului maghiar medieval din 1541, secuilor le-au scăzut drepturile speciale și privilegiate, fiind obligați să plătească impozite în bani, iar Dieta din 1557 din Turda a hotărât ca rebelilor secuiei să li se confiscă averea și moșiile, pe lângă pedeapsa capitală. Aceste lucruri au generat noi revolte în 1562 și 1567, cei care au participat la aceste revolte au fost obligați să devină iobagi. Astfel, până la sfârșitul secolului al XVI-lea se observă creșterea semnificativă a iobagilor și părăsirea statului de secuiei liberi (Köllő, 2023: 56).

Figura nr. 2: Încadrarea scaunelor Gheorgheni, Ciuc și Odorhei pe Harta Transilvaniei din 1581

Sursa: Arhivă autori studiu

Deoarece în 1595 principele Sigismund Báthory avea nevoie de forța militară a secuilor, le promite acestora restabilirea vechilor drepturi secuiești, însă în 1596 s-a răzgândit și a ordonat represalii în rândul secuilor nemulțumiți, care s-au revoltat pentru nerespectarea promisiunilor. Astfel, secuii din Scaunele Ciuc, Gheorgheni, Odorhei și Trei Scaune au luptat în tabăra voievodului Mihai Viteazu în bătălia de la Șelimbăr din 28 octombrie 1599. În urma bătăliei Mihai Viteazu devine principe al Transilvaniei, în diploma din 28 noiembrie 1599 și restabilește vechile libertăți secuiești. Sigismund Báthory a revenit în 1601 pe tronul

transilvănean, iar prin diploma din 31 decembrie 1601 a consfințit situația reabilitată a națiunii secuiești (Köllő, 2023: 56).

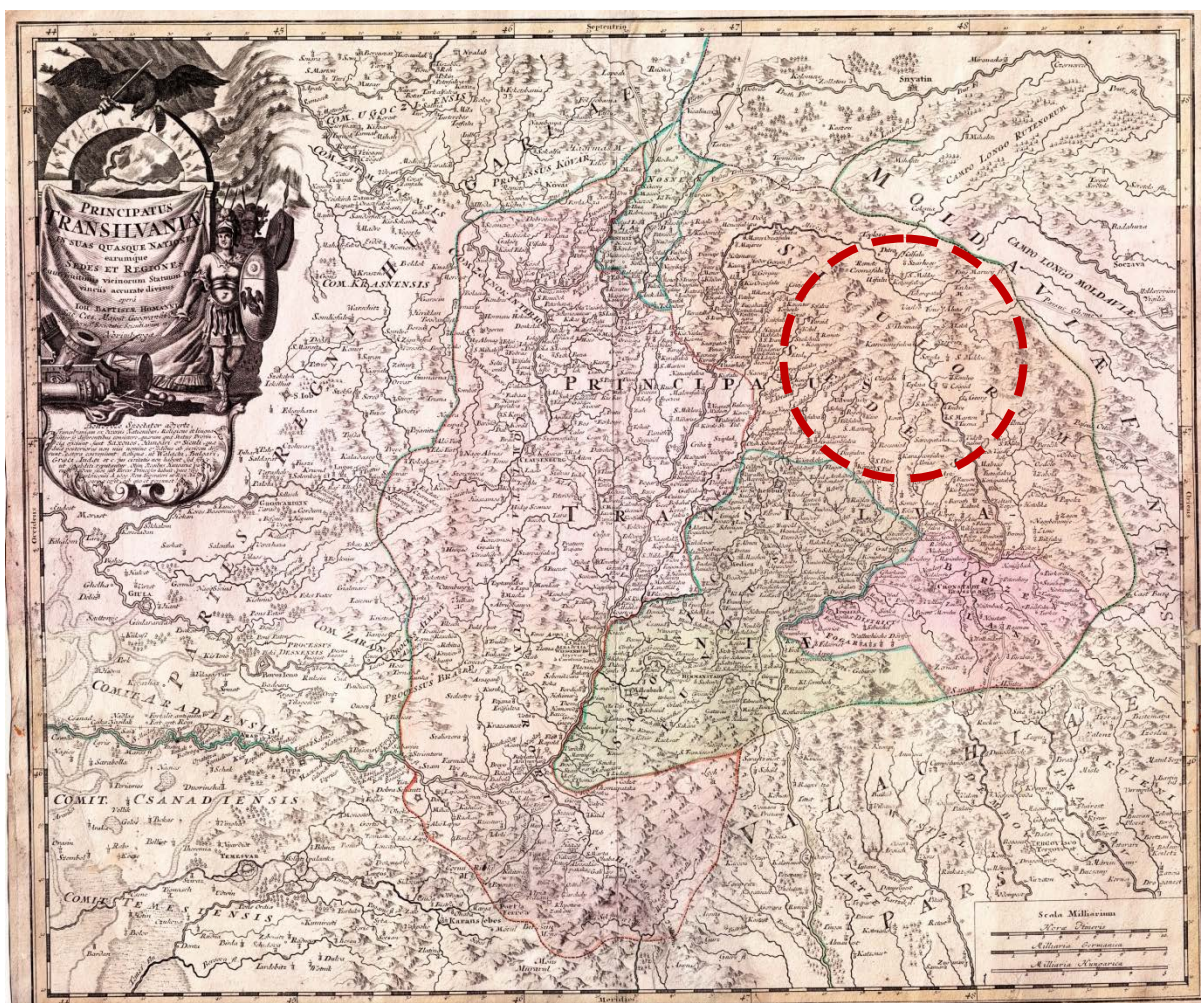
Figura nr. 3: Încadrarea scaunelor Gheorgheni, Ciuc și Odorhei pe Harta Transilvaniei din 1665

Sursa: Arhivă autori studiu

După 1699 Principatul Transilvaniei își schimbă denumirea în Marele Principat al Transilvaniei, continuând să funcționeze ca și entitate politică separată, însă fără armată și fără politică externă proprie.

În 1711 Marele Principat al Transilvaniei devine Principatul Transilvaniei, care din punct de vedere administrativ este o țară constituentă a Monarhiei Habsburgice.

Figura nr. 4: Încadrarea scaunelor Gheorgheni, Ciuc și Odorhei pe Harta Principatului Transilvania 1716-1720

Sursa: Principatus Transilvaniae in suas quasque nationes 1720, la adresa:

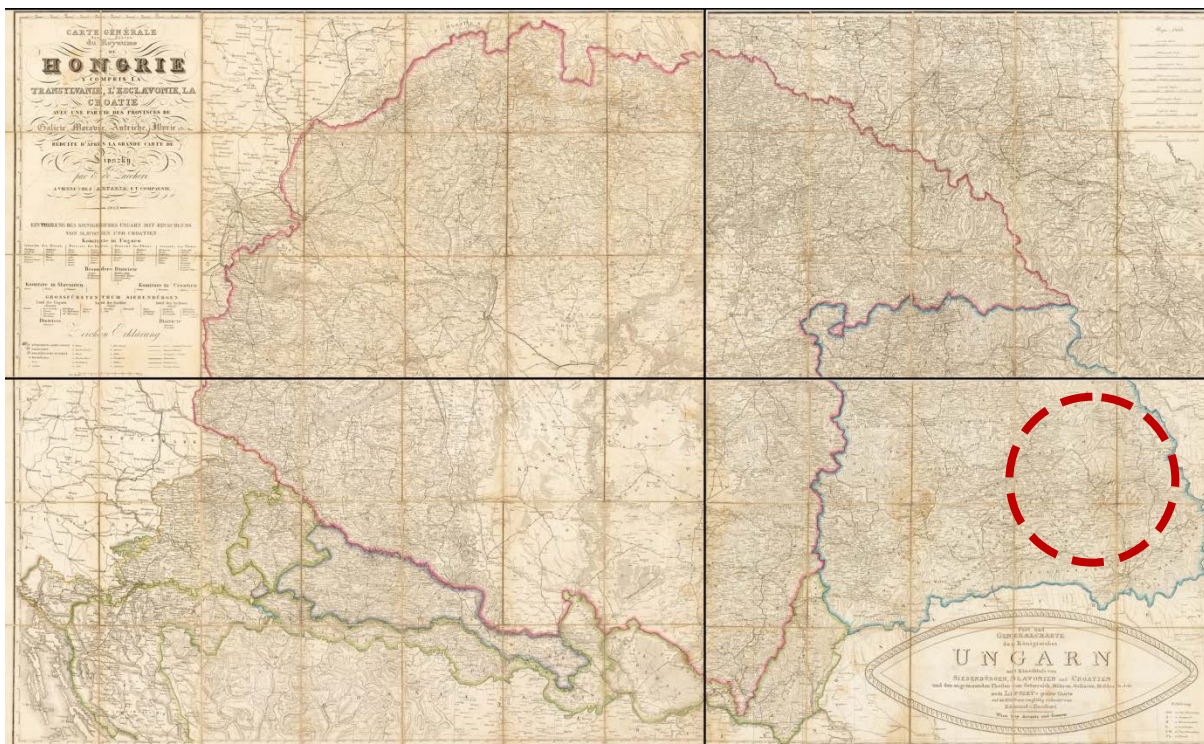
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Principatus_Transilvaniae_in_suas_quasque_nationes_1720.jpg
[17.07.2023]

De-a lungul timpului organizația militară secuiască a devenit destul de învechită și nepregătită pentru războiul modern, astfel din 1711 până în 1763 secuii au devenit civili, armatele austriece asigurând granițele Principatului Transilvaniei, deoarece făceau parte din Imperiul Habsburgic. În 1762 împărăteasa Măria Terézia a decis înființarea unui grănicerat în Transilvania, creând astfel o nouă armată secuiască. Pe lângă cele trei regimente de frontieră secuiești, sunt organizate și regimente de frontieră românești în Năsăud și Orlat (Köllő, 2023: 57).

În 1804 devine țară componentă a Imperiului Austriac, titlul de Principe al Transilvaniei fiind adăugat la pleiada de titluri ale monarhului habsburgic, care domnea prin intermediul guvernatorilor numiți direct.

În revoluția maghiară din 1848-1849, secuii au participat în masă la războiul dus împotriva Imperiului Habsburgic, drept urmare în 1851 împăratul Franz Joseph a emis un decret imperial prin care a desființat grăniceratul din Transilvania, inclusiv regimentele secuiești (Köllő, 2023: 57).

Figura nr. 5: Încadrarea scaunelor Gheorgheni, Ciuc și Odorhei pe Harta Ungariei din 1848

Sursa: Arhivă autori studiu

În 1867 este constituit Imperiul Austro-Ungar, Imperiul Austriac transformându-se într-o dublă monarhie pe baza compromisului austro-ungar. Astfel, teritoriul actual al județului Harghita a fost inclus în partea maghiară a Imperiului Austro-Ungar, iar scaunele secuiești au fost desființate, în locul lor apărând comitatele, secuii nemaifiind autonomi în noua organizare administrativă.

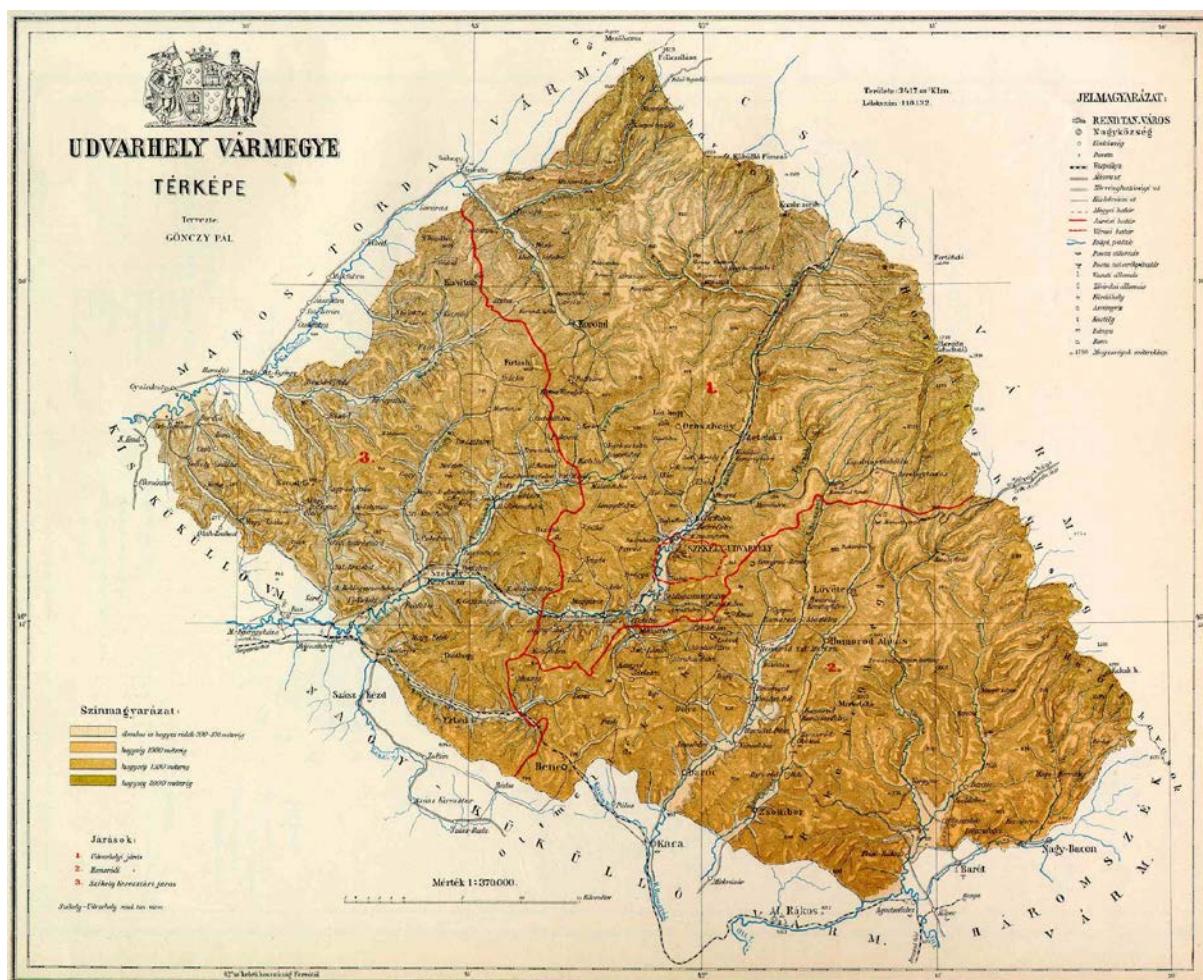
Astfel, comitatele medievale din Transilvania, care se suprapun total sau parțial cu teritoriul actual al județului Harghita sunt:

- Comitatul Ciuc, cu reședința la Miercurea Ciuc;
- Comitatul Odorhei, cu reședința la Odorheiu Secuiesc.

Figura nr. 7: Harta comitatului Odorhei în Imperiul Austro-Ungar (1891)

Sursa: Harta comitatului Odorhei, la adresa: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Udvarhely_county_map.jpg [14.07.2023]

După Marea Unire (1 decembrie 1918) teritoriul Comitatului Odorhei a fost reorganizat în județul Odorhei, iar teritoriul Comitatului Ciuc a fost reorganizat în județul Ciuc. Până la votarea *Legii nr. 95/1925, pentru unificare administrativă*, pe teritoriul României au funcționat 4 regimuri administrative cuprinse într-un sistem global unic (Săgeată, 2013: 3). Județele Ciuc și Odorhei erau cuprinse în regimul administrativ al Transilvaniei, reglementat prin *Decretul privind instituirea conducerii serviciilor publice în Transilvania nr. 3632 din 11 decembrie 1918*.

În 1925 este promulgată *Legea nr. 95/1925, pentru unificarea administrativă*, prin care teritoriul României se împărțea din punct de vedere administrativ, în județe (71), plăși (429), comune (urbane – 179 și rurale – 8.751) și sate (15.981) (Săgeată, 2013: 5). Astfel, pe teritoriul actual al județului Harghita existau, prin noua organizare administrativă, județele Ciuc și Odorheiu. Județul Ciuc avea reședința la Miercurea-Ciuc și avea 4 plăși și 54 de comune, iar județul Odorheiu avea reședința la Odorheiu și avea 6 plăși și 140 de comune.

Figura nr. 8: Încadrarea județelor Ciuc și Odorhei pe Harta României din 1926

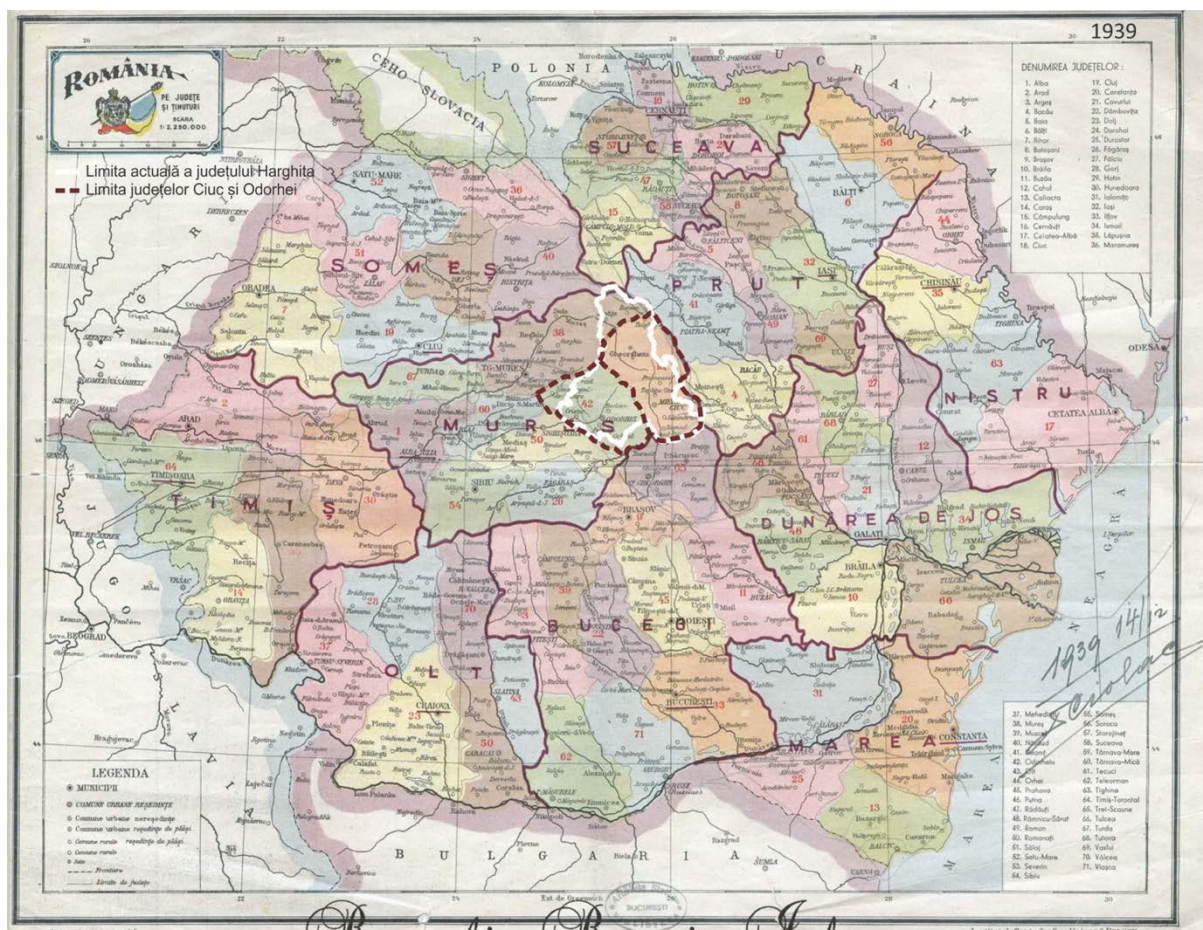
Sursa: Henius Atlas 1926

În 1929 a fost promulgată *Legea nr. 167 din 3 august 1929, pentru organizarea administrațiunii locale*, prin care se dorea democratizarea și descentralizarea administrației locale. În temeiul acestei legi au fost înființate 7 centre de administrare și inspecție locală, numite directoare ministeriale locale, ce aveau următoarele centre administrative: București, Cernăuți, Chișinău, Cluj, Craiova, Iași și Timișoara²¹. Județele Ciuc și Odorhei se aflau în resortul directorului ministerial local Cluj.

Prin *Decretul-Lege nr. 21919/1938, privind organizarea administrativă*, se înființează ținutul ca și unitate administrativă cu atribuții economice, culturale și sociale, administrată de Regatul României numit pe 6 ani prin Decret Regal. Astfel, România a fost împărțită în 10 ținuturi. În cadrul acestei organizări administrative județele Ciuc și Odorhei făceau parte din Ținutul Mureș.

²¹ L167/1929, în forma ei consolidată de la data 03.08.1929, Articolul 292.

Figura nr. 9: Încadrarea județelor Ciuc și Odorhei pe Harta României pe județe și ținuturi din 1939

Sursa: România în imagini de ieri și de azi, la adresa:

<https://romaniaimagineideierisiaz.wordpress.com/2013/03/13/romania-1939-harta-administrativa-a-romaniei-cu-impartirea-pe-tinuturi/> [14.07.2023]

După instaurarea regimului comunist prima reorganizare administrativă s-a făcut în temeiul *Legii nr. 5/1950, pentru raionarea administrativ economică a teritoriului Republicii Populare Române*, stabilită anterior prin *Hotărârea Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român și a Consiliului de Miniștri cu privire la raionarea administrativ economică a R.P.R.* Astfel, au fost desființate județele și a fost stabilită următoarea formă de împărțire administrativă: 28 de regiuni (după modelul organizării administrativ-teritoriale sovietice), 148 de orașe, 177 de raioane și 4.052 de comune. Teritoriul actual al județului Harghita a fost cuprins aproape integral în cadrul Regiunii Mureș, care avea reședința la Târgu-Mureș²².

²² L5/1950, în forma ei consolidată de la data 08.09.1950, Articolul 9.

Figura nr. 10: Încadrarea teritoriului actual al județului Harghita în împărțirea administrativ-teritorială a României în perioada 1950-1952

Sursa: Împărțirea administrativ-teritorială a României în perioada 1950-1952 – drd. Adrian Covășnianu 2010

În 1952 a fost promulgat *Decretul nr. 331/1952, privind modificarea Legii nr. 5/1950, pentru raionarea administrativ-economică a teritoriului Republicii Populare Române*, teritoriul țării fiind reîmpărțit în 18 regiuni, deoarece împărțirea inițială din 1950 s-a dovedit a fi ineficientă având o structură mult prea fragmentată, ce nu răspundea cerințelor politice ale momentului (Săgeată, 2013: 13). În temeiul acestui decret teritoriul actual al județului Harghita a fost cuprins aproape integral în cadrul Regiunii Autonome Maghiare, care reprezenta o nouă entitate administrativ-teritorială, prin care s-a încercat rezolvarea problemei minorității maghiare pe baza principiilor leninist-staliniste (Ropa, 2014: 351).

Regiunea Autonomă Maghiară cuprindea atât Regiunea Mureș, cât și partea de est a Regiunii Stalin, stabilite anterior. Regiunea avea 8 raioane, iar reședința acesteia era la Târgu Mureș. Organul de stat al Regiunii Autonome Maghiare era Sfatul Popular, iar organul executiv era Comitetul Executiv, care era ales de către Sfatul Popular al regiunii (Ropa, 2014: 351).

Figura nr. 11: Încadrarea teritoriului actual al județului Harghita în împărțirea administrativ-teritorială a României în perioada 1952-1956

Sursa: Împărțirea administrativ-teritorială a României în perioada 1952-1956 – drd. Adrian Covăsnianu 2010

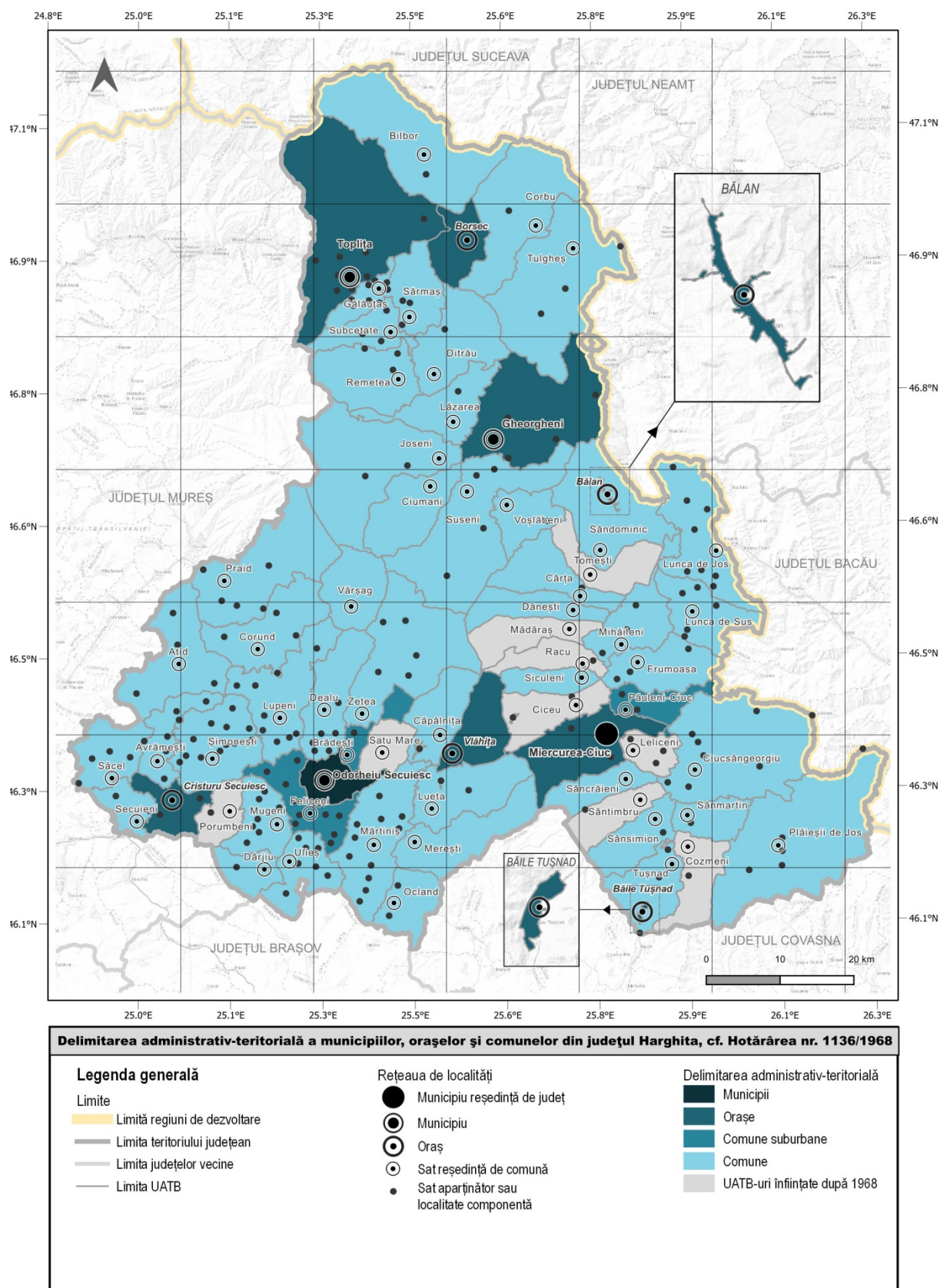
Decretul nr. 12/1956, privind modificarea Legii nr. 5/1950, pentru raionarea administrativ economică a teritoriului Republicii Populare Române, desființează regiunile Arad și Bârlad, rămânând în acest fel 16 regiuni. Această modificare a legii nu a avut repercusiuni asupra componenței Regiunii Autonome Maghiare.

În 1968 este promulgată *Legea nr. 2/1968, privind organizarea administrativă a teritoriului Republicii Socialiste Române*, prin care sunt desființate regiunile și raioanele și sunt reînființate județele. Județele au fost constituite pe fundamentul județelor interbelice, care au fost la rândul lor făcute după modelul departamentelor franceze (Săgeată, 2013: 17). Așadar, la nivel național au fost conformate 39 de județe, apărând pentru prima dată județul Harghita, ce avea reședința la Miercurea Ciuc. Din punct de vedere teritorial-administrativ, județul Harghita era alcătuit din²³:

- 1 municipii (Odorheiu Secuiesc);
- 8 orașe (Miercurea Ciuc, Băile Tușnad, Bălan, Borsec, Cristuru Secuiesc, Gheorgheni, Toplița, Vlăhița);
- 28 de localități componente ale municipiilor și orașelor;
- 49 de comune, dintre care 3 comune suburbane;
- 236 de sate.

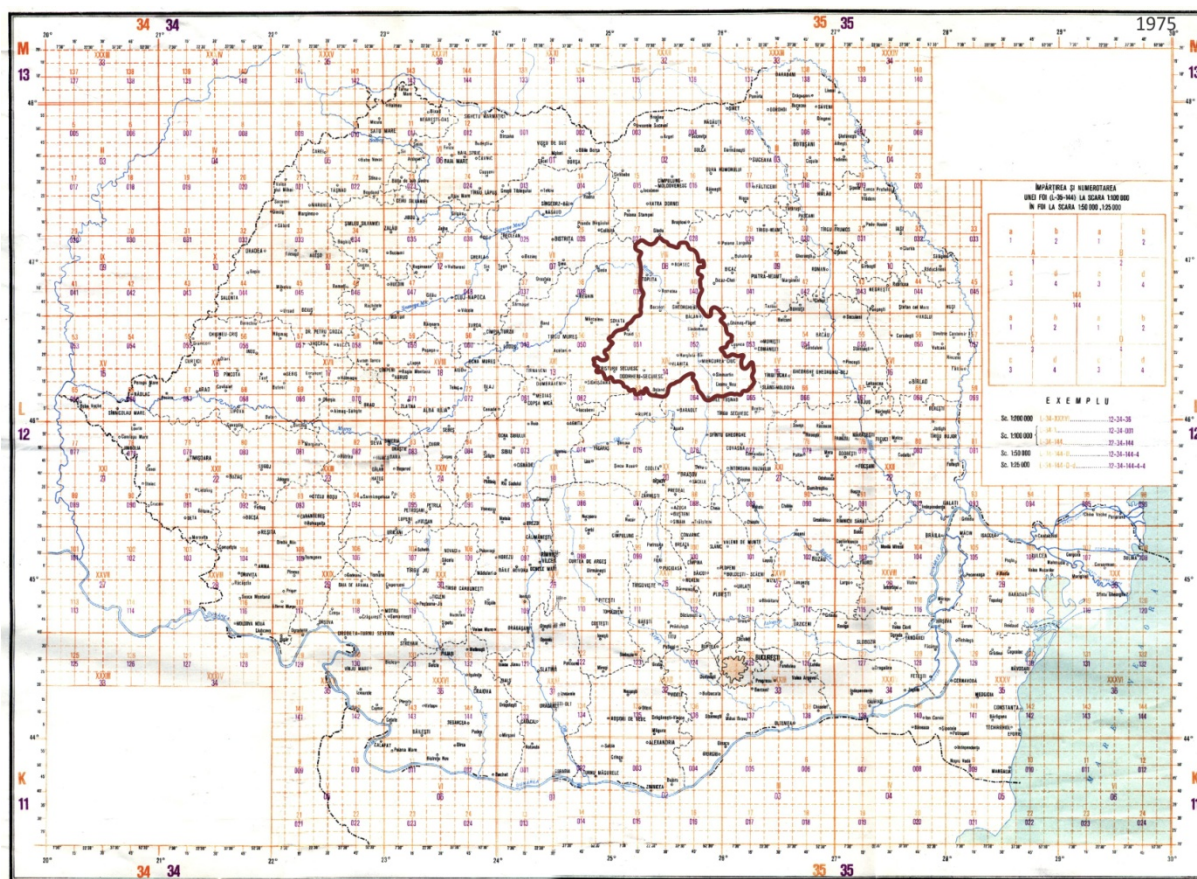
²³ L2/1968, în forma ei consolidată până la data 27.07.1981, Anexa 1.

Cartograma nr. 2: Delimitarea administrativ-teritorială a municipiilor, orașelor și comunelor din județul Harghita, cf. Hotărârea nr. 1136/1968

Sursa: Hotărârea nr. 1136/1968

Figura nr. 12: Încadrarea județului Harghita în Harta militară detaliată a României din 1975

Sursa: Harta militară detaliată a României din 1975

În 1968, alegerea reședinței de județ la Miercurea Ciuc a avut la bază ideea de centralitate, concept care a dus în mai multe cazuri la investirea cu funcție administrativă a mai multor orașe mici, puțin dezvoltate economic. Astfel, au fost făcute ulterior investiții semnificative pentru a le justifica rolul de centre coordonatoare și nuclee polarizatoare pentru sistemele constituite la nivel județean. Alte exemple precum Miercurea Ciuc sunt: Vaslui, Alexandria, Zalău, Slobozia, Slatina etc. (Săgeată, 2013: 17).

Legea nr. 2/1989, privind îmbunătățirea organizării administrative a teritoriului Republicii Socialiste Române, înființează categorii de municipii și orașe în funcție de numărul de locuitori și în funcție de activitățile principale din localități (ex.: orașe agroindustriale, stațiuni balneoclimaterice etc.). În urma schimbărilor, județul Harghita era alcătuit din²⁴:

- 2 municipii (Miercurea Ciuc și Odorheiu Secuiesc);
- 7 orașe (Băile Tușnad, Bălan, Borsec, Cristur, Gheorgheni, Toplița și Vlăhița);
- 43 comune.

În urma căderii regimului comunist din România s-a emis *Decretul-Lege al CFSN nr. 38/1990 privind abrogarea Legii nr. 2/1989 referitoare la organizarea administrativă a teritoriului țării*, prin care a fost repusă în vigoare Legea nr. 2/1968, cu anumite modificări, care nu au adus modificări structurii administrative a județului Harghita. Astfel, în prezent, în temeiul

²⁴ L2/1989, Anexa 21.

Legii nr. 2/1968, privind organizarea administrativă a teritoriului României, republicată în 1990, cu modificările și completările ulterioare, județul Harghita este alcătuit din²⁵: 4 municipii (Miercurea Ciuc, Gheorgheni, Odorheiu Secuiesc și Toplița); 5 orașe (Băile Tușnad, Bălan, Borsec, Cristuru Secuiesc și Vlăhița); 29 localități componente ale municipiilor și orașelor; 58 comune; 235 sate.

După 1990 s-au făcut mai multe modificări privind statutul administrativ sau denumirea unor unități administrativ-teritoriale de bază din cadrul județului, după cum urmează:

- Legea nr. 103 din 8 martie 2002, privind înființarea comunei Cozmeni, județul Harghita: având în componență satele Cozmeni și Lăzărești²⁶. Înființarea comunei s-a făcut prin dezmembrarea comunei Sânmartin, care în prezent este compusă din următoarele sate: Sânmartin, Ciucani și Valea Uzului și are reședința în satul Sânmartin;
- Legea nr. 104 din 8 martie 2002, privind înființarea comunei Mădăraș, județul Harghita: având în componență satul Mădăraș²⁷. Înființarea comunei s-a făcut prin dezmembrarea comunei Dănești, care în prezent este compusă numai din satul de reședință Dănești;
- Legea nr. 494 din 11 iulie 2002, privind declararea ca municipiu a orașului Toplița, județul Harghita;
- Legea nr. 384 din 30 septembrie 2003, privind înființarea comunei Tomești prin reorganizarea comunei Cârța, județul Harghita: comuna Tomești are în componență satul Tomești²⁸, iar comuna Cârța are în componență satele Cârța și Ineu²⁹;
- Legea nr. 584 din 22 decembrie 2003, pentru declararea ca municipiu a orașului Gheorgheni, județul Harghita;
- Legea nr. 84 din 5 aprilie 2004, pentru înființarea unor comune. În cadrul legii, în județul Harghita, au fost înființate următoarele comune: Ciceu, Lelicieni, Porumbeni, Racu, Satu Mare și Sântimbru³⁰. Comunele Ciceu și Racu au fost înființate prin dezmembrarea comunei Siculeni, care în prezent este formată numai din satul de reședință Ciceu. Comunele Lelicieni și Sântimbru au fost înființate prin dezmembrarea comunei Sâncrăieni, care în prezent este formată numai din satul de reședință Sâncrăieni. Comuna Porumbeni a fost înființată prin dezmembrarea comunei Mugeni, care în prezent este formată din satele: Aluniș, Beta, Dejuțiu, Dobreni, Lutița, Mățișeni, Tăietura și satul reședință Mugeni. Comuna Satu Mare a fost înființată prin dezmembrarea comunei Brădești, care în prezent este formată din satul Târnovița și satul de reședință Brădești.

---

²⁵ L2/1968, în forma ei consolidată până la data 12.07.2023, Anexă.

²⁶ L103/2002, în forma ei consolidată până la data 12.07.2023, Articolul 1.

²⁷ L104/2002, în forma ei consolidată până la data 12.07.2023, Articolul 1.

²⁸ L384/2003, în forma ei consolidată până la data 12.07.2023, Articolul 1.

²⁹ L384/2003, în forma ei consolidată până la data 12.07.2023, Articolul 2.

³⁰ L84/2004, în forma ei consolidată până la data 12.07.2023, Anexa 1.

2.2 Evoluția UATB-urilor și a localităților urbane și rurale din punct de vedere istoric și administrativ

Județul Harghita este alcătuit din 4 municipii, 5 orașe, 29 de localități componente ale municipiilor și orașelor, 58 comune și 235 sate. În Tabelul nr. 1 sunt prezentate unitățile administrativ-teritoriale de bază și localitățile componente ale acestora împreună cu anii primelor mențiuni documentare, acolo unde există date.

Tabel nr. 2: Unitățile administrativ-teritoriale de bază (UATB) ale județului Harghita și anii primelor mențiuni documentare

Nr. crt.	Unități administrativ-teritoriale de bază (UATB)	Localități componente ale unităților administrativ-teritoriale de bază
MUNICIPII		
1.	Miercurea Ciuc (1427)	- Ciba (1519). - Harghita-Băi (1913). - Jigodin-Băi (1913).
2.	Odorheiu Secuiesc (1224)	-
3.	Gheorgheni (1232)	- Covacicpeter. - Lacu Roșu (1913). - Vargatac. - Visafolio (1956).
4.	Toplița (1382)	- Călimănel (1913). - Luncani (1956). - Măgheruș (1956). - Moglănești (1956). - Secu (1956). - Vale (1913). - Vângani (1956). - Zencani.
ORAȘE		
1.	Băile Tușnad (sec. al XVII-lea)	Carpitus (1956)
2.	Bălan(1850)	-
3.	Borsec (1594)	-
4.	Cristuru Secuiesc (1332)	- Betești (1566). - Filiaș (1460).
5.	Vlăhița (1301)	- Băile Homorod (1913). - Minele Lueta (1956).
Comune		
1.	Atid	- Atid (1566). - Crișeni (1382). - Cușmed (1333). - Inlăceni (1333). - Șiclod (1566).
2.	Avrămești	- Avrămești (1334). - Andreeni (1409). - Cechești (1567). - Firtănuș (1473). - Goagiu (1566). - Laz-Firtănuș (1473).

Nr. crt.	Unități administrativ-teritoriale de bază (UATB)	Localități componente ale unităților administrativ-teritoriale de bază
		• Laz-Șoimuș (1956). • Medîșoru Mic (1913).
3.	Bilbor	• Bilbor (1751). • Răchitiș (1919).
4.	Brădești	• Brădești (1532). • Târnovița (c. 1566).
5.	Căpâlnița	• Căpâlnița (1567).
6.	Cârța	• Cârța (1566). • Ineu (1334).
7.	Ciceu	• Ciceu (1566). • Ciaracio (1956).
8.	Ciucsângeorgiu	• Ciucsângeorgiu (1567). • Armășeni (1567). • Armășenii Noi (1839). • Bancu (1567). • Ciobăniș (1913). • Cotormani (1567). • Eghersec (1956). • Ghiurche (1956). • Potiond (1850).
9.	Ciumani	• Ciumani (c. 1567).
10.	Corbu	• Corbu (1770). • Capu Corbului (1956).
11.	Corund	• Corund (1333). • Atia (1567). • Calonda (1956). • Fântâna Brazilor (1913). • Valea lui Pavel (1913)
12.	Cozmeni	• Cozmeni (1333). • Lăzărești (1365).
13.	Dănești	• Dănești (1567).
14.	Dârjiu	• Dârjiu (1334). • Mujna (1520).
15.	Dealu	• Dealu (1334). • Fâncel (1505). • Sâncrai (1566). • Tămașu (1333). • Tibod (ante 1566). • Ulcani (1550). • Valea Rotundă (1956)
16.	Ditrău	• Ditrău (1567). • Jolotca (1854). • Țengheler (1956, depopulat după anul 1996).
17.	Felicieni	• Felicieni (1333). • Alexandrița (1567). • Arvățeni (1566). • Cireșeni (1526). • Forțeni (1333). • Hoghia (1566). • Oțeni (1566).

Nr. crt.	Unități administrativ-teritoriale de bază (UATB)	Localități componente ale unităților administrativ-teritoriale de bază
		• Polonița (1505). • Tăureni (1334). • Teleac (c. 1566). • Văleni (1333).
18.	Frumoasa	• Frumoasa (1324). • Bârzava (1496). • Făgețel (1913). • Nicolești (1333).
19.	Gălăuțas	• Gălăuțas (1816). • Dealu Armanului (1956). • Gălăuțas-Pârâu (1956). • Nuțeni (1956). • Plopiș (1913). • Preluca (1954). • Toleşeni (1956). • Zăpodea (1956).
20.	Joseni	• Joseni (1567). • Borzont (1956). • Bucin (1954).
21.	Lăzarea	• Lăzarea (1566). • Ghiduț (1956).
22.	Lelicieni	• Lelicieni (1251). • Fitod (1913). • Hosasău (1913). • Misentea (1333).
23.	Lueta	• Lueta (1332). • Băile Chirui (1913).
24.	Lunca de Jos	• Lunca de Jos (1850). • Barațcoș (1913). • Poiana Fagului (1956). • Puntea Lupului (1956). • Valea Boroș (1913). • Valea Capelei (1913). • Valea Întunecoasă (1913). • Valea lui Antaloc (1913). • Valea Rece (1913).
25.	Lunca de Sus	• Lunca de Sus (1850). • Comiat (1913). • Izvorul Troțușului (1956). • Păltiniș-Ciuc (1956). • Valea Gârbea (1913). • Valea Ugra (1913).
26.	Lupeni	• Lupeni (1566). • Bisericieni (1333). • Bulgăreni (c. 1566). • Firtușu (1459). • Morăreni (1505). • Păltiniș (1460). • Păuleni (1455). • Satu Mic (1567). • Sâncel.
27.	Mădăraș	• Mădăraș (1567).

Nr. crt.	Unități administrativ-teritoriale de bază (UATB)	Localități componente ale unităților administrativ-teritoriale de bază
28. Mărtiniș		• Mărtiniș (1333). • Aldea (1566). • Bădeni (1554). • Călugăreni (1601). • Chinușu (1567). • Comănești (1566). • Ghipeș (1566). • Locodeni (1505). • Orășeni (1566). • Petreni (1567). • Rareș (1487). • Sânpaul (1334).
29. Merești		• Merești (1333).
30. Mihăileni		• Mihăileni (1333). • Livezi (1835). • Nădejdea (1850). • Văcărești (1566).
31. Mugeni		• Mugeni (1333). • Aluniș (1566). • Beta (1566). • Dejuțiu (1566). • Dobeni (1333). • Lutița (1506). • Mățișeni (1567). • Tăietura (1334)
32. Ocland		• Ocland (1546). • Crăciunel (1333). • Satu Nou (1506).
33. Păuleni-Ciuc		• Păuleni-Ciuc (1567). • Delnița (1333). • Șoimeni (1506).
34. Plăieșii de Jos		• Plăieșii de Jos (1744). • Casinu Nou (1750). • Iacobeni (1567). • Imper (1333). • Plăieșii de Sus (1567).
35. Porumbeni		• Porumbenii Mari (1333). • Porumbenii Mici (1506).
36. Praid		• Praid (1567). • Becaș (1913). • Bucin (1956). • Ocna de Jos (1493). • Ocna de Sus (1760). • Șașvereș (1956, depopulat după anul 1996).
37. Racu		• Racu (1333). • Satu Nou (1954).
38. Remetea		• Remetea (1567). • Făgețel (1956). • Martonca (1956, depopulat după anul 1996). • Sineu (1956).

Nr. crt.	Unități administrativ-teritoriale de bază (UATB)	Localități componente ale unităților administrativ-teritoriale de bază
39.	Satu Mare	Satu Mare (1566).
40.	Săcel	- Săcel (1453). - Șoimușu Mare (1333). - Șoimușu Mic (ante 1566). - Uilac (1301). - Vidacut (1432).
41.	Sărmaș	- Sărmaș (1850). - Fundoaia (1956). - Hodoșa (1956). - Platonești (1956). - Runc (1956).
42.	Sâncrăieni	Sâncrăieni (1566).
43.	Sândominic	Sândominic (c. 1567).
44.	Sânmartin	- Sânmartin (1333). - Ciucani (1566). - Valea Uzului (1909).
45.	Sânsimion	- Sânsimion (1333). - Cetățuia (1567).
46.	Sântimbru	- Sântimbru (1567). - Sântimbru-Băi (1956).
47.	Secuieni	- Secuieni (1448). - Bodogaia (1333). - Eliseni (1333).
48.	Siculeni	Siculeni (1567).
49.	Subcetate	- Subcetate (1750). - Călnaci (1956). - Duda (1956). - Filpea (1956).
50.	Suseni	- Suseni (1567). - Chileni (1576). - Liban (1913). - Senetea (1956). - Valea Strâmbă (1567).
51.	Șimonești	- Șimonești (1333). - Bențid (1567). - Cădaci Mare (1567). - Cădaci Mic (1760). - Cehețel (1566). - Chedia Mare (1505). - Chedia Mică (1567). - Cobătești (1462). - Medișoru Mare (1566). - Mihăileni (1334). - Nicoleni (1333). - Rugănești (1518). - Tărcești (1333). - Turdeni (ante 1566).
52.	Tomești	Tomești (1333).

Nr. crt.	Unități administrativ-teritoriale de bază (UATB)	Localități componente ale unităților administrativ-teritoriale de bază
53.	Tulgheș	• Tulgheș (1850). • Hagota (1956). • Pintic (1956). • Recea (1956)
54.	Tușnad	• Tușnad (1421). • Tușnadu Nou (1854). • Vrabia (1576).
55.	Ulieș	• Ulieș (1333). • Daia (1333). • Iașu (1566). • Ighiu (1567). • Nicolești (1334). • Obrănești (1496). • Petecu (1478). • Vasileni (1566).
56.	Vârșag	• Vârșag (1913)
57.	Voșlăbeni	• Voșlăbeni (1750). • Izvoru Mureșului (1956).
58.	Zetea	• Zetea (1333). • Desag (1956). • Izvoare (1956). • Poiana Târnaviei (1954). • Sub Cetate (1956). • Șicasău (1913).

Sursa: Ghinea, D., România Geografică - Harghita. Text disponibil la adresa:
<https://romaniadategeografice.net/unitati-admin-teritoriale/judete/judete-h/harghita/> [10.08.2023]

2.2.1 Municipii

MUNICIPIUL MIERCUREA CIUC

Depresiunea Ciucului s-a format ca zonă de graniță prin amplasarea obstacolelor amenajate în teren în vederea protecției triburilor maghiare ce s-au stabilit în Bazinul Carpatic în urma descălecatului din 895-896 și ulterior a Regatului Maghiar format în anul 1000 (momentul încoronării Sfântului Ștefan ca rege) (Planwerk, 2010: 50). La începutul secolului al XII-lea s-a ridicat cetatea Harom ca parte a liniei defensive de la granița de est a Regatului Ungariei, la est de vârful Harom din prezent (Planwerk, 2010: 50).

Primele localități atestate din zonă sunt Șumuleu Ciuc (în 1333), Toplița și Jigodin (în sec. XII), iar numele orașului a fost prima oară folosit în 1558 ca „Oppidium Mercurium” – nume ce provine din târgurile săptămânale organizate în zilele de miercuri. Astfel, Miercurea Ciuc este singurul oraș și târg istoric din Depresiunea Ciucului care nu a evoluat la acest rang prin dezvoltarea unui sat, ci a avut de la început această calitate (Planwerk, 2010: 51).

De asemenea, în 1558 regina Izabella a Ungariei eliberează o scrisoare de privilegii ce scutește locuitorii orașului de biruri, cu excepția celor cuvenite Porții Otomane, privilegiu întărit ulterior de mai multe ori (Planwerk, 2010: 51).

La început orașul avea 16 porți, având mereu o populație mai scăzută decât satele vecine (Planwerk, 2010: 51). În 1643 ajunge la 44 de capi de familie, 108 persoane și 25 nume de familie (Planwerk, 2010: 53), iar în 1649 se formează primele comunități profesionale, lucru

atestat în scrisoarea de privilegii emisă de Rákóczi Zsigmond unde este consemnată breasla cizmarilor (Planwerk, 2010: 51).

Ciucul este jefuit în 1661 de trupele turco-tătare lui Ali, pașă de Timișoara, ca pedeapsă pentru participarea la expediția militară împotriva Poloniei condusă de Rákóczi György al II-lea fără acordul Porții (Planwerk, 2010: 53).

Târgul Miercurea Ciuc a avut o bună dezvoltare economică cât s-a aflat sub suzeranitate otomană (1541-1688), această perioadă fiind întreruptă de incursiunile periodice ale turcilor și tătarilor. Orașul renunță la statutul său de târg o dată cu bătălia de la Mohács ce reprezintă momentul căderii Regatului Ungariei (Planwerk, 2010: 53).

În primul sfert al secolului al XVI-lea încep primele idei religioase reformiste ce au atras și influențele umanismului occidental, dar Scaunul Ciucului rămâne fidel Bisericii Romano-Catolice (Planwerk, 2010: 53).

În 1764 Scaunul Ciuc este militarizat și inclus în teritoriul grăniceresc, moment marcat prin Siculicium (lupta de la Siculeni unde sute de protestatari au fost uciși de soldații austrieci) (Planwerk, 2010: 54).

Populația orașului crește, deși localitatea era considerată mai mică decât unele sate din jur - de la 83 de case în 1751, la 229 de case cu 961 de locuitori în 1850, conform statisticii elaborate în acel an (Planwerk, 2010: 54f).

În 1867 este înființat Imperiul Austro-Ungar și are loc reorganizarea administrativă, astfel Miercurea Ciuc devine în 1878 reședința comitatului Ciuc (Planwerk, 2010: 55).

Orașul începe să se dezvolte semnificativ după 1897, fiind dată în folosință calea ferată și înființându-se unități de prelucrare a lemnului, industrie ușoară și construcție de mașini (Planwerk, 2010: 55). Ca urmare a dezvoltării sale rapide acesta începe să își mărească suprafața, începând cu mijlocul secolului al XIX-lea fiind anexate orașului Martonfalva și Csütörtökfalva, iar în anul 1920 Jigodin. Ultimele sate limitrofe, Șumuleu și Toplița-Ciuc, sunt anexate localității în 1959 (Planwerk, 2010: 56ff).

Orașul este distrus în proporție de 80% de către trupele armatei Regatului României în 1916 și este reconstruit ulterior (Planwerk, 2010: 53).

Începând cu 1947 se instalează regimul comunist, astfel Miercurea Ciuc devine centru raional în noua structură politico-administrativă a țării, iar în 1968 reședința județului Harghita (Planwerk, 2010: 57).

În perioada comunistă orașul devine un model al urbanismului socialist grandios, pierzându-și caracterul organic și planimetria caracteristică târgurilor fiind înlocuită de spații convenționale supradimensionate destinate defilărilor și adunărilor socialiste. Proiectele de sistematizare ale orașului au dus la distrugerea unor elemente valoroase ale centrului istoric, ale țesutului istoric și ale străzilor comerciale istorice - Piața Libertății fiind cel mai semnificativ proiect de acest gen. În prezent, orașul este definit ca un conglomerat de sate învecinate în care se pot observa vechile amprente (Planwerk, 2010: 57f).

Din planul orașului realizat în perioada lui Balázs Orbán a rămas numai partea orizontală, reprezentată de strada Petőfi Sándor, majoritatea clădirilor fiind construite la sfârșitul secolului al XIX-lea sau începutul secolului al XX-lea. Între anii 1980-1989 au fost demolate clădirile vechi de pe strada Florilor (Planwerk, 2010: 58).

După 1990 se dezvoltă în mod extensiv mici cartiere de locuit sau de weekend: Ciba, Jigodin Băi, Szecseny, zona Prieteniei-Fodorkert, Szeked, Lunca Mare-Tanorok, Câmpul Mare, respectiv Harghita Băi, iar platformele industriale devin areale nefuncționale – situri brownfield (Planwerk, 2010: 63).

Ultimul deceniu al dezvoltării urbane reprezintă în principal o expansiune extensivă a cadrului de locuit prin inserții de zone rezidențiale și prin lipsa restructurării urbane sau a conversiei funcționale a zonelor industriale abandonate. Se ocupă tarlaurile și fânețele care au rămas intacte de-a lungul secolelor și sunt completate ceturile istorice ale diferitelor cvartale din satele limitrofe (Planwerk, 2010: 59).

Principalele zone în care se înregistrează fenomene accentuate de urbanizare sunt localizate în nordul municipiului, către Toplița și partea nord-estică dinspre Lelicieni, Șumuleu și Păuleni Ciuc (Planwerk, 2010: 59). De asemenea, Miercurea Ciuc este unul dintre municipiile cu cel mai mare procentaj de spații verzi pe cap de locuitor, cu peste 43mp/loc (UAUIM, 2013: 214).

Miercurea Ciuc este considerat din punct de vedere economic un oraș polifuncțional (Agora Est, 2014: 101), iar în prezent municipiul este un pol regional de dezvoltare, statutul său ca reședință de județ contribuind la consolidarea poziției în sistemul județean de așezări, dar și la coordonarea sistemelor policentrice județene (UAUIM 2013: 75). Acesta face parte din rețeaua policentrică a Regiunii Centru, una dintre cele mai complexe rețele, polii regionali impunându-se aproape în mod egal la nivelul teritoriilor pe care le coordonează (UAUIM, 2013: 86f). Cu toate acestea, în perioada dintre 1990 - 2011 s-a înregistrat un declin demografic accelerat, având o scădere a populației de peste 10% (UAUIM, 2013: 195).

MUNICIPIUL ODORHEIU SECUIESC

Localitatea a fost poziționată pe ruta comercială de la marginea estică a bazinului Transilvaniei și pe Drumul Sării, căpătând caracteristica de oraș de tranzit. Acest lucru este evidențiat și de prezența traseelor definite de principalele axe de intrare în oraș ce au favorizat evoluția sa de la târg la oraș, devenind treptat unul dintre cele mai importante centre din Secuime (Experiment proiect, 2017: 15).

Numele orașului apare prima oară în 1333 ca „Udvarhel” în registrele papale, iar în documentația atestată din secolele XIV-XVI este confirmat rolul conducător al așezării (Experiment proiect, 2017: 15). Acesta capătă funcția de „scaun mamă” sau „oraș mamă” după ce au loc adunările naționale a secuilor și este înființată forța armată a acestora numită „lustra” (1357). De asemenea, acest rol este dat și prin adăpostirea sediului Curții de Apel a teritoriilor locuite de secuî. Numele „Udvarhely”, adică „Odorhei”, apare pentru prima dată într-o sentință semnată de Iancu de Hunedoara, iar în 1485 orașul apare ca „Oppidum” (Experiment proiect, 2017: 15).

În 1505 se redactează Constituția Secuilor, iar rolul de „oraș mamă” este exercitat prin ținerea adunărilor secuilor în 1492, 1505, 1513, 1514, 1515, 1516 și 1519. Au loc mai multe răscoale ale secuilor, mișcările lor culminând cu răscoala din 1562 ce a fost înfrântă de principele Ioan Sigismund și în urma căreia s-a construit cetatea „Székely Támadt” (tradusă ca „Secuiul a atacat”) (Experiment proiect, 2017: 15).

Orașul începe să se mărească în 1571 prin alipirea localității Gyárosfalva, continuând în 1577 cu satul Szent Imre, în 1620 cu localitatea Cibrefalva, la sfârșitul sec. XIX cu localitatea

Szombatfalva și în 1957 cu localitățile Bethlenfalva–Beclean și Kadicsfalva–Cadiseni (Experiment proiect, 2017: 16).

La sfârșitul secolului al XVI-lea începe procesul de iobăgire a secuilor, țăranii liberi pierzându-și terenurile și fiind nevoiți să lucreze pământurile nobililor (Experiment proiect, 2017: 16). Aceștia se răscoală în 1595, iar în 1599 Mihai Viteazul redă drepturile țăranilor liberi (Experiment proiect, 2017: 16).

Sfârșitul secolului al XVI-lea marchează apariția primelor bresle: a olarilor (1572), a cizmarilor (1577), a tăbăcarilor (1597), a croitorilor (1606), a lăcătușilor (1613), a măcelarilor (1630), a comercianților (1683) etc., lucru ce duce la evoluția meșteșugurilor, creșterea sporului demografic și dezvoltarea economică a orașului (Experiment proiect, 2017: 16).

În 1662 orașul este asediat și incendiat de turci (Experiment proiect, 2017: 16).

Începutul secolul al XVIII-lea este marcat de un șir de războaie și de epidemiile de ciumă ce au dus la un regres în ceea ce privește evoluția orașului, prin scăderea populației (Experiment proiect, 2017: 16). La recensământul din 1721 localitatea are 1800 de locuitori (Experiment proiect, 2017: 17).

Unul dintre evenimentele cele mai importante în istoria orașului este în 1711 distrugerea cetății, după pacea de la Satu Mare (Experiment proiect, 2017: 16).

După 1735 orașul începe să își revină și să își continue dezvoltarea atât economică cât și spațială, fiind construite majoritatea clădirilor reprezentative și apariția unor noi străzi: clădirea colegiului reformat, sediul Scaunului Odorhei, biserica reformată, biserica romano-catolică etc. (Experiment proiect, 2017: 17).

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea se accelerează procesul de urbanizare, creându-se impresia de oraș în plină dezvoltare, iar în 1850 ajunge la 3.200 de locuitori (Experiment proiect, 2017: 17). Epoca dualismului de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea este cea mai importantă din punct de vedere al evoluției urbane, conturându-se forma și aspectul general spațial, dar și formându-se centrul istoric a cărui înfățișare încă se păstrează în prezent (Experiment proiect, 2017: 17f).

De asemenea, începe dezvoltarea economică datorată industriei manufacturiere, factor generator al creșterii demografice rapide a orașului, până la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial. După aceea, încep inserțiile de zone de blocuri și întreprinderi în zone tradiționale și a terenurilor agricole spre periferie (Experiment proiect, 2017: 18).

În prezent, municipiul este un pol intraregional de dezvoltare, care aparține de Regiunea Centru, având o capacitate mare de polarizare rezultată în urma unei serii de evenimente favorabile (UAUIM, 2013: 76) și este considerat un sistem urban împreună cu orașul Vlăhița (UAUIM, 2013: 95). Cele două UATB-uri din cadrul sistemului urban sunt legate de DN13A, aflându-se la o distanță de 23 de kilometri (Agora Est, 2013: 73).

Din punct de vedere economic, municipiul are un profil monofuncțional cu specializare în industria de prelucrare (Agora Est, 2014: 98). În urma dezvoltării zonelor funcționale urbane au fost favorizate consolidarea clusterelor economice și a numărului de activități complementare în Odorheiu Secuiesc, datorită rolului acestuia de centru urban polarizator, și în localitățile învecinate (Agora Est, 2014: 62). Cu toate acestea, municipiul a înregistrat o scădere demografică în perioada 1990-2012, de aproximativ 10% (UAUIM, 2013: 64).

După 1990 se arată un interes crescut pentru lotizări în vederea realizării locuințe individuale sau colective cu puține niveluri (cartiere dormitor), împreună cu mici industrii sau obiective comerciale spre zonele de periferie (Experiment proiect, 2017: 18).

MUNICIPIUL TOPLIȚA

Prima atestare documentară a orașului a fost făcută în 1382, deși se presupune că acesta exista dinaintea acestei mențiuni datorită așezării geografice și a existenței izvoarelor de apă mineral mezotermală cunoscute deja la acea vreme (Kontur, 2009: 5). Denumirea localității se traduce ca „izvor cu apă caldă”, lucru ce întărește existența sa înainte de prima atestare (Kontur, 2009: 5).

În secolul al XVIII-lea principala activitate și sursă de existență era plutăritul, găsindu-se amenajări necesare atât pe Mureș, cât și pe cursul Văii (Kontur, 2009: 5). Dezvoltarea economică a orașului începe o dată cu construirea drumului către Borsec și a căii ferate Gheorghe-Deda, evenimente care au dus la înființarea coloniilor muncitorești. Ultima parte a secolului XX reprezintă apogeul creșterii economice a orașului prin înființarea marilor unități industriale ce au ca efect dublarea populației într-o perioadă de numai 30 de ani (Kontur, 2009: 5).

Astfel, se creează premisele înființării noilor instituții administrative, social-culturale, de învățământ și sănătate, reprezentând funcțiuni complexe caracteristice așezărilor urbane, fapt consemnat oficial în 1956 (Kontur, 2009: 5).

În 2002 Toplița devine municipiu prin Legea nr.494/2002, privind declararea ca municipiu a orașului Toplița, județul Harghita.

În prezent, municipiul este un pol intraregional de dezvoltare, care aparține de Regiunea Centru, având o capacitate mare de polarizare (UAUIM, 2013: 76). Acesta este considerat un centru urban cu rol zonal (pol terțiar la nivel de județ) (UAUIM, 2013: 46), dar cu zona de influență în regresie (UAUIM, 2013: 131). De asemenea, Toplița face parte dintr-un sistem urban împreună cu orașul Borsec, având un profil economic multifuncțional (UAUIM, 2013: 187). Cele două orașe se află la o distanță de 27 de kilometri și sunt conectate prin DN15 (Agora Est, 2014: 73). Din punct de vedere demografic municipiul a înregistrat un declin în perioada 2000-2012, cu o scădere de peste 10% a populației (UAUIM, 2013: 64).

MUNICIPIUL GHEORGHENI

Prima atestare scrisă a localității a fost făcută în 1332 în dijmele papale, iar în 1463 apare în izvoarele scrise denumirea de scaunul Gheorgheni, ca scaun independent (conform unei diplome a regelui Matei Corvin) (Larix, 2018: 12). La mijlocul secolul al XVI-lea devine vicescaun al Ciucului (Larix, 2018: 12).

În anul 1607 localitatea obține dreptul de a avea două târguri anuale, pe lângă cel zonal de sâmbătă, lucru ce generează dezvoltarea comerțului (Larix, 2018: 12). În 1619 Biserica Catolică interzice activitățile economice în timpul slujbelor deoarece acestea erau prea intense, deoarece 10% din localnicii din acea perioadă erau străini, venetici stabiliți în localitate, care se ocupau cu comerțul și manufactura (Larix, 2018: 12).

În 1637 se stabilesc primele familii de negustori (Larix, 2018: 12). În 1643 Congregația Generală a Scaunelor Ciuc-Gheorgheni-Casin dă ordin ca în zilele de duminică și în cele de

sărbătoare să nu se mai aducă marfă în târg de către „ceilalți comercianți” și să nu vândă în timpul slujbei (Larix, 2018: 12).

Odată cu organizarea grănicerului secuiesc, sub împărăteasa Maria Thereza (1762- 1764), modul de organizare al localității se schimbă: treburile armenilor sunt coordonate de Forumul Mercantil în cazul bărbaților apti pentru armată (bărbați între 18 – 50 de ani, cu un serviciu militar anual de 149 de zile) (Larix, 2018: 12), iar măsurile administrative sunt luate de către comandamentul austriac General Comando, în timp ce pentru restul populației Scaunul Gheorgheni este cel îndreptățit (Larix, 2018: 12). Din cauza serviciului militar al grănicerilor, mulți localnici emigrează în Bucovina și în Moldova (Larix, 2018: 12).

Dezvoltarea localității este condiționată de epidemia de ciumă din 1633, de pătrunderile turco-tătare, de distrugerile din 1707, când austriecii pârlăresc și jefuiesc depresiunea Giurgeului, de epidemia de ciumă din 1709, de epidemiile dintre 1716-1719, când aproape 40% din populație dispăre (în urma deceselor sau a emigrării) și de epidemia de holeră din 1873 (Larix, 2018: 12).

Din 1871 Gheorgheni renunță la rangul de oraș și alege condițiile fiscale favorabile comunelor, redobândindu-l în 1907 (Larix, 2018: 12). În 1907, odată cu realizarea căii ferate, crește forța de muncă din afara orașului, încheindu-se era transportului pe apă, a plutelor și a materialelor lemnoase, iar majoritatea transportatorilor căruțași rămânând fără lucru. (Larix, 2018: 12).

Începutul secolului al XX-lea marchează o perioadă reprezentativă în dezvoltarea imaginii orașului prin introducerea iluminatului electric public din 1903 în zona centrală, fiind printre primele orașe din România care produce energie electrică (Larix, 2018: 12).

Deși a fost declarat municipiu în 2005, acesta nu a îndeplinit unul dintre principalii indicatori minimali de definire a municipiului, și anume cel demografic (de 25.000 de locuitori) (UAUIM, 2013: 360). De asemenea, orașul a înregistrat un declin al populației în perioada 1990-2011 cu o scădere a populației de 10%.

Precum celelalte municipii ale județului Harghita, Gheorgheni este un pol intraregional de dezvoltare în cadrul Regiunii Centru, un pol secundar la nivel județean (UAUIM, 2013: 86), dar care are o zonă de influență aflată în stagnare (UAUIM, 2013: 131).

Din punct de vedere economic, Gheorgheni are caracter polifuncțional, cu o terțializare scăzută (sub 20%)(Agora Est, 2014: 101). Astfel populația ocupată în activitățile terțiare este aproape egală cu cea din 1992 (UAUIM, 2013: 123).

2.2.2 Orașe

ORAȘUL BĂLAN

Deoarece zona în care se află orașul Bălan nu a fost prielnică pentru producție agricolă, fiind nepopulată și dezvoltându-se târziu, prima datare oficială a localității este din 1802 și aparține de un document emis de către centrului minier Zlatna, din județul Alba (Atrium, 2000: 9).

La sfârșitul secolului al XVIII-lea au fost descoperite zăcămintele de cupru ce au fost raportate instituțiilor regale, iar după analizarea lor s-a hotărât deschiderea unei mine de cupru unde exploatarea a fost făcută doar la suprafață (Atrium, 2000: 9). Primul proprietar al minei este Trezoreria, în 1807 având loc prima înțelegere privind dreptul de folosință asupra terenului, mina aflându-se pe teritoriul comunei Sândominic. Astfel, Trezoreria primește doar drept de folosință al terenului, eveniment ce este considerat „certificatul de naștere al localității Bălan” (Atrium, 2000: 9).

În următorul secol mina a avut diferiți proprietari și mai multe valuri de investiții. Cu toate acestea în 1870 ajunge în stare de faliment și este închisă în 1895 (Atrium, 2000: 10). Mina se redeschide pentru o scurtă perioadă între 1907-1914, din 1917 se încearcă redresarea sa, dar în 1944 este din nou închisă (Atrium, 2000: 10).

În 1948 mina intră în proprietatea statului român și începe cea mai mare perioadă de dezvoltare a localității, crescând producția, eveniment ce are ca efect creșterea numărului de locuitori și al locurilor de muncă (Atrium, 2000: 10).

În anul 1962 începe să se contureze aspectul actual al localității, iar în 1968 primește statutul de oraș (Atrium, 2000: 10f). În urma evenimentelor din 1989 și a schimbărilor economice și sociale ce au urmat începe declinul orașului, numărul de șomeri crescând constant, în prezent ajungându-se la probleme sociale generate de acest fenomen (Atrium, 2000: 11).

Orașul este afectat și de un declin demografic ridicat, pierzând peste 5.000 de locuitori în intervalul 1990-2013, fiind astfel declarat un „oraș în contracție accelerată” (UAUIM, 2013: 65). Bălan este în fruntea clasamentului în ceea ce privește orașele în declin demografic, având pierderi de peste 50% (UAUIM, 2013: 62). Din cauza acestor tenduri de dezvoltare, orașul este considerat a prezenta caracteristici rurale (UAUIM, 2013: 103).

ORAȘUL BORSEC

Istoria zonei și a orașului este destul de recentă, orașul populându-se destul de târziu din cauza condițiilor geografice, a climei și a accesibilității reduse (Planwerk, 2012: 28).

Prima menționare a resurselor de apă minerală din zonă are loc în 1594 în lucrarea locotenentului Bethlen Farkas intitulată „História” (Planwerk, 2012: 28), iar prima menționare documentară a denumirii Borsecului este în 1700, în lucrarea cu caracter autobiografic a contelui Lázár Miklós (Planwerk, 2012: 28).

În 1725 se ridică prima construcție de baie publică de către locuitorii scaunului Gheorghieni, urmând ca în următorii ani să se ridice numeroase construcții cu funcțiunea de baie publică și anexe (Planwerk, 2012: 29).

În 1770 începe îmbutelierea și comercializarea apei minerale, lucru ce a atras atenția asupra orașului la nivel internațional (Planwerk, 2012: 29). În 1804 are loc vizita geologului Zimmethausen Antal din Viena, moment ce reprezintă începutul investițiilor în turism și în îmbutelierea apei minerale (Planwerk, 2012: 29), prin încheierea unui contract de închiriere pe o

perioadă de 28 de ani a teritoriului izvoarelor depresiunii Borsecului cu comunele Lăzarea și Ditrău, ale căror composesorate erau atunci proprietarii stațiunii (Planwerk, 2012: 29).

În 1867 are loc începutul administrației dualiste austro-ungare, reprezentând perioada-apogeu în dezvoltarea stațiunii, ajungând o stațiune de renume european (Planwerk, 2012: 29). Astfel, în 1887 se finalizează legătura rutieră cu Toplița și încep investițiile imobiliare. (Planwerk, 2012: 29).

În 1896 Borsec devine comună, unitate administrativă independentă (Planwerk, 2012: 30).

La începutul secolului al XX-lea orașul este afectat și începe o perioadă de regres în dezvoltarea acestuia, fiind marcat de bombardamentele din Primul Război Mondial și secarea Izvorului Lobogó, afectat iremediabil de lucrările de recaptare a Izvorului Vechi (Planwerk, 2012: 30).

După 1950 începe redresarea orașului în urma naționalizării infrastructurii balneare (1948), prin construirea unei noi fabrici de îmbuteliere, construirea viaductului și extinderea căii ferate pentru facilitarea activităților comerciale. În 1956 Borsec este declarat oraș, iar 1990 marchează începutul decăderii sale în urma pierderii statutului de stațiune de interes național (Planwerk, 2012: 30).

Orașul Borsec este un pol local de dezvoltare la nivelul Regiunii Centrale (UAUIM, 2013: 76). Acesta alcătuiește un sistem urban împreună cu municipiul Toplița, care are un caracter multifuncțional (UAUIM, 2013: 187). Cele două orașe se află la o distanță de 27 de kilometri și sunt conectate prin DN15 (Agora Est, 2014: 73).

Borsec este un oraș monoindustrial, cu specializare în industria prelucrătoare (Agora Est, 2014: 98). Din punct de vedere demografic, acesta a înregistrat în perioada 1990-2012 o scădere a populației de peste 10% (UAUIM, 2013: 67), și este considerat un oraș cu caracteristici rurale (UAUIM, 2013: 103).

ORAȘ CRISTURU SECUIESC

În urma săpăturilor arheologice se presupune că au fost mai multe culturi pe acest teritoriu, din diferite epoci: a pietrei cioplite, a bronzului, a fierului, romană etc. În secolele VII-VIII teritoriile au fost populate de triburi slave ce au fondat așezări, iar în secolele IX-X teritoriul a fost populat de regalitatea maghiară, așezându-se unde au existat unități armate de graniță pentru apărarea zonelor mărginașe (Proiect SA, 2006: 7).

În secolele XI-XII apar o serie de așezări medievale, datorită creșterii populației. Se înființează biserica romano-catolică, ctitorită de către Ordinul Cavalerilor Templieri, cu denumirea de Santa Croce, de unde provine și denumirea orașului - Domine Croce-Kereszt Úr-Cristur (Proiect SA, 2006: 7f).

Prima atestare documentară a orașului este în 1333, în dijele papale, iar 1395 primește statutul de oraș sub domnia regelui Sigismund de Luxemburg, deși supus administrativ orașului Odorheiu Secuiesc (Proiect SA, 2006: 8). În 1477 este amintit ca centrul scaunului, iar în 1559 obține privilegiile ce au pus baza unei dezvoltări semnificative (Proiect SA, 2006: 8).

Începând cu 1548 apare religia unitariană în localitate, biserica catolică ajungând sub unitarieni, iar până în 1630 fiind folosită de enoriașii reformați și unitarieni. În 1767 biserica este retrocedată catolicilor prin decretul împărătesei Maria Terezia (Proiect SA, 2006: 8). De-a

lungul secolelor orașul a avut un rol religios polarizator pentru zonele învecinate, fiind înființate biserici reformate, unitariene și catolice, dar și școli confesionale (Proiect SA, 2006: 8f).

Principalele ramuri economice au fost și continuă să fie agricultura și mica industrie ce produc pentru piața locală, încă din 1901 când s-a înființat prima fabrică (Proiect SA, 2006: 9).

După cel de-al Doilea Război Mondial au fost înființate câteva întreprinderi ce au atras forță de muncă din zona sa de influență, lucru ce a dus la extinderea teritoriului intravilan al orașului (Proiect SA, 2006: 9).

În prezent, Cristuru Secuiesc este un oraș cu caracteristici rurale (UAUIM, 2013: 56), cu rolul de pol local de dezvoltare (UAUIM, 2013: 76) și are caracter economic de oraș multifuncțional (UAUIM, 2013: 178).

ORAȘ BAILE TUȘNAD

Dezvoltarea sistematică și primele mențiuni atestate ale localității au apărut în anul 1845 când un proprietar din Tușnad a închiriat terenul pe 99 de ani de la satele Tușnad, Vrabia, Cozmeni și Lăzărești (Conțiu, 2008: 8).

Un rol important în dezvoltarea stațiunii l-a avut episcopul Miklós Kovác prin construirea unei clădiri din piatră pentru cazarea săracilor și a bolnavilor (Conțiu, 2008: 8).

Până în 1850 au avut loc evenimente ce au întârziat dezvoltarea orașului, aceasta suferind pierderi în urma revoluției, dar și a incendiilor construcțiilor de către localnicii ce protestau față de hotărârea prin care li se anula gratuitatea folosirii băilor și a apelor naturale (Conțiu, 2008: 8). Astfel, abia în 1852 încep lucrările de refacere a stațiunii și sunt reamenajate băile și izvoarele naturale, sunt reconstruite vilele și se fac construcții noi, stațiunea devenind treptat recunoscută pentru ceea ce avea de oferit atât turiștilor cât și localnicilor (Conțiu, 2008: 8).

Este amenajat un nou drum ce trece prin valea Oltului în 1872, iar în 1897 este construită și calea ferată Brașov-Miercurea Ciuc, astfel crescând accesibilitatea stațiunii din mai multe regiuni (Conțiu, 2008: 8).

În 1890 se construiește primul pavilion balnear cu instalații de hidroterapie, iar pe stâncile mai joase un turn de lemn și un bastion de piatră pentru observarea peisajului oferit de valea Oltului în defileu – astfel numărul vizitatorilor crește treptat, dublându-se aproape în decurs de 25 de ani (aproximativ 1.500 de vizitatori în 1900) (Conțiu, 2008: 8f).

Primul Război Mondial afectează dezvoltarea stațiunii, dar perioada interbelică este una de redresare din punct de vedere al dezvoltării, apărând noi vile în zona de nord, diversificându-se modalitățile de tratament și amenajându-se noi spații pentru hidroterapie, având ca efect creșterea ofertei pentru vizitatori (Conțiu, 2008: 9).

În 1934 comuna Băile Tușnad este declarată comună de sine stătătoare și este separată de comuna Tușnad din care făcea parte. Treptat morfologia și aspectul așezării se schimbă, crescând importanța balneoturistică (Conțiu, 2008: 9). Astfel, pe 27 mai 1968 este declarat oraș.

Din anul 1995 stațiunea a devenit un centru de conferințe internaționale (Conțiu, 2008: 9), iar comunitatea locală este sprijinită de autoritățile județene și fac eforturi comune pentru a readuce stațiunea la vechiul său statut și la potențialul natural de care dispune aceasta (Conțiu, 2008: 9). În prezent, stațiunea este unul dintre cele mai verzi orașe ale României, cu 450mp de

spațiu verde/cap de locuitor (UAUIM, 2013: 215). Din punct de vedere economic, acesta este un oraș monofuncțional ce activează în domeniul terțiar (Agora Est, 2014: 101).

ORAȘ VLĂHIȚA

Așezarea este cunoscută încă din timpul stăpânirii romane în Dacia, având legătură cu existența zăcămintelor de minereu de fier, însă este prima oară atestată documentar în anul 1301, cu numele de „Villa nostra regis Olachalis”. Această atestare este făcută într-un hristov al regelui Carol I Robert de Anjou al Ungariei, unde în urma cercetărilor istoricilor, se afirmă existența unui vechi cnezat românesc în fruntea căruia este amintit ducele Ursu.³¹

În anul 1406 așezarea este consemnată ca sat cu numele de Szentegyházásfalu (Vlăhița-Sat) într-un titlu de proprietate litigios, iar în 1503 cu denumirea în Oláhfalu.³² Principalele activități ale locuitorilor erau creșterea animalelor, prelucrarea lemnului și agricultura – tradiții ce se mai continuă și astăzi în anumite familii.

În 1825 sunt amintite primele forje (ciocane hidraulice pentru prelucrarea fierului)³³, iar în 1836 se înființează prima fabrică de fier, ce s-a dezvoltat din fonerie regiunii Homorodului Mic. Astfel, se pun bazele organizării mineritului și metalurgiei moderne la Minele Lueta de către Gyertyánffy Jónás (Kontur, 2018: 50f). În 1850 afacerea a fost mutată pe teritoriul actual al Minei Sfânta Cruce (partea sudică a Vlăhiței) de către un nou proprietar, iar una dintre forjele construite a funcționat până în 1990, fiind ultima forjă în funcțiune din Europa (Kontur, 2018: 50f).

De-a lungul secolelor, satul Vlăhița, împreună cu satul Căpâlnița, au avut rol de pază pe drumul care lega orașele Miercurea Ciuc și Odorheiul Secuiesc, un drum important pe care circulau diferite caravane, poștalioane și căpitani castrelor. Treptat, locuitorii Vlăhiței au primit din ce în ce mai multe privilegii din partea prinților Transilvaniei și a regilor Ungariei, fapt datorat rolului său de pază, și astfel Vlăhița a devenit oraș autonom (Oraș Secuiesc) în perioada 1872-1876.³⁴

În 1953 Mina Sfânta Cruce este anexată la Vlăhița-Sat, iar pe 17 februarie 1968 comuna Vlăhița este declarată oraș, având în prezent în subordine administrativă localitățile componente Băile Homorod și Minele Lueta³⁵.

În prezent, orașul este considerat un pol local de dezvoltare din cadrul Regiunii Centru (UAUIM, 2013: 76) și face parte dintr-un sistem urban cu 2 orașe componente, împreună cu municipiul Odorheiul Secuiesc (UAUIM, 2013: 95). Cele două orașe din cadrul sistemului urban sunt legate de DN13A, aflându-se la o distanță de 23 de kilometri (Agora Est, 2014: 73). Din punct de vedere economic, Vlăhița este un oraș monoindustrial, cu specializare în industria prelucrătoare (Agora Est, 2014: 99).

³¹ Ghinea, D. (2020), România Geografică - Vlăhița. Text disponibil la adresa: <https://romaniadategeografice.net/unitati-admin-teritoriale/orase/orase-v/vlahita/> [25.07.2023]

³² Ghinea, D. (2020), România Geografică - Vlăhița. Text disponibil la adresa: <https://romaniadategeografice.net/unitati-admin-teritoriale/orase/orase-v/vlahita/> [25.07.2023]

³³ Ghinea, D. (2020), România Geografică - Vlăhița. Text disponibil la adresa: <https://romaniadategeografice.net/unitati-admin-teritoriale/orase/orase-v/vlahita/> [25.07.2023]

³⁴ Ghinea, D. (2020), România Geografică - Vlăhița. Text disponibil la adresa: <https://romaniadategeografice.net/unitati-admin-teritoriale/orase/orase-v/vlahita/> [25.07.2023]

³⁵ Ghinea, D. (2020), România Geografică - Vlăhița. Text disponibil la adresa: <https://romaniadategeografice.net/unitati-admin-teritoriale/orase/orase-v/vlahita/> [25.07.2023]

2.2.3 Comune

Conform izvoarelor istorice, primele așezări în regiunea Harghitei s-au fondat începând cu secolele VII-VIII, de către triburile slave, iar în 895 a avut loc descălecatul triburilor maghiare în Bazinul Carpatic, urmând în 1000 să se formeze Regatul Maghiar prin încoronarea Sfântului Ștefan (Planwerk, 2010: 50).

În anul 1003 începe exploatarea salinelor în regiunea Praid și circularea șalupelor cu sare ale regelui Szent István I pe râul Mureș, activitate ce va avea mare importanță în dezvoltarea întregii regiuni (Urban Design, 2010: 5).

La începutul secolului al XIII-lea are loc colonizarea secuilor ce se înscrie ca formă de migrațiune forțată în scopuri politico-militare (Total Proiect, 2015: 8). De asemenea, este menționată prima atestare documentară în care se disting forme de stratificare socială pentru secu: călăreți, pedestrași și frunțași, precum și atestarea unirii mai multor sate în vederea formării comunelor (spre ex. unirea celor 7 sate ce astăzi formează comuna Merești) (Total Proiect, 2015: 8).

Între anii 1332-1334 au loc primele mențiuni documentare ale comunelor din Harghita în Registrele papale, în lista dijmelor papale sau ca parohii independente: Racu, Cârța, Ciucsângeorgiu, Mărtiniș, Zetea, Corund, Șumuleu Ciuc și Mugeni.

La sfârșitul secolului, în 1395, Sigismund de Luxemburg acordă autonomie locală Plăieșilor, acesta devenind scaun independent (Mark L. Lilla, 2015: 11), și scaunului Casinului, care se desprinde de cel al Ciucului (Planwerk, 2010: 52).

Între 1400 și 1405 sunt atestate documentar localitățile Lăzarea și Ghiduț, împreună cu scaunul Gheorghieni (Duo Stil, 2009: 11), precum și ocna de sare din Praid, atunci când regele Sigismund de Luxemburg interzice ca moșierii să își deschidă ocne de sare pe propriile pământuri (Urban Design, 2010: 5).

Sfârșitul secolului al XV-lea reprezintă redobândirea autonomiei locale de către Plăieși, prin scrisoarea de la Mediaș scrisă de Mihai Corvin (Mark L. Lilla, 2015: 11), și atestarea documentară a noilor categorii sociale: jeleri, țărani dependenți și iobagi (Experiment proiect, 2017: 16).

În secolul al XVI-lea se extinde exploatarea sării în comuna Mărtiniș (1552), iar în 1562 are loc confiscarea ocnei de la Praid prin Dieta de la Sighișoara (Urban Design, 2010: 5), ceea ce asigură dreptul de folosință liberă a sării pentru nobilime. Începe procesul de iobăgire a secuilor, țăranii liberi pierzându-și terenurile și fiind nevoiți să lucreze pe pământurile nobililor, până în 1599 când Mihai Viteazul redă drepturile țăranilor liberi (Experiment proiect, 2017: 16).

De asemenea, sunt atestate documentar mai multe localități de-a lungul secolului: Mărtiniș, Ditrău, Călugăreni și Sândominic, Ciucul ajungând la 54 de sate, toate de religie catolică (Planwerk, 2012: 50f).

Între 1623-1634 are loc prima epidemie de ciumă în Transilvania care a afectat evoluția rurală și demografică, împreună cu atacurile tătarilor și a unui șir de războaie ce au dus la incendiarea mai multor localități.

Secolul al XVII-lea este o perioadă reprezentativă în dezvoltarea socio-culturală, fiind înființate mai multe școli, iar în 1649 fiind formate primele comunități profesionale în regiunea Ciuc (Planwerk, 2012: 50f). De asemenea, are loc apariția primelor bresle: a olarilor,

a cizmarilor, a tăbăcarilor, a croitorilor, a lăcătușilor etc., care au dus la evoluția meșteșugurilor și a sporului „păturii civice” (Experiment proiect, 2017: 16). În 1680 se stabilește comunitate armenească în zona centrului administrativ Ditrău, eveniment catalizator în dezvoltarea activităților meșteșugărești, ulterior dezvoltându-l într-un centru economic al macro-regiunii (Mirk L. Lilla, 2010: 10).

Între 1708-1712 are loc o nouă epidemie de ciumă ce afectează evoluția demografică, în special în scaunul Plăieșilor (Mark L. Lilla, 2015: 11) și în Ditrău (Mirk L. Lilla, 2010: 10).

Transilvania devine parte a Imperiului Habsburgic în 1711, iar în 1714 exploatarea sării devine privilegiu habsburgic, astfel sare aducându-se prin contrabandă din Țara Românească în secuime, și se deschide prima mină de cupru la Sândominic (Urban Design, 2010: 5f). În 1762 începe exploatarea subterană a sării de la ocna Praid și se deschide mina Iosif în partea sud-vestică a Dealului Sării (Urban Design, 2010: 5f).

În 1750 Gyulaffy Miklós obține avizul pentru organizarea a patru piețe anuale în localitatea Corund ce sunt dedicate în special meșteșugului olăritului (KÓSA BÉLA, 2018: 11), ceea ce a dus la comercializarea obiectelor la nivel regional și dezvoltarea economică a zonei.

Bărbații din Merești refuză înrolarea în rândul armatei imperiale de grăniceri, stabilind o rebeliune în 1762 (Total Proiect, 2015: 8). În 1764 scaunul Ciucului este militarizat și inclus în teritoriul grăniceresc și are loc Siculicium, masacrul regimentelor de grăniceri secuici (Vallum, 2012: 9f). Acest eveniment a generat o emigrare în masă a secuilor la est de Carpați, în zona comunităților de ceangăi din Moldova și în zona Bucovinei (Planwerk, 2010: 54).

La începutul secolului al XIX-lea apar primele gospodării de-a lungul malului drept al Mureșului, ce reprezintă și primele gospodării ale comunei Ciumani (Larix, 2012: 7).

În 1848 are loc adunarea de la Lutița unde scaunele secuiești decid participarea la revoluția maghiară, în timp ce comunitățile de sași și de români din Transilvania se opun autorităților revoluționare maghiare (Mark L. Lilla, 2015: 11). Un an mai târziu are loc Bătălia de la pasul Nyerges (intrarea în depresiunea Plăieșilor) între trupele țariste și revoluționari, revoluția maghiară fiind înfrântă la Șiria, iar armata revoluționară își depune armele (Mark L. Lilla, 2015: 11).

Spre sfârșitul secolului începe dezvoltarea regiunilor pe mai multe planuri. Apar o serie de organizații civice în zona Ditrău: cercul literar, formațiunea de pompieri civili, cercul de teatru etc. în anul 1880 (Mirk L. Lilla, 2010: 10), se construiesc școli în mai multe comune și se extinde infrastructura rutieră și feroviară, crescând conectivitatea între localități și începe expansiunea sării într-o nouă zonă: valea Corundului (KÓSA BÉLA, 2018: 11).

Începutul secolului al XX-lea reprezintă una dintre perioadele cele mai importante în dezvoltarea rurală, în special în ceea ce privește evoluția demografică și cea economică prin dezvoltarea industriei manufacturii și construirea primelor fabrici (între 1900-1910). Aceasta a fost afectată de primul război mondial ce adus la o perioadă de regres sau staționare în dezvoltare, precum și la scădere demografică.

După Al Doilea Război Mondial începe redresarea dezvoltării economice și demografice prin înființarea marilor unități industriale (începând cu 1950), colectivizarea agriculturii (1960) și naționalizarea infrastructurii balneare (1948) sub administrația comunistă.

În 1956 este înființată comuna Mărtiniș în cadrul Raionului Odorhei (Total Proiect, 2012: 9), iar în 1968 se formează județul Harghita prin comasarea fostelor raioane Odorhei și Ciuc.

În 1989 are loc expansiunea zonelor de locuit ce a dus la lărgirea limitelor orașelor, crearea conurbațiilor și incorporarea anumitor sate în zonele urbane.

În 2000 se înființează Asociația Microregională Felcsik, prin asocierea Consiliului Județean Harghita cu consiliile localităților Sândominic, Cârța, Dănești, Tomești, Mădăraș, Racu, Ciceu și Bălan (Arhitectura, 2004: 8).

În 2003 Cârța se desparte de Tomești și devine comună independentă (Mirk L. Lilla, 2004: 6), în 2004 Racu își redobândește statutul de comună în urma referendumului (Arhitectura, 2004: 8) și Siculeni primește statutul de comună independentă, înainte fiind centru de comună (Vallum, 2012: 11).

În 2008 se înființează Asociația de Dezvoltare Intercomunitară "Bogát" (Bogát Önkormányzati Fejlesztési Társulás) între Siculeni, Ciceu, Racu și Mihăileni, în vederea realizării investițiilor comune zonale sau regionale (Vallum, 2012: 10).

2.3 Evoluția teritoriului din punct de vedere demografic

În Transilvania primul recensământ au fost efectuat în 1786 de către imperiul austriac, următoarea recensare oficială și generală având loc în 1850, rezultatele acestuia fiind publicate în totalizări pe provincie și pe comitate, după sex, stare civilă, vârstă religie și naționalitate³⁶.

Recensământul efectuat în anul 1880 a fost realizat sub conducerea unui organ autonom înființat în 1871: Institutul Național Regal Maghiar de Statistică. Rezultatele finale au fost prelucrate pe comitate și localități și conțineau: numărul caselor, numărul populației civile prezente, distribuția după limba maternă, distribuția după religie și numărul știutorilor de carte³⁷.

Recensământul efectuat în 1890 a folosit împărțirea zonală, disputată la vremea aceea, realizată de Keleti Károly. În împărțirea aceasta comitatele Ciuc și Odorhei se încadrau în zona Transilvania, care după 1900 a primit denumirea de Ținutul de dincolo de Piatra Craiului. Cu toate că acest recensământ nu a publicat datele la nivel de localitate, această lipsă a fost compensată de analiza statistică realizată de către Jekelfalussy József în *Dicționarul localităților* din 1892, care conținea următoarele date: cifra populației civile, distribuția populației în funcție de limba maternă, confesiune, numărul caselor locuite și suprafața de teren în iugăre³⁸.

Comparativ cu recensările anterioare, recensământul din 1900 nu prelucrează numai datele populației civile, ci și cele ale populației militare, fiind pentru prima dată când este înregistrat numărul total de locuitori. Ultimul recensământ realizat înainte de Marea Unire din 1918, prin care Transilvania se unește cu Vechiul Regat, s-a realizat în 1910. Comparativ cu recensările, recensământul din 1910 a prelucrat și datele populației din așezările extravilane³⁹.

---

³⁶ Mai multe informații pot fi consultate în documentul: Recensăminte ale populației pe teritoriul Transilvaniei, în perioada 1850-1910, la adresa: <https://doksi.net/en/get.php?lid=6910> [25.05.2023]

³⁷ Mai multe informații pot fi consultate în documentul: Recensăminte ale populației pe teritoriul Transilvaniei, în perioada 1850-1910, la adresa: <https://doksi.net/en/get.php?lid=6910> [25.05.2023]

³⁸ Mai multe informații pot fi consultate în documentul: Recensăminte ale populației pe teritoriul Transilvaniei, în perioada 1850-1910, la adresa: <https://doksi.net/en/get.php?lid=6910> [25.05.2023]

³⁹ Mai multe informații pot fi consultate în documentul: Recensăminte ale populației pe teritoriul Transilvaniei, în perioada 1850-1910, la adresa: <https://doksi.net/en/get.php?lid=6910> [25.05.2023]

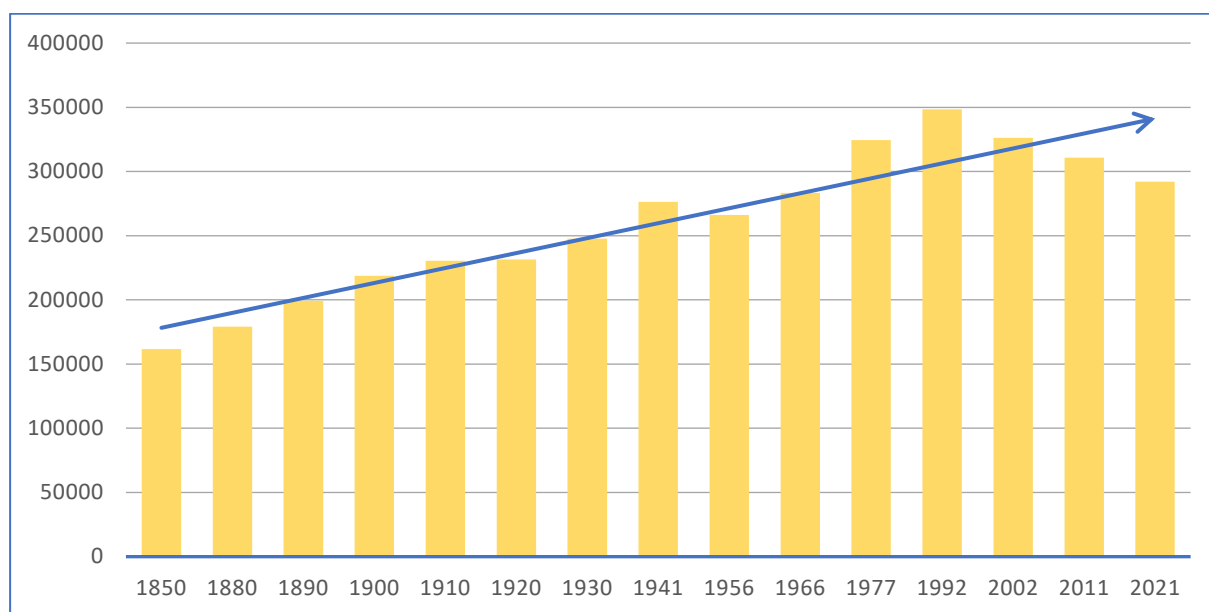
Recensământul din 1930 s-a realizat la 12 ani de la Marea Unire și a fost prima recensare efectuată cu România reîntregită, fiind considerat unul dintre cele mai moderne efectuate la acea perioadă deoarece a vizat înregistrarea concomitentă a apartenenței etice, a limbii materne și a religiei. Următorul recensământ național a fost realizat în 1941, iar datorită contextului socio-politic generat de intrarea în Al Doilea Război Mondial, acesta s-a axat pe starea demografică a țării, având o importanță deosebită pentru asigurarea fluxului de mobilizări pe front, cât și pe capacitatea economică, în special în ceea ce privește industria de război și agricultura⁴⁰.

În perioada regimului comunist în România s-au realizat 4 recensăminte generale ale populației: Recensământul populației din ianuarie 1948, Recensământul populației din februarie 1956, Recensământul populației și locuințelor din martie 1966 și Recensământul populației și locuințelor din anul 1977. Din 1989 până în prezent s-au mai realizat 4 recensări, după cum urmează: Recensământul populației și al locuințelor din 7 ianuarie 1992, Recensământul Populației și Locuințelor 2002, Recensământul Populației și Locuințelor 2011, Recensământul Populației și Locuințelor 2021.

În continuare, analiza teritoriului din punct de vedere demografic se va realiza pe două categorii principale, și anume: evoluția numărului de locuitori și evoluția structurii etnice.

2.3.1 Evoluția teritoriului din punct de vedere al numărului de locuitori

În ceea ce privește evoluția numărului total de locuitori, în perioada 1850-2021 se poate observa o tendință constantă de creștere până în 1992, excepție făcând perioada 1941-1956, când numărul de locuitori a scăzut cu 10.341. În 1992 a fost înregistrat, de asemenea, și numărul cel mai mare de locuitori, acest lucru datorându-se procesului de industrializare forțată care s-a petrecut la nivel național în perioada regimului comunist. După căderea regimului comunist, numărul de locuitori începe să scadă, principalul motiv fiind emigrarea către alte țări sau către alte zone din teritoriul național.

⁴⁰ Mai multe informații pot fi consultate în documentul: Lista Recensămintelor populației din România, la adresa: <https://www.recensamantromania.ro/istoric-rpl/> [25.05.2023]

Figura nr. 13: Evoluția numărului de locuitori la nivelul județului Harghita în perioada 1850-2021

Sursa: Árpád, V., Hargita megye településeinek etnikai(anyanyelvi/nemzetiségi) adatai 1850-2002. Text disponibil la adresa: <https://bit.ly/3IBHIGS> [10.08.2023] | Adresa nr. 678/ 23.02.2023 de la Institutul Național de Statistică – Direcția Județeană de Statistică Harghita către Consiliul Județean Harghita

Evoluția numărului de locuitori din mediul urban prezintă o tendință constantă de creștere până în 1992, excepție făcând perioada 1910-1920, când numărul de locuitori a scăzut cu 5.148. În 1992 a fost înregistrat numărul cel mai mare de locuitori la nivelul mediului urban, acesta reprezentând 45,67% din populația totală a județului. În 2021 au fost înregistrați 118.754 de locuitori în mediul urban, reprezentând 40,68% din populația totală a județului.

Având în vedere numărul de locuitori din mediul rural, se observă o tendință ascendentă în perioada 1850-1941, care este urmată de o tendință descendentă în perioada 1956-2021. În anul 1941 se înregistrează numărul cel mai mare de locuitori din mediul rural, acesta reprezentând 79,74% din populația totală a județului. În 2021 au fost înregistrați 173.196 de locuitori în mediul rural, reprezentând 59,32% din populația totală a județului.

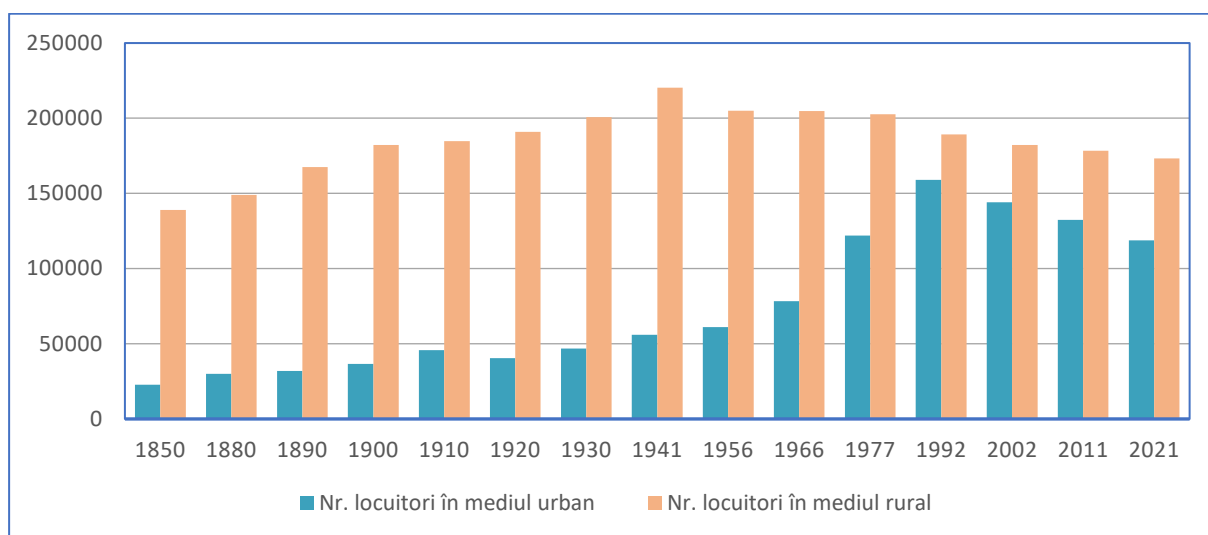
Tabel nr. 3: Evoluția numărului de locuitori la nivelul județului Harghita în perioada 1850-2021

An	Număr de locuitori în mediul urban		Număr de locuitori în mediul rural		Număr total de locuitori	
1850	22.755 locuitori	-	138.924 locuitori	-	161.679 locuitori	-
1880	30.061 locuitori	↑	148.981 locuitori	↑	179.042 locuitori	↑
1890	31.851 locuitori	↑	167.473 locuitori	↑	199.324 locuitori	↑
1900	36.627 locuitori	↑	182.235 locuitori	↑	218.862 locuitori	↑
1910	45.675 locuitori	↑	184.754 locuitori	↑	230.429 locuitori	↑
1920	40.527 locuitori	↓	190.875 locuitori	↑	231.402 locuitori	↑
1930	46.775 locuitori	↑	200.836 locuitori	↑	247.611 locuitori	↑
1941	55.997 locuitori	↑	220.381 locuitori	↑	276.378 locuitori	↑
1956	60.985 locuitori	↑	205.052 locuitori	↓	266.037 locuitori	↓
1966	78.418 locuitori	↑	204.870 locuitori	↓	283.288 locuitori	↑
1977	121.913 locuitori	↑	202.663 locuitori	↓	324.576 locuitori	↑
1992	159.090 locuitori	↑	189.242 locuitori	↓	348.332 locuitori	↑
2002	144.054 locuitori	↓	182.138 locuitori	↓	326.192 locuitori	↓
2011	132.418 locuitori	↓	178.449 locuitori	↓	310.867 locuitori	↓
2021	118.754 locuitori	↓	173.196 locuitori	↓	291.950 locuitori	↓

Sursa: Árpád, V., Hargita megye településeinek etnikai(anyanyelvi/nemzetiségi) adatai 1850-2002. Text disponibil la adresa: <https://bit.ly/3IBHIGS> [10.08.2023] | Adresa nr. 678/ 23.02.2023 de la Institutul Național de Statistică – Direcția Județeană de Statistică Harghita către Consiliul Județean Harghita

Din 1992 până în 2021 se remarcă o tendință descendentă în evoluția populației la nivel județean, atât în ceea ce privește mediul urban, cât și mediul rural. Cu toate acestea, tendința de scădere a locuitorilor din mediul rural a început în 1956, ca rezultat al instaurării regimului comunist, care a prevăzut politica de industrializare forțată la nivel național, acțiuni care au dus la relocarea unui număr semnificativ de muncitori în mediul urban. Procesul de industrializare a generat și un proces de urbanizare puternic, prin exproprierea terenurilor din mediul rural, acestea urmând să fie utilizate pentru producția agricolă de masă.

În perioada 1966-1977, se constată cea mai mare creștere a numărului de locuitori la nivelul mediului urban, acesta crescând cu 55,47% (43.495). De asemenea, în perioada 1992-2002, se remarcă cea mai mare scădere a numărului de locuitori la nivelul mediului urban, acesta scăzând cu 9,45% (15.036).

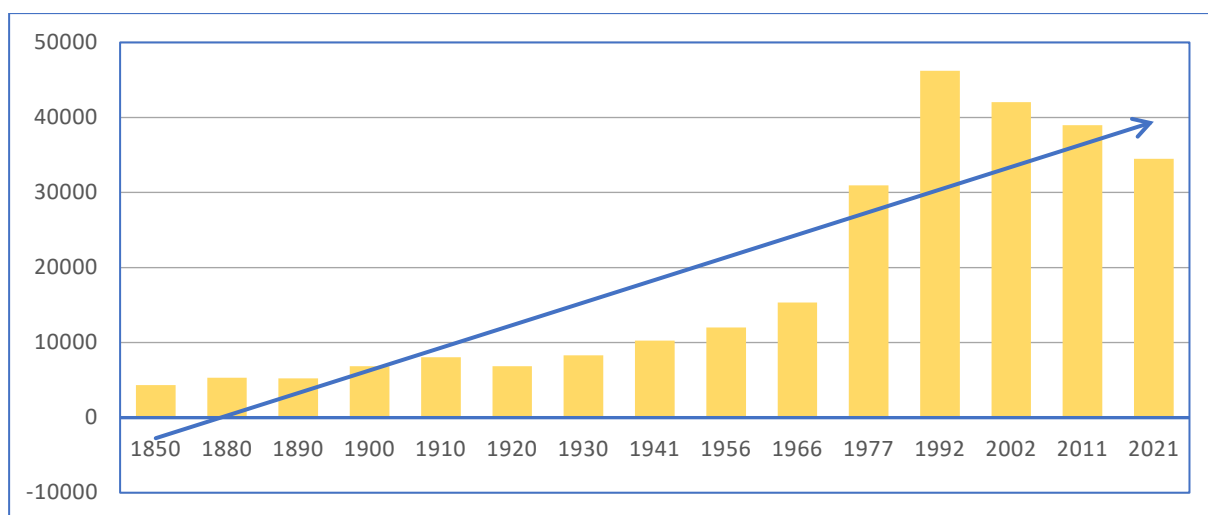

Figura nr. 14: Evoluția comparativă a numărului de locuitori din mediul urban și din mediul rural, la nivelul județului Harghita în perioada 1850-2021

Sursa: Árpád, V., Hargita megye településeinek etnikai(anyanyelvi/nemzetiségi) adatai 1850-2002. Text disponibil la adresa: <https://bit.ly/3IBHIGS> [10.08.2023] | Adresa nr. 678/ 23.02.2023 de la Institutul Național de Statistică – Direcția Județeană de Statistică Harghita către Consiliul Județean Harghita

În ceea ce privește evoluția populației în municipiile din județul Harghita, se observă faptul că municipiul Miercurea Ciuc cunoaște cea mai mare creștere a numărului de locuitori în perioada 1977-1992, când acesta a crescut cu 49,43% (15.292), ajungând la 46.228 locuitori. Astfel, în 1992 în municipiul Miercurea Ciuc locuiau 29,06% din numărul total de locuitori din mediul urban al județului Harghita și 13,27% din numărul total de locuitori din județ.

În perioada 1992-2021 se observă o tendință descendentă a evoluției numărului de locuitori, concomitentă cu tendința descendentă prezentă la nivel județean, în 2021 existând 34.484 de locuitori în municipiu, care reprezentau 29,04% din numărul total de locuitori din mediul urban al județului Harghita și 11,81% din numărul total de locuitori din județ.

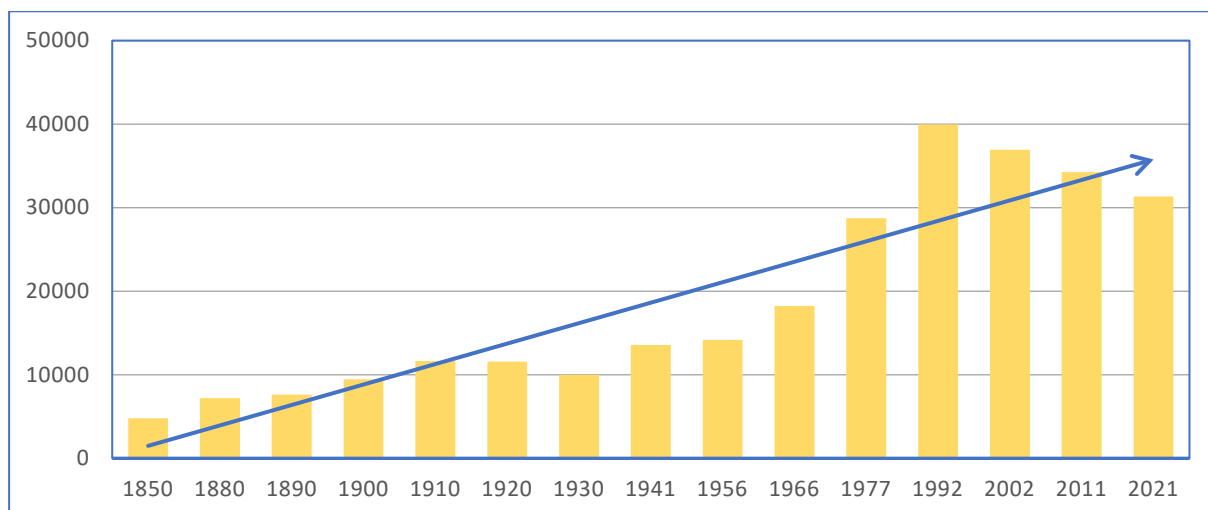

Figura nr. 15: Evoluția numărului de locuitori din Miercurea Ciuc, județul Harghita, în perioada 1850-2021

Sursa: Árpád, V., Hargita megye településeinek etnikai(anyanyelvi/nemzetiségi) adatai 1850-2002. Text disponibil la adresa: <https://bit.ly/3IBHIGS> [10.08.2023] | Adresa nr. 678/ 23.02.2023 de la Institutul Național de Statistică – Direcția Județeană de Statistică Harghita către Consiliul Județean Harghita

În ceea ce privește municipiul Odorheiu Secuiesc se observă faptul că în perioada 1850-1966 prezenta un număr mai mare de locuitori comparativ cu municipiul Miercurea Ciuc, iar în perioada 1977-2021 nu prezintă diferențe mari față de acesta. Cel mai mare număr de locuitori a fost înregistrat, de asemenea, în 1992, ajungând la 39.959 locuitori. Astfel, în municipiul Odorheiu Secuiesc în 1992 locuiau 25,12% din numărul total de locuitori din mediul urban al județului Harghita și 11,47% din numărul total de locuitori din județ.

În perioada 1922-2021 se observă, de asemenea, o tendință descendentă a evoluției numărului de locuitori, în 2021 existând 31.335 de locuitori în municipiu, care reprezentau 26,39% din numărul total de locuitori din mediul urban al județului Harghita și 10,73% din numărul total de locuitori din județ.

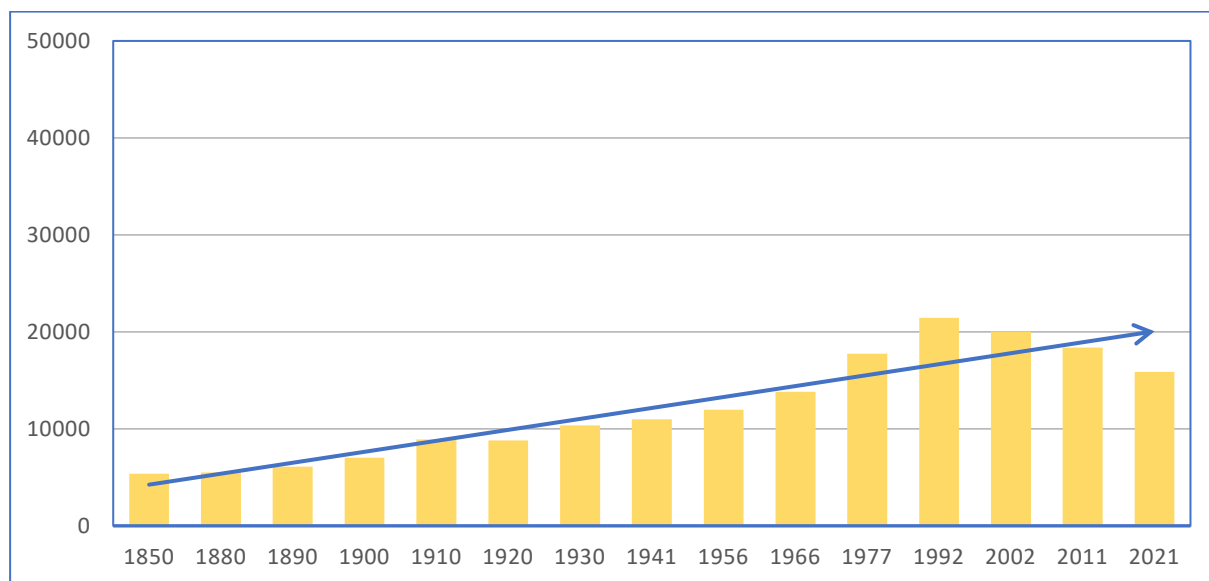

Figura nr. 16: Evoluția numărului de locuitori din Odorheiu Secuiesc, județul Harghita, în perioada 1850-2021

Sursa: Árpád, V., Hargita megye településeinek etnikai(anyanyelvi/nemzetiségi) adatai 1850-2002. Text disponibil la adresa: <https://bit.ly/3IBHIGS> [10.08.2023] | Adresa nr. 678/ 23.02.2023 de la Institutul Național de Statistică – Direcția Județeană de Statistică Harghita către Consiliul Județean Harghita

În 1850 municipiul Gheorgheni avea cel mai mare număr de locuitori comparativ cu restul municipiilor din județul Harghita, iar în perioada 1850-1992 se observă o tendință ascendentă a evoluției numărului de locuitori, excepție făcând perioada 1910-1920 în care s-a înregistrat o scădere a numărului de locuitori. În 1992 existau 21.433 de locuitori în municipiu care reprezentau 13,47% din numărul total de locuitori din mediul urban al județului Harghita și 6,15% din numărul total de locuitori din județ.

În perioada 1922-2021 se observă, de asemenea, o tendință descendentă a evoluției numărului de locuitori, în 2021 existând 15.884 de locuitori în municipiu, care reprezentau 13,38% din numărul total de locuitori din mediul urban al județului Harghita și 5,44% din numărul total de locuitori din județ.

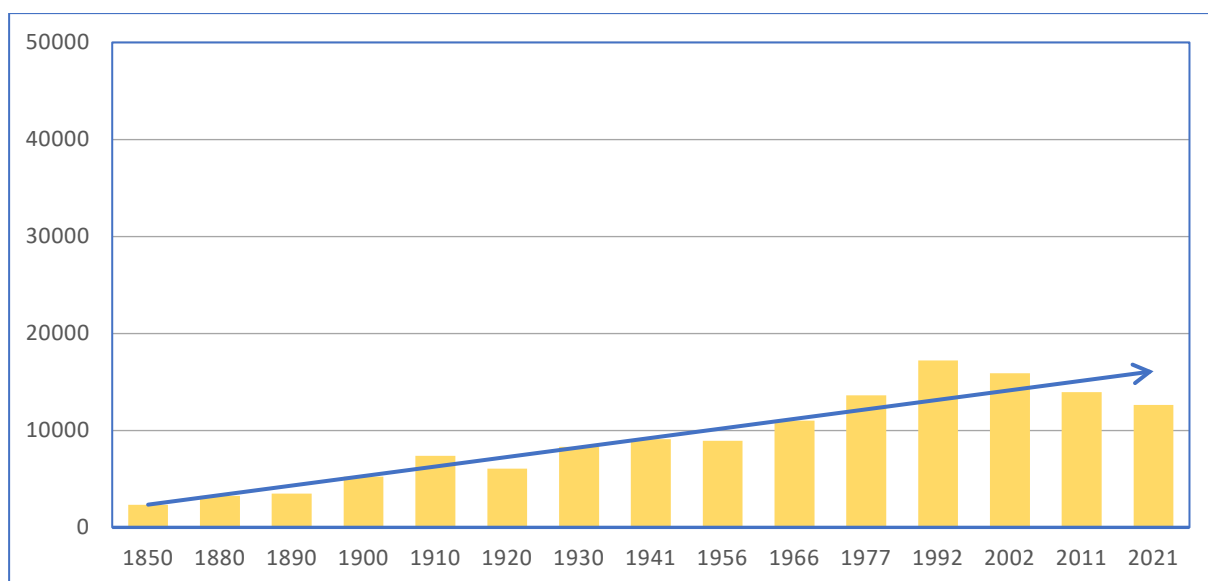

Figura nr. 17: Evoluția numărului de locuitori din Gheorgheni, județul Harghita, în perioada 1850-2021

Sursa: Árpád, V., Hargita megye településeinek etnikai (anyanyelvi/nemzetiségi) adatai 1850-2002. Text disponibil la adresa: <https://bit.ly/3IBHIGS> [10.08.2023] | Adresa nr. 678/ 23.02.2023 de la Institutul Național de Statistică – Direcția Județeană de Statistică Harghita către Consiliul Județean Harghita

De-a lungul timpului municipiul Toplița a înregistrat cele mai mici numere de locuitori. Ca și restul municipiilor din județ a înregistrat cel mai mare număr de locuitori în anul 1992 (17.212), care reprezentau 10,82% din numărul total de locuitori din mediul urban al județului Harghita și 4,94% din numărul total de locuitori din județ.

În perioada 1922-2021 se observă, de asemenea, o tendință descendentă a evoluției numărului de locuitori, în 2021 existând 12.609 de locuitori în municipiu, care reprezentau 10,62% din numărul total de locuitori din mediul urban al județului Harghita și 4,32% din numărul total de locuitori din județ.

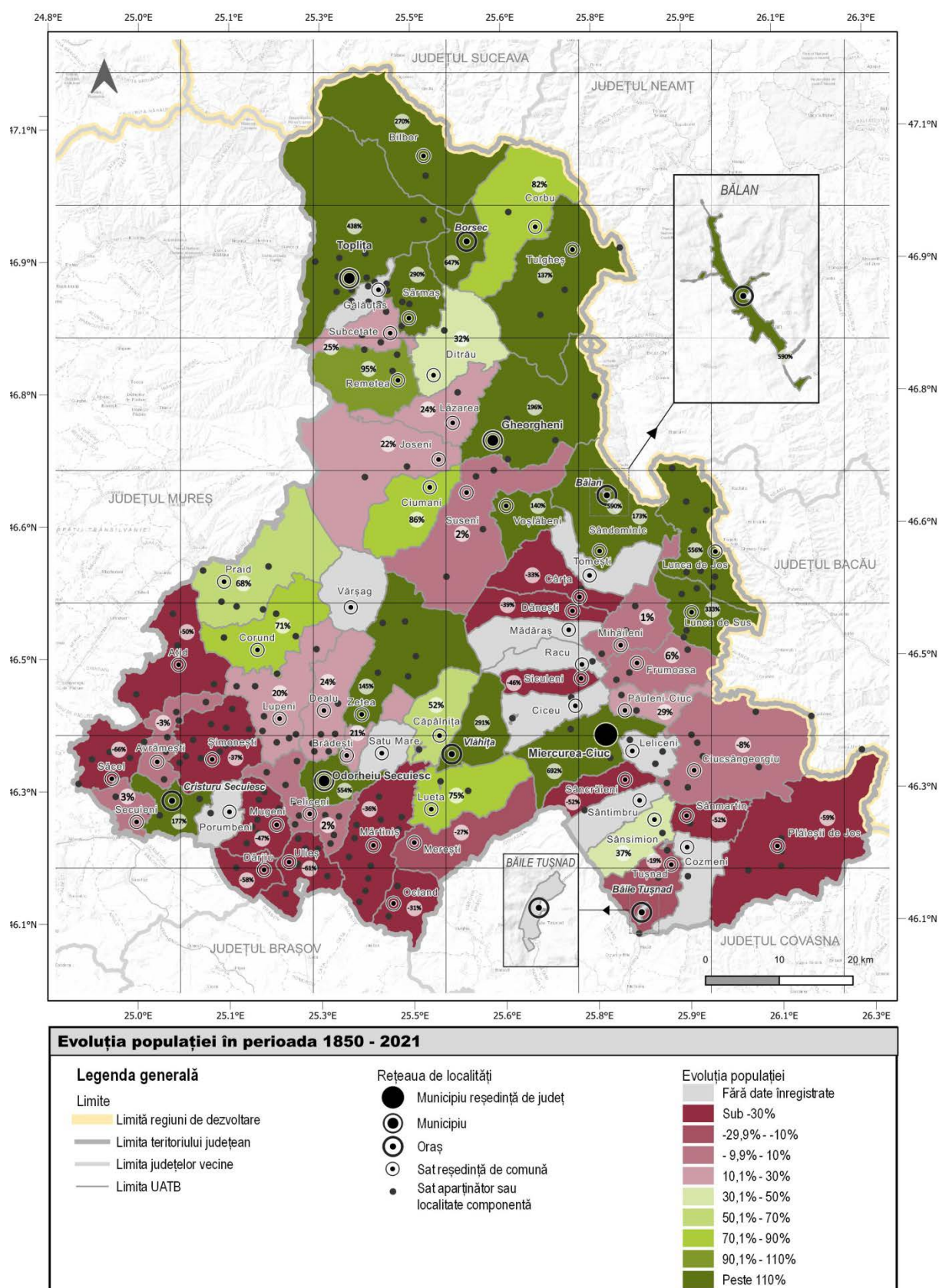
Figura nr. 18: Evoluția numărului de locuitori din Toplița, județul Harghita, în perioada 1850-2021

Sursa: Árpád, V., Hargita megye településeinek etnikai (anyanyelvi/nemzetiségi) adatai 1850-2002. Text disponibil la adresa: <https://bit.ly/3IBHIGS> [10.08.2023] | Adresa nr. 678/ 23.02.2023 de la Institutul Național de Statistică – Direcția Județeană de Statistică Harghita către Consiliul Județean Harghita

Așadar, în ceea ce privește evoluția numărului de locuitori din județul Harghita tendința descendentă care a apărut în 1992 este efectul schimbării regimului politic, care a dus la încetinirea procesului de industrializare și la apariția posibilității de emigrare atât în alte țări. La nivelul mediului rural tendința descendentă a apărut odată cu instaurarea regimului comunist, care prin politicile sale își dorea creșterea nivelului de urbanizare.

În ceea ce privește cele patru municipii din județ se observă faptul că Miercurea Ciuc și Odorheiu Secuiesc prezintă, de-a lungul timpului, cel mai mare număr de locuitori, acest lucru datorându-se nivelului de industrializare mai ridicat pe care l-au avut comparativ cu celelalte două municipii și nivelului mai ridicat de importanță pe care îl au din punct de vedere administrativ.

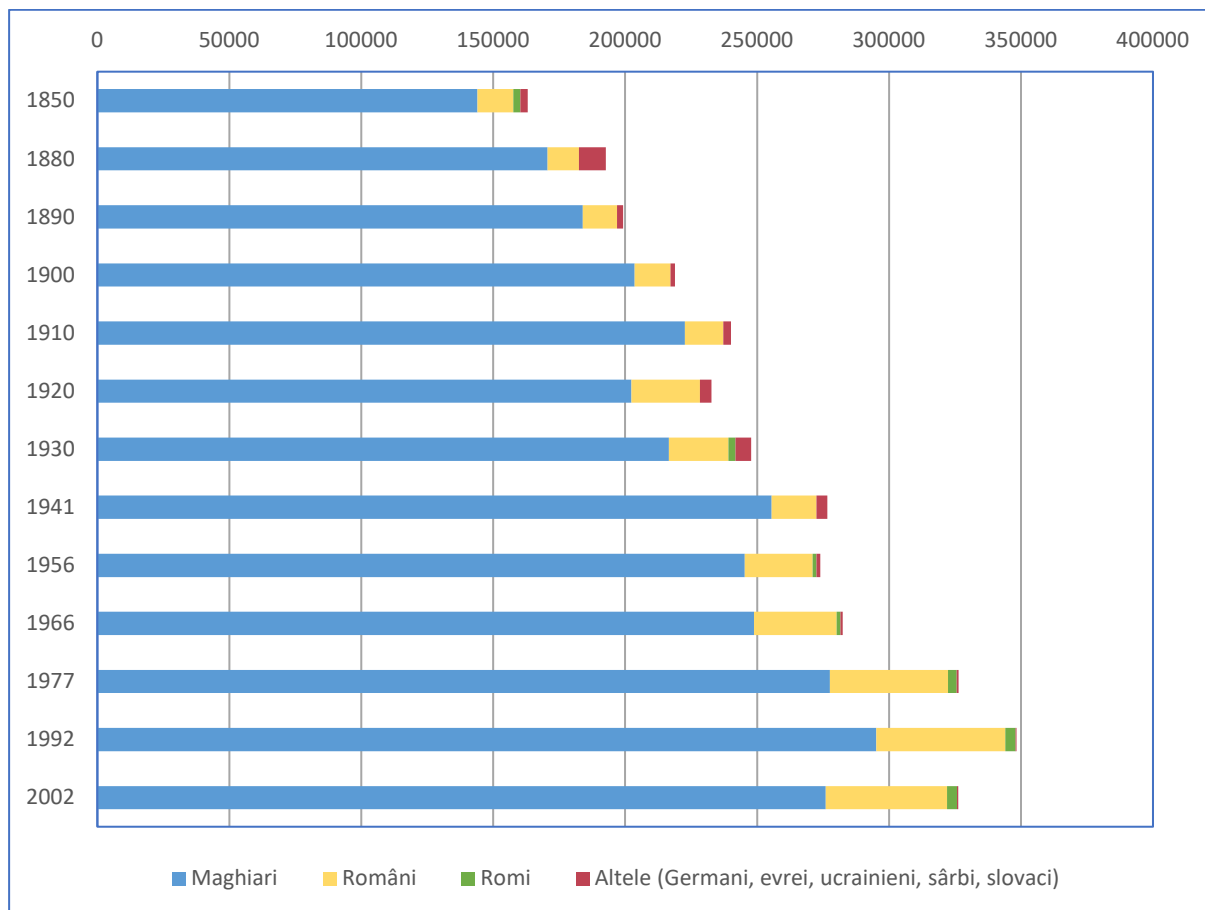

Cartograma nr. 4: Caracteristicile etnografice ale UATB-urilor din județul Harghita

Sursa: Árpád, V., Hargita megye településeinek etnikai(anyagylvi/nemzetiségi) adatai 1850-2002. Text disponibil la adresa: <https://bit.ly/3IBHIGS> [10.08.2023] | Adresa nr. 678/ 23.02.2023 de la Institutul Național de Statistică – Direcția Județeană de Statistică Harghita către Consiliul Județean Harghita

2.3.2 Evoluția teritoriului din punct de vedere al structurii etnice

La nivelul județului Harghita se poate observa faptul că în perioada 1850-2002 s-au înregistrat două comunități etnice principale: maghiarii și românii. În perioada 1850-2002, populația județului Harghita s-a dublat, în mod aproximativ. Pe teritoriul județului, locuitorii aparținători comunității etnice românești au crescut de 3,36 ori, iar locuitorii aparținători comunității etnice maghiare de 1,92 ori (Lăcătușu, 2008: 170) (vezi Anexa 1).

Figura nr. 19: Evoluția structurii etnice la nivelul județului Harghita, în perioada 1850-2002

Sursa: Árpád, V., Hargita megye településeinek etnikai (anyanyelvi/nemzetiségi) adatai 1850-2002. Text disponibil la adresa: <https://bit.ly/3IBHIGS> [10.08.2023]

Se observă faptul că prevalentă este comunitatea etnică maghiară, care în perioada 1850-1910, a înregistrat un trend ascendent constant. În perioada 1910-1920, populația maghiară a scăzut cu 4,06%, lucru care s-a datorat în special unirii Transilvaniei cu Vechiul Regat în 1918, acțiune care a dus la emigrarea unor locuitori din comunitatea maghiară în Republica Ungară.

Ulterior în perioada 1930-2002, evoluția populației din comunitatea maghiară a cunoscut un trend ascendent, excepție făcând perioadele 1941-1956, când numărul de maghiari a scăzut cu 10.341, acest lucru fiind rezultatul instaurării regimului comunist, și 1992-2002, când numărul acesta scăzut cu 22.140, ca și consecință a căderii regimului comunist, care a dus la posibilitatea de emigrare. În 2002 comunitatea maghiară însuma 84,62% din populația județului.

În ceea ce privește comunitatea etnică românească, aceasta este mult mai mică la nivelul județului, comparativ cu cea de maghiari, iar de-a lungul timpului a cunoscut tendințe

fluctuante în procesul de evoluție, cea mai mare creștere a numărului de locuitori de etnie română s-a înregistrat în perioada 1966-1977, când acesta a crescut cu 34,5 % (11.486). În 2002 comunitatea de români însuma 14,06% din populația județului.

De asemenea, se observă faptul că o a treia comunitate etnică prevalentă la nivelul județului este comunitatea romilor, cu toate că în perioada 1900-1920 nu existau locuitori de etnie romă, în perioada 1977-2002 se remarcă o tendință ascendentă în evoluția comunității. De asemenea, numărul locuitorilor de etnie romă a crescut de 1,45 ori la nivelul județului, în perioada 1850-2002. În 2002 comunitatea de romi însuma 1,18% din populația județului.

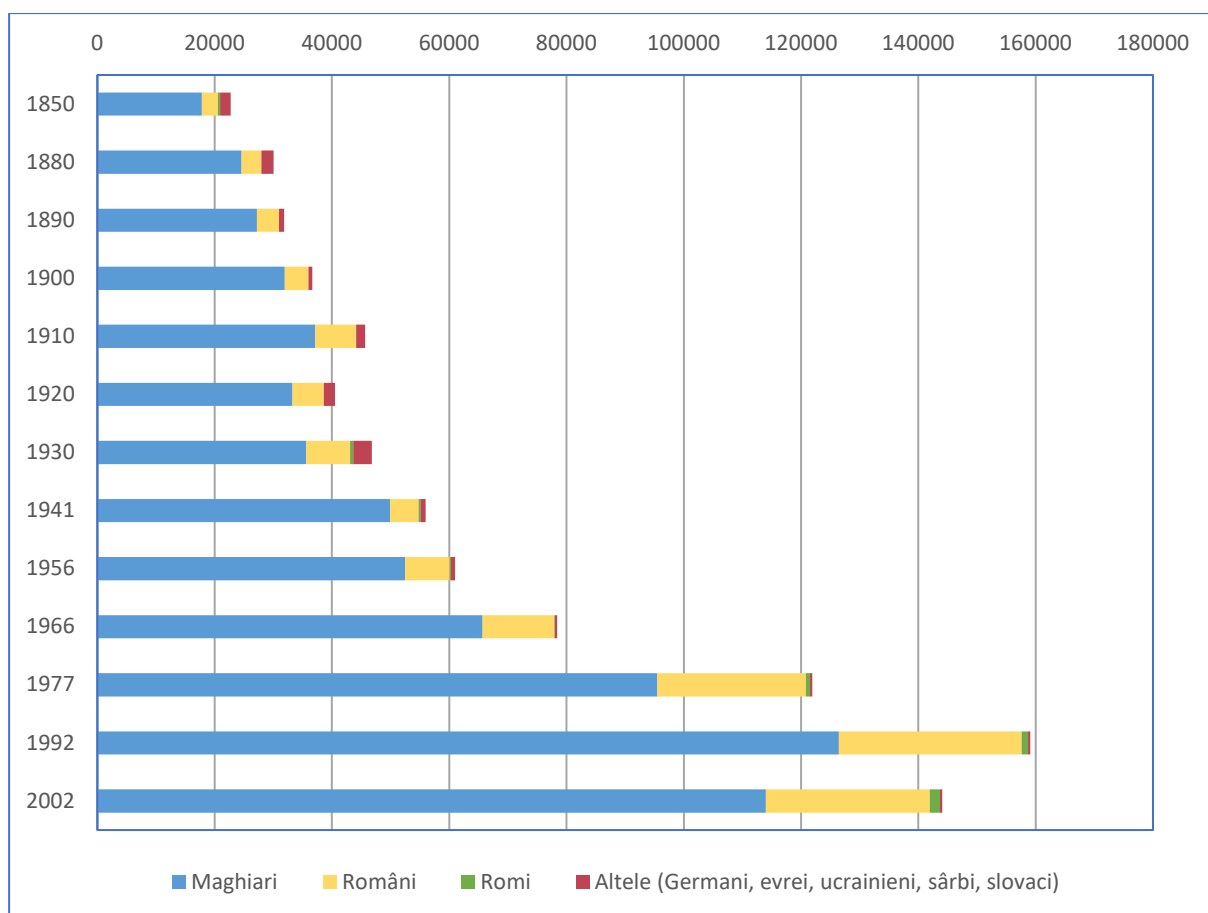
Pe lângă aceste comunități etnice cu un număr mai semnificativ de aparținători se numără și alte comunități, precum: germanii, evreii, ucrainenii, sârbii și slovaci. Numărul de locuitori care aparțineau acestor comunități a fost în scădere în perioada 1941-1992, cei mai puțini aparținători fiind înregistrați în 1992 (452).

La nivelul mediului urban, se poate observa faptul că comunitatea maghiară cunoaște un trend ascendent constant, cu excepția perioadelor 1910-1920, când numărul de maghiari a scăzut cu 1.583, și 1992-2002, când numărul acestora a scăzut cu 12.462. În 2002 comunitatea maghiară însuma 79,12% din populația din mediul urban a județului Harghita.

În ceea ce privește comunitatea etnică românească se remarcă un trend ascendent semnificativ în perioada 1956-1992, când numărul de locuitori aparținători comunității a crescut de aproximativ 4 ori. Cel mai mare număr de locuitori români a fost înregistrat în mediul urban în 1992, când reprezentau 19,60% din populația mediului urban a județului. În perioada 1992-2002, numărul acestora a scăzut cu 10,40% (3.244). Astfel, în 2002 comunitatea română însuma 19,39% din populația din mediul urban a județului.

Comunitatea romă este mai mică în mediul urban comparativ cu mediul rural, cu toate acestea în perioada 1977-2002 cunoaște un trend ascendent, iar în 2002 numărul locuitorilor de etnie romă ere de 5 ori mai mare decât cel din 1850. De asemenea, în 2002 s-a înregistrat și cel mai mare număr de locuitori aparținători comunității etnice rome (1.769), care reprezenta 1,25% din populația din mediul urban a județului.

În ceea ce privește celelalte comunități etnice se remarcă un trend descendent al persoanelor de altă etnie (germani, evrei, ucraineni, sârbi, slovaci ș.a.) în perioada 1942-1992. De altfel, în 2002 a fost înregistrat cel mai mic număr de persoane (343), de 5,36 ori mai mic decât în 1850.

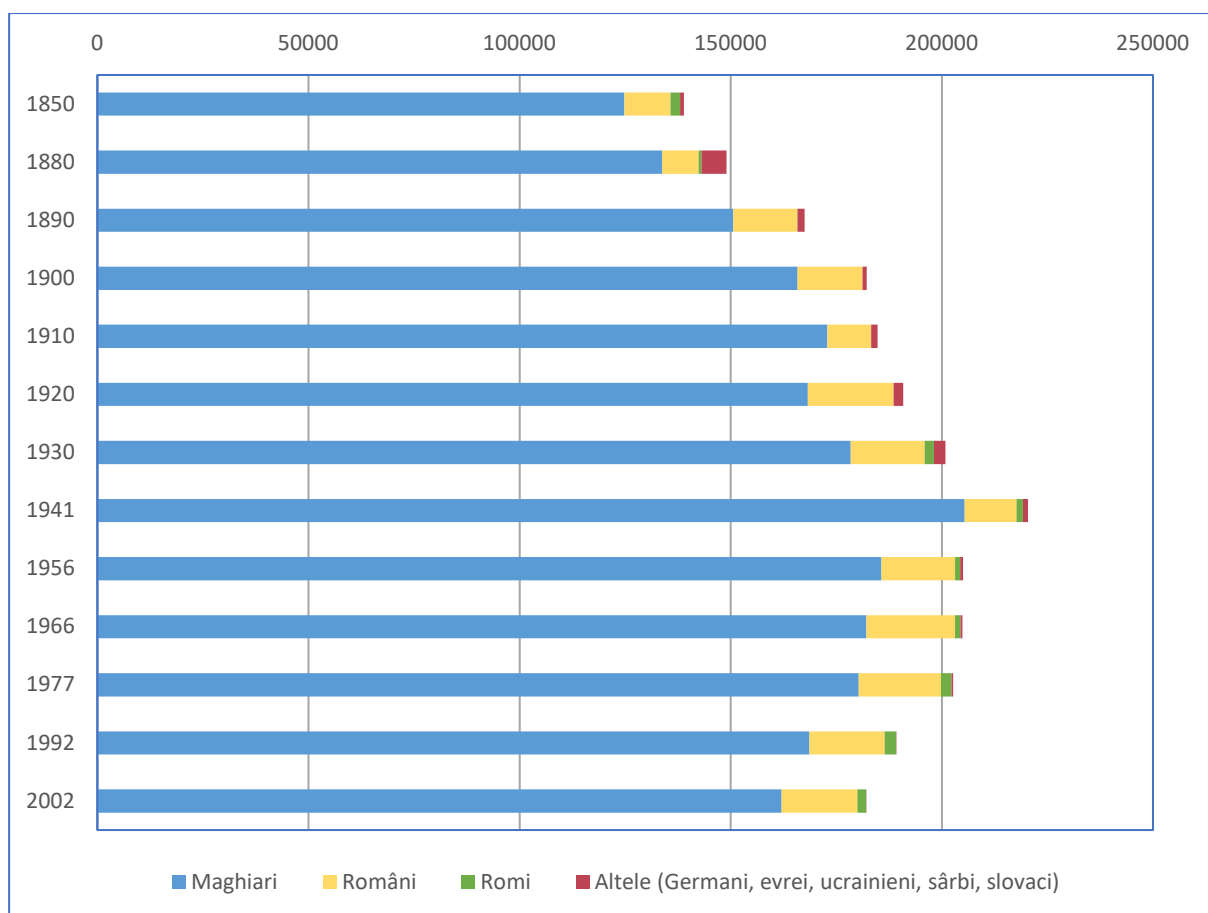
Figura nr. 20: Evoluția structurii etnice la nivelul mediului urban, județul Harghita, în perioada 1850-2002

Sursa: Árpád, V., Hargita megye településeinek etnikai (anyanyelvi/nemzetiségi) adatai 1850-2002. Text disponibil la adresa: <https://bit.ly/3IBHIGS> [10.08.2023]

La nivelul mediului rural, se remarcă faptul că există un trend ascendent constant în perioada 1850-1941 în cadrul comunității etnice maghiare, excepție făcând perioada 1910-1920, când numărul persoanelor de etnie maghiară a scăzut cu 4.612. Numărul cel mai mare de locuitori de etnie maghiară a fost înregistrat în 1941 și reprezenta 93,19% din populația din mediul rural al județului. Cu toate acestea în perioada 1956-2002, numărul aparținătorilor a cunoscut un trend descendent, acesta fiind de 1,26 ori mai mic, comparativ cu cel din 1941. Trendul descendent din această perioadă se aliniază cu scăderea generală a numărului de locuitori din mediul rural.

Comunitatea etnică românească, cunoaște tendințe fluctuante de-a lungul timpului, cel mai mare număr de locuitori de etnie română fiind înregistrați în 1966, reprezentând 10,26% (21.027) din populația din mediul rural al județului. În 2002 comunitatea română însuma 9,85% din populația din mediul rural a județului.

De altfel, se observă faptul că, de-a lungul timpului, comunitatea romă a fost mai prevalentă în mediul rural, decât în mediul urban. Cel mai mare număr de locuitori de etnie romă a fost înregistrat în 1992, însumând 1,46% (2.756) din populația din mediul rural al județului. În ceea ce privește celelalte comunități etnice prezente la nivelul județului se remarcă un trend descendent în perioadele 1890-1900 și 1941-1992.

Figura nr. 21: Evoluția structurii etnice la nivelul mediului urban, județul Harghita, în perioada 1850-2002

Sursa: Árpád, V., Hargita megye településeinek etnikai (anyanyelvi/nemzetiségi) adatai 1850-2002. Text disponibil la adresa: <https://bit.ly/3IBHIGS> [10.08.2023]

În ceea ce privește mediul urban, în perioada 1850-2002, se remarcă faptul că în municipiile Miercurea Ciuc și Gheorgheni și în orașul Bălan ponderea locuitorilor ce aparțineau comunității române a crescut semnificativ, în municipiul Odorheiu Secuiesc și orașul Borsec ponderea a rămas aceeași, iar în municipiul Toplița și orașele Vlăhița și Cristuru Secuiesc ponderea a scăzut (Lăcătușu, 2008: 179).

Numărul locuitorilor ce aparțineau comunității maghiare a crescut în municipiile Toplița, Gheorgheni și Odorheiu Secuiesc și în orașele Borsec și Vlăhița. De altfel, în orașul Cristuru Secuiesc ponderea a rămas aceeași, iar în municipiul Miercurea Ciuc și în orașul Bălan aceasta a scăzut (Lăcătușu, 2008: 179).

În mediul rural se evidențiază următoarea situație: ponderea locuitorilor de etnie română a crescut în 4 localități, în 12 a rămas constantă și în 33 a scăzut, iar ponderea locuitorilor de etnie maghiară a crescut în 32 localități, a rămas constantă în 9 și a scăzut în 8 localități (Lăcătușu, 2008: 179).

Având în vedere UATB-urile monoetnice din județul Harghita, acestea se împart în două categorii:

- UATB-uri monoetnice cu populație de etnie română;
- UATB-uri monoetnice cu populație de etnie maghiară.

Având în vedere UATB-urile monoetnice cu populație de etnie română, acestea se regăsesc numai în mediul rural, după cum urmează: Bilbor, Subcetate și Gălăuțaș (Lăcătușu, 2008: 181).

UATB-urile monoetnice de etnie maghiară din mediul urban sunt: Odorheiu Secuiesc, Cristurul Secuiesc și Vlăhița. UATB-urile monoetnice de etnie maghiară din mediul rural sunt: Atid, Avrămești, Brădești, Căpâlnița, Cârța, Ciucsângeorgiu, Ciumani, Corund, Dănești, Dârjiu, Dealu, Ditrău, Feliceni, Frumoasa, Joseni, Lăzarea, Lueta, Lunca de Jos, Lunca de Sus, Lupeni, Mărtiniș, Merești, Mugeni, Ocland, Păuleni-Ciuc, Praid, Remetea, Sâncrăieni, Sândominic, Sânmartin, Sânsimion, Siculeni, Simonești, Suseni, Tușnad, Ulieș, Vârșag și Zetea (Lăcătușu, 2008: 181f.).

În prezent, la nivelul județului există numeroase asociații ale comunităților etnice, după cum urmează:

1. **Comunitatea maghiară:** există mai mult de 1.000 de asociații culturale. În majoritatea localităților se există cel puțin o asociație culturală sau de tineret;
2. **Comunitatea română:** există asociații culturale în localitățile cu o comunitate semnificativă de etnie română, mai ales în mediul urban;
3. **Comunitatea armeană:**
  - Gheorgheni: Asociația Maghiarilor Armeni Din Transilvania | Erdélyi Magyarörmények Szövetsége (EMOSZ); Asociația Armeano-Catolică Gheorgheni | Gyergyószentmiklósi Örmény Katolikus Egyesület;
  - Miercurea Ciuc: Fundația „Sfânta Treime” A Comunității Armeene De Limba Maghiară Din Zona Ciucului | Csík Körzeti Örmény-Magyar Közösség Szentháromság Alapítványa
  - Odorheiu Secuiesc: Asociația Székelyudvarhelyi Magyar Örmény Kulturális Egyesület | Székelyudvarhelyi Magyar Örmény Kulturális Egyesület.
4. **Comunitatea ceangăiască:**
  - Lunca de Jos: Asociația "Csángó Szokások Megőrzése" | Csángó Szokások Megőrzése Egyesület; Asociația Culturală "Tatros Part" | Tatros Part Kulturális Egyesület; Asociația pentru păstrarea tradițiilor populare din Ghimeș | Gyimesi Hagyományörző Egyesület; Asociația "Ordasok" din Lunca de Jos | Gyimesközéplaki "Ordasok" Hagyományörző Néptáncegyüttes.
5. **Comunitatea romă:**
  - Secuieni: Asociația culturală "Gi Rromano"; Asociația Romani Jag | Romani Jag Kulturális és Sport Egyesület;
  - Toplița: Asociația Rromilor Toplița;
  - Odorheiu Secuiesc: Asociația ZSEB-IKE | ZSEB-IKE Egyesület.

2.4 Evoluția teritoriului din punct de vedere economic

Din punct de vedere al evoluției istorice, târgurile ce s-au dezvoltat pe teritoriul județean au fost de cele mai multe ori localizate în așezări rurale care ulterior au devenit așezări urbane. În perioada medievală și în perioada pre-modernă, la nivelul județului se regăseau 3 târguri principale: Miercurea Ciuc, Odorheiu Secuiesc și Gheorgheni, care în *Harta generală a*

poștelor din Regatul Ungariei din 1848 sunt marcate ca și orașe ce au dreptul de a organiza târguri.

Primul târg atestat documentar este Miercurea Ciuc, numele orașului menționat pentru prima dată în 1558 fiind „Oppidium Mercurium” – nume ce provine din târgurile săptămânale organizate în zilele de miercuri. Astfel, Miercurea Ciuc este singurul oraș și târg istoric din Depresiunea Ciucului care nu a evoluat la acest rang prin dezvoltarea unui sat, ci a avut de la început această calitate (Planwerk, 2010: 51).

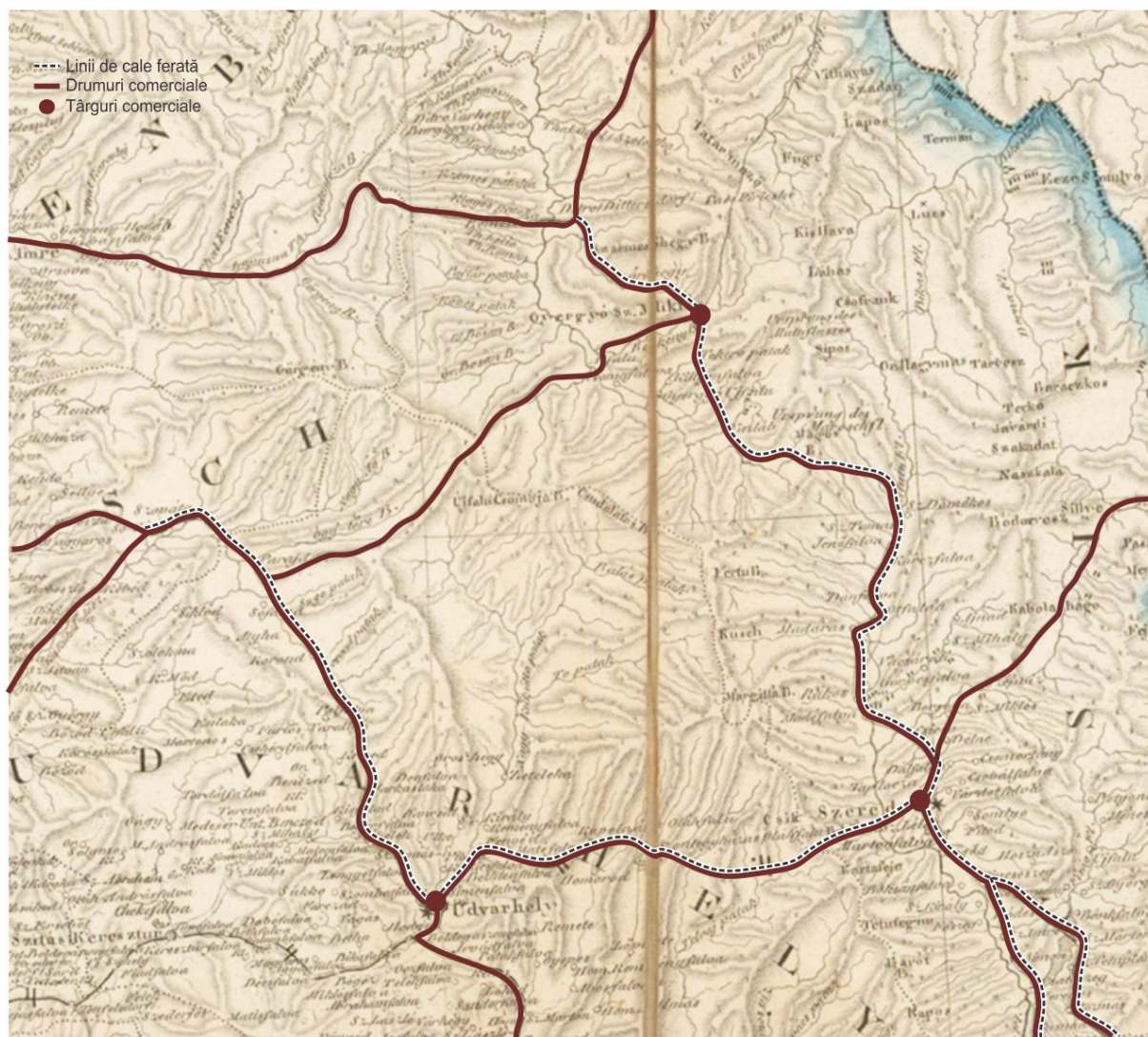
Târgul Miercurea Ciuc s-a dezvoltat semnificativ din punct de vedere economic în perioada în care s-a aflat sub suzeranitate otomană (1541-1688), această perioadă fiind întreruptă de incursiunile periodice ale turcilor și tătarilor. Orașul renunță la statutul său de târg o dată cu bătălia de la Mohács ce reprezintă momentul căderii Regatului Ungariei (Planwerk, 2010: 53).

Municipiul Odorheiu Secuiesc a fost poziționat din punct de vedere al evoluției istorice, pe ruta comercială de la marginea estică a bazinului Transilvaniei și pe Drumul Sării, căpătând caracteristica de oraș de tranzit. Traseele comerciale care au apărut de-a lungul principalelor axe de intrare în oraș au favorizat evoluția sa de la târg la oraș, devenind treptat unul dintre cele mai importante centre economice din Secuime (Experiment proiect, 2017: 15).

În anul 1607 municipiul Gheorgheni obține dreptul de a avea două târguri anuale, pe lângă cel zonal de sâmbătă, lucru ce generează dezvoltarea comerțului (Larix, 2018: 12). În 1637 se stabilesc primele familii de negustori în oraș (Larix, 2018: 12), iar în 1643 Congregația Generală a Scaunelor Ciuc-Gheorgheni-Casin dă ordin ca în zilele de duminică și în cele de sărbătoare să nu se mai aducă marfă în târg de către „ceilalți comercianți” și să nu vândă în timpul slujbei (Larix, 2018: 12), deoarece activitatea comercială era prea intensă și ducea la întreruperea activităților eclesiastice.

În *Harta generală a poștelor din Regatul Ungariei din 1848* sunt marcate legăturile comerciale principale între cele trei târguri prezente la nivel județean (vezi Figura nr. 22), după cum urmează:

- Miercurea Ciuc – Gheorgheni;
- Odorheiu Secuiesc – Miercurea Ciuc;
- Gheorgheni – Praid – Odorheiu Secuiesc.

Figura nr. 22: Legăturile comerciale dintre Miercurea Ciuc, Odorheiu Secuiesc și Gheorgheni în 1848

Sursa: Harta generală a poștelor din Regatul Ungariei din 1848

În mediul rural, în această perioadă se dezvoltă breslele comerciale și activitățile meșteșugărești.

2.4.1 Activități economice din perioada pre-modernă

Secolul al XVII-lea este o perioadă reprezentativă în dezvoltarea economică a teritoriului județean, deoarece în 1649 sunt formate primele comunități profesionale în regiunea Ciuc (Planwerk, 2012: 50f). De asemenea, are loc apariția primelor bresle: a olarilor, a cizmarilor, a tăbăcarilor, a croitorilor, a lăcătușilor etc., care au dus la evoluția meșteșugurilor și a sporului „păturii civice” (Experiment proiect, 2017: 16). În 1680 se stabilește comunitate armenească în zona centrului administrativ Ditrău, eveniment catalizator în dezvoltarea activităților meșteșugărești, ulterior dezvoltându-l într-un centru economic al macro-regiunii (Mirk L. Lilla, 2010: 10).

În 1750 Gyulaffy Miklós obține avizul pentru organizarea a patru piețe anuale dedicate în special meșteșugului olăritului, în localitatea Corund (KÓSA BÉLA, 2018: 11), ceea ce a dus la comercializarea obiectelor la nivel regional și dezvoltarea economică a zonei.

La nivelul județului Harghita există numeroase meșteșuguri tradiționale, ce s-au păstrat până în prezent, precum tradiția olăritului, a sculpturii în lemn, a țesăturilor sau a împletiturilor din pănușe și nuiele.

Unul dintre motivele tradiționale harghitene prevalente pe tot teritoriul județului, sunt **porțile tradiționale** sculptate în lemn, cu motive decorative care apar de cele mai multe ori în număr impar, precum: motivele florare, fructele, păsările, soarele și luna (aproape omniprezente) etc. De asemenea, pe grinzile porților apar gravate anul construirii și numele proprietarului⁴¹.

În Vlăhița, după sistematizarea albiei pâraielor Homorodul Mic și Vârghiș, au fost construite aproximativ 20 de **pive cu postav** folosindu-se de căderea liberă a apei. Piuatul reprezenta un moment important în procesul de confecționare a hainelor secuiești de postav (pantalonii portului bărbătesc) deoarece servea la împâslirea și pregătirea țesăturilor din lână. În prezent, mai există o singură piauă la nivel județean, în satul Mina Lueta, dar care se află într-o stare de degradare⁴².

În satul Corund meșteșugul **producerii obiectelor artizanale din ceramică, lemn și iască** a rămas renumit până în prezent, fiind considerat centrul olăritului. Lutul folosit pentru obiectele artizanale se extrage de lângă pâraul Săcădat, care poate fi localizat în parte vestică a satului. Pentru obiectele din lut se folosește o paletă cromatică formată din albastru, roșu sau verde, iar ceramica poate fi albă, maro, albastră (cobalt) sau multicoloră. De asemenea, motivele decorative sunt reprezentate de desene florale și zoomorfe⁴³.

Prelucrarea iscăi, în perioada pre-modernă, era un meșteșug practicat de aproximativ 70 de familii din Corund, în prezent fiind practicat numai de 6 familii. Motivele decorative sunt aplicate pe obiectele din iscă cu ajutorul unui fier de călcat⁴⁴.

Meșteșugul **mobilierului pictat** a fost practicat pe cea mai mare parte din teritoriul județean, Harghita reprezentând cea mai estică zonă din Europa în care a fost răspândită acest tip de artă populară. În multe case se pot regăsi piese tradiționale precum colțarul și almarul cu motive florale, lada cu lalele, patul cu tăblia pictată, masa cu cameră, lavița cu spetează crestată, scaunul țărănesc „cu coc” și armăroiul. Pe Valea Homoroadelor se continuă și în prezent tradiția confecționării mobilierului pictat. Pe alocuri se mai întâlnesc hambare din fag cioplite, precum și lăzi de zestre. Zonele cu o bogată tradiție în acest tip de mobilier sunt părțile Șiclodului, Căpâlniței, Casinului și Vrabiei, unde se aflau în trecut și centre de confecționare a hambarelor. O caracteristică distinctivă a acestor lăzi o reprezintă ornamentele lor în linii drepte⁴⁵.

---

⁴¹ Informații preluate din documentul Meșteșuguri străvechi în Harghita. Text disponibil la adresa: <https://visitharghita.com/places/mestesuguri-stravechi-in-harghita-zr244cwebgxngw#> [24.07.2023]

⁴² Informații preluate din documentul Meșteșuguri străvechi în Harghita. Text disponibil la adresa: <https://visitharghita.com/places/mestesuguri-stravechi-in-harghita-zr244cwebgxngw#> [24.07.2023]

⁴³ Informații preluate din documentul Meșteșuguri străvechi în Harghita. Text disponibil la adresa: <https://visitharghita.com/places/mestesuguri-stravechi-in-harghita-zr244cwebgxngw#> [24.07.2023]

⁴⁴ Informații preluate din documentul Meșteșuguri străvechi în Harghita. Text disponibil la adresa: <https://visitharghita.com/places/mestesuguri-stravechi-in-harghita-zr244cwebgxngw#> [24.07.2023]

⁴⁵ Informații preluate din documentul Meșteșuguri străvechi în Harghita. Text disponibil la adresa: <https://visitharghita.com/places/mestesuguri-stravechi-in-harghita-zr244cwebgxngw#> [24.07.2023]

Unele dintre cele mai răspândite meșteșuguri în ambele părți ale masivului Harghita sunt **țesutul și torsul**. Specifice pentru Sândominic, Frumoasa, Corbu și Valea Troțușului sunt păturile groase, călduroase și moi numite *cergi*. Alte obiecte realizate prin prisma acestui meșteșug sunt: covorul, cuvertura și păretarul. Pe Valea Mureșului se realizează prosoape, șervețele și perne ornamentale cu broderii specifice portului local românesc⁴⁶.

În perioada medievală și în perioada pre-modernă rogojinile, saltelele, așternuturile de pat, obiectele de depozitare erau confecționate prin **împletitul pănușilor de porumb**. Toate obiectele erau lucrate pe o ramă de lemn, forma dorită fiind desenată și fixată în prealabil⁴⁷.

2.4.2 Activități economice dezvoltate în perioada modernă

În secolul al XIX-lea odată cu dezvoltarea căilor rutiere a început să se dezvolte industria de prelucrare a lemnului, deoarece pădurile din masivele Harghita, Ciuc și Călimani au fost introduse în aria de exploatare. Construirea căii ferate Reghin-Miercurea Ciuc, din primul deceniu al secolului al XX-lea, a dus la o dezvoltare semnificativă a industriei de cherestea pe văile Mureșului și Oltului. Astfel, se observă o creștere importantă a numărului fabricilor de cherestea din județ, de la 9 în 1909, la 53 în 1927 și a numărului gaterelor⁴⁸ de la 32 la 207, în aceeași perioadă (Makfalvi *et al.*, 1979: 82).

O altă ramură industrială, care s-a dezvoltat în mod semnificativ în perioada modernă este industria metalurgiei feroase, reprezentată prin Întreprinderea de fier de la Vlăhița, care a fost deschisă prima dată în 1825, urmând să fie închisă în 1873, datorită crizei economice, și redeschisă în 1878 (Vajda, 1976: 481). Această întreprindere a produs 1000 t de fontă în anul 1938, fontă ce era folosită pentru turnarea cazanelor de fier, a sobelor și a unor piese de mașini mai simple (Makfalvi *et al.*, 1979: 83).

De altfel, o altă ramură industrială care a început să se dezvolte în perioada modernă este extracția zăcămintelor naturale. Această activitate s-a desfășurat în zonă încă din perioada romană, având însă o formă rudimentară și dezvoltându-se în mod semnificativ odată cu Revoluția Industrială. Astfel, la Lueta se găsesc cariere de unde se extrage minereul de fier, la Praid se extrage sare, iar la Bălan se extrage cupru (Makfalvi *et al.*, 1979: 83).

O altă activitate economică care a apărut în perioada modernă este transportul apelor minerale. Transportul se realiza cu căruțe și viza atât zone din interiorul țării, cât și zone din afara acesteia, precum: Moldova, Austria și Anglia (Makfalvi *et al.*, 1979: 83).

Majoritatea unităților prelucrătoare care existau la nivel județean în această perioadă erau mici. În 1934 existau: 200 de mori tradiționale, aproximativ 40 de unități ale industriei alimentare ce preparau produse lactate, bere, oțet etc. și un număr important de ateliere meșteșugărești care se încadrau în următoarele categorii: tâmplărie, fierărie, cizmărie, croitorie etc. (Makfalvi *et al.*, 1979: 83).

Din punct de vedere al producției agricole predominantă era cultura cerealelor (ocupând aproximativ jumătate din suprafața cultivată), a cartofului și a sfeclei de zahăr. De asemenea,

---

⁴⁶ Informații preluate din documentul Meșteșuguri străvechi în Harghita. Text disponibil la adresa: <https://visitharghita.com/places/mestesuguri-stravechi-in-harghita-zr244cwebgxngw#> [24.07.2023]

⁴⁷ Informații preluate din documentul Meșteșuguri străvechi în Harghita. Text disponibil la adresa: <https://visitharghita.com/places/mestesuguri-stravechi-in-harghita-zr244cwebgxngw#> [24.07.2023]

⁴⁸ Utilaj de debitat cherestea, conform Dicționarului de arhaisme și regionalisme din Maramureș (2011).

suprafața terenului arabil era redusă datorită condițiilor geo-morfologice, astfel principala ocupație a locuitorilor din mediul rural era creșterea animalelor (Makfalvi *et al.*, 1979: 82).

În perioada interbelică încep să se dezvolte activitățile turistice, prin dezvoltarea unor stațiuni balneare și climatice după cum urmează:

Tabel nr. 4: Stațiuni balneare, climatice și turistice din perioada interbelică, ce se regăsesc pe teritoriul actual al județului Harghita

Nr. crt.	Denumire	Descriere
JUDEȚUL CIUC		
1.	Tușnad	Stațiune balneo-climaterică: ape cloruro-sodice, alcaline, carbogazoase și feruginoase.
2.	Jigodin	Stațiune balneo-climaterică: ape alcaline, carbogazoase și feruginoase.
3.	Casin Iacobeni	Stațiune balneo-climaterică: ape alcalino-teroase carbogazoase, cunoscute sub numele de „Salutaris”.
4.	Harghita	Stațiune balneo-climaterică: ape sulfatate feruginoase.
5.	Valea Întunecată	Stațiune balneară: Ape sulfatate.
6.	Izvorul Repat	Stațiune balneo-climaterică: ape alcaline bicarbonate mixte, carbogazoase iodurate.
7.	Lacul Roșu (Ghilcoș)	Stațiune climatică, alpină.
JUDEȚUL ODORHEI		
8.	Corund	Stațiune balneo-climaterică: ape alcaline, carbogazoase și feruginoase.
9.	Seiche	Stațiune climatică: ape suflate calcice.
10.	Vlăhița (Homorod)	Stațiune balneo-climaterică: ape feruginoase bicarbonate.
11.	Biborțeni	Stațiune balneară: ape carbogazoase, feruginoase, lithinate.
12.	Doboșeni	Stațiune balneară: ape cloruro-sodice.
13.	Craiu	Stațiune balneară: ape cloruro-sodice concentrate.
14.	Cristur	Stațiune balneo-climaterică subalpină: ape cloruro-sodice iodurate și bremurate.
15.	Filiași	Stațiune balneară: ape cloruro-sodice iodurate și bremurate.
16.	Odorhei	Stațiune balneară: ape cloruro-sodice concentrate.
17.	Racoșul-de-Sus	Izvor cu ape carbogazoase.
JUDEȚUL MUREȘ		
18.	Borsec	Stațiune balneară cu reputație europeană: ape carbogazoase, foarte alcalino-teroase, ușor radioactive, unele feruginoase.

Nr. crt.	Denumire	Descriere
19.	Toplița	Stațiune balneo-climaterică: ape oligo-metalice, ușor radioactive, mitermale.

Sursa: Dimitrie, G. *et al.* (1938), Enciclopedia României – Volumul II. Țara Românească

2.4.3 Activități economice dezvoltate în perioada comunistă

INDUSTRIA

În perioada socialistă activitatea industrială s-a dezvoltat în mod semnificativ la nivel județean datorită procesului de industrializare socialistă, desfășurat la nivel național. Astfel, în perioada 1950-1967 s-au înregistrat schimbări semnificative în ceea ce privește activitățile economice ce se desfășurau la nivel județean, după cum urmează: producția a fost transferată în unități mai mari, au fost construite obiective noi de producție cu o capacitate mai mare, au fost extinse obiectivele existente și a început o exploatare mai intensă a resurselor naturale, generând astfel nevoia unei forțe de muncă mai numeroase (Makfalvi *et al.*, 1979: 82).

Până în 1968 s-au dezvoltat următoarele obiective industriale noi: Combinatul de industrializare a lemnului de la Gălăuțaș, Fabrica de lapte-praf Remetea, Topitoria de la Joseni, Filatura de la Gheorgheni și Fabrica de amidon și de spirt Sânsimion. În perioada 1950-1968 au fost modernizate și o parte din obiectivele industriale vechi, după cum urmează: fabricile de prelucrare a lemnului de la Toplița, Odorheiu Secuiesc, Gheorgheni și Sâncrăieni, Întreprinderea minieră de la Bălan, Întreprinderea minieră Harghita, Întreprinderea de fier Vlăhița, Întreprinderea „Tehnoutilaj” din Odorheiu Secuiesc și întreprinderile de industrie locală din Miercurea Ciuc și Odorheiu Secuiesc (Makfalvi *et al.*, 1979: 85ff.).

În urma procesului de industrializare, o parte din unitățile cooperativei meșteșugărești s-au transformat în întreprinderi republicane, după cum urmează: fabricile de confecții de la Miercurea Ciuc și Odorheiu Secuiesc, Întreprinderea „Tehnoutilaj” din Odorheiu Secuiesc, Fabrica de butoaie, lăzi și parchete de la Sâncrăieni și fabricile de mobilă de la Odorheiu Secuiesc și Miercurea Ciuc (Makfalvi *et al.*, 1979: 86).

Astfel, în perioada 1965-1978 ramurile industriale privind construcția de mașini și producerea materialelor textile au cunoscut o creștere semnificativă comparativ cu perioada interbelică. În această perioadă, datorită creșterii numărului de întreprinderi, au fost diversificate produsele industriale produse la nivel județean, apărând noi produse, precum: tractoarele, aparatele electrice de joasă tensiune, mașini și utilaje pentru exploatarea și prelucrarea lemnului etc. (Makfalvi *et al.*, 1979: 93).

De asemenea, în 1978 județul Harghita realiza 1,18% din producția industrială națională, două ramuri având o pondere semnificativă, și anume: exploatarea și prelucrarea lemnului (4,86% din producția totală la nivel național) și industria ușoară (3,04% din producția totală la nivel național) (Makfalvi *et al.*, 1979: 94).

CONSTRUCȚII

Numărul de muncitori din sectorul economic dedicat construcțiilor a crescut cu 230,4% din 1965 (4.178 muncitori) până în 1978 (9.627 muncitori). Acest lucru s-a datorat creșterii semnificative a lucrărilor de construcții realizate la nivel județean. Cele mai multe lucrări de

construcție aveau ca și obiective principale blocurile de locuințe și căminele de nefamiliști, însă în perioada 1968-1978 au fost construite și obiective de interes socio-cultural, precum: Spitalul Județean de la Miercurea Ciuc, policlinica de la Miercurea Ciuc, hoteluri (Băile Tușnad, Miercurea Ciuc, Odorheiu Secuiesc, Gheorgheni), grădinițe, școli etc. (Makfalvi *et al.*, 1979: 109ff.).

Necesitatea construirii acestor obiective socio-culturale a venit în urma creșterii numărului de locuitori, ca și rezultat al procesului de industrializare puternic. Acesta a necesitat un număr mai mare de muncitori, ducând la relocarea din mediul rural în mediul urban al unui număr semnificativ de locuitori (vezi Capitolul 2.4.1. Evoluția teritoriului din punct de vedere al numărului de locuitori), atât din județul Harghita, cât și din județele din proximitate.

TRANSPORTURI ȘI TELECOMUNICAȚII

În perioada 1971-1975 au fost electrificați 155 km de cale ferată din teritoriul județean (Makfalvi *et al.*, 1979: 112):

- Magistrala care face legătura între județele Harghita, Mureș, Covasna și Brașov (Magistrala 400).
- Calea ferată Ciceu-Adjud.

În perioada 1968 – 1978 au fost modernizați 351 km din rețeaua rutieră, după cum urmează: Tușnad – Sânsimion – Sâncrăieni; Sândominic – Bălan (oraș minier); Lăzarea – Joseni – Ciumani – Suseni – Voșlăbeni; Miercurea Ciuc – Gheorgheni – Toplița; Odorheiu Secuiesc – Cristuru Secuiesc; Vlăhița – Lueta (Makfalvi *et al.*, 1979: 113).

Modernizarea structurii rutiere a fost generată, de asemenea, de dezvoltarea industrială, deoarece de-a lungul timpului a crescut nevoia de deplasare în vederea transportării produselor industriale spre comercializare. Astfel, numărul autoturismelor destinate transportului de mărfuri a crescut la 2.738 în 1978, comparativ cu 889 în 1967.

În 1978 în județul Harghita existau 97 de unități de P.T.T.R. (Poștă – Telegraf – Telefon – Radio), dintre care 77 erau oficii cu servicii telefonice pentru deservirea populației (Makfalvi *et al.*, 1979: 114).

AGRICULTURA ȘI SILVICULTURA

În 1978 suprafața agricolă a județului se întindea pe 403.600 ha, dintre care: 26,8% - arabil, 36,6% - fânețe, 35,4% - pășuni și 1,2% - livezi și vii. Astfel, în Harghita existau 3 forme de proprietate asupra pământului, și anume: de stat, cooperatistă și individuală (Makfalvi *et al.*, 1979: 115ff.).

La 1 februarie 1979 au fost înființate un număr de 15 consilii unice agroindustriale de stat și cooperatiste, care aveau în componența lor (Makfalvi *et al.*, 1979: 119):

- O întreprindere agricolă de stat;
- 94 de cooperative agricole de producție;
- 15 stațiuni de mecanizare a agriculturii;
- 6 asociații economice intercooperatiste, cu profil zootehnic;
- 7 ferme pentru îngrijirea pajiștilor naturale (cantoane zoopastorale);

- Un centru de cercetare pentru cultura cartofului;
- Un centru de producție și selecție a animalelor;
- Alte unități.

Pentru sectorul agriculturii de stat exista întreprinderea agricolă cu 18 ferme, al căror profil viza producția zootehnică, însă avea producție și în sectorul vegetal. Întreprinderea avea o fermă specializată pe îngrășarea animalelor la Sânsimion, ferme de vaci de lapte la Odorheiu Secuiesc, Lăzarea, Gheorgheni, Sânpaul, Miercurea Ciuc, Cristuru Secuiesc și ferme de ovine la Frumoasa, Gheorgheni, Toplița, Secu și Homorod. De asemenea, sectorul agricol de stat dispunea de o suprafață de 11.500 ha, din care 3.200 ha arabil, 3.300 ha fânețe, 4.700 ha pășuni naturale și 300 ha livezi (Makfalvi *et al.*, 1979: 116).

Cele 94 de cooperative agricole de producție la nivel județean dispuneau în total de o suprafață totală de 270.000 ha, din care 83.500 ha arabil, 104.900 ha fânețe, 79.200 ha pășuni naturale și 2.400 ha livezi (Makfalvi *et al.*, 1979: 118).

În ceea ce privește sectorul individual din agricultură, acesta era format din gospodăriile țărănești din zona de munte necooperativizată și din gospodăriile membrilor cooperatori. În 1978 aceasta ocupa 29,2% din totalul suprafeței agricole (Makfalvi *et al.*, 1979: 120).

În ceea ce privește silvicultura, teritoriul județean era în 1978 acoperit într-o proporție de 37% de către păduri, condițiile geo-morfologice fiind favorabile vegetației forestiere. În perioada 1950-1978, în județul Harghita au fost împădurite peste 52.000 ha, aproximativ 26% din suprafața totală a pădurilor.

Așadar, se observă faptul că în perioada comunistă activitatea economică era orientată în principal către industrie și producție, iar nivelul dezvoltării industriale afecta în mod direct nivelul dezvoltării celorlalte sectoare industriale.

Tabel nr. 5: Tipuri de activități economice dezvoltate în perioada comunistă

Nr. crt.	Denumire UATB	Tipul de activități economice identificate
MUNICIPII		
1.	Miercurea Ciuc	Industrie, construcții, transporturi și telecomunicații, agricultură și silvicultură
2.	Gheorgheni	Industrie, construcții, transporturi și telecomunicații, agricultură și silvicultură
3.	Odorheiu Secuiesc	Industrie, construcții, transporturi și telecomunicații, agricultură și silvicultură
4.	Toplița	Industrie, transporturi și telecomunicații, agricultură și silvicultură
ORAȘE		
5.	Băile Tușnad	Construcții
6.	Bălan	Industrie, transporturi și telecomunicații
7.	Borsec	-
8.	Cristuru Secuiesc	Transporturi și telecomunicații, agricultură și silvicultură
9.	Vlăhița	Industrie, transporturi și telecomunicații, agricultură și silvicultură
COMUNE		
10.	Atid	-
11.	Avrămești	-

Nr. crt.	Denumire UATB	Tipul de activități economice identificate
12.	Bilbor	-
13.	Brădești	-
14.	Căpâlnița	-
15.	Cârța	-
16.	Ciceu	Transporturi și telecomunicații
17.	Ciucsângeorgiu	-
18.	Ciumani	Transporturi și telecomunicații
19.	Corbu	-
20.	Corund	-
21.	Cozmeni	-
22.	Dănești	-
23.	Dârjiu	-
24.	Dealul	-
25.	Ditrău	-
26.	Felicești	-
27.	Frumoasa	Agricultură și silvicultură
28.	Gălăuțuș	Industrie
29.	Joseni	Industrie, transporturi și telecomunicații
30.	Lăzarea	Transporturi și telecomunicații, agricultură și silvicultură
31.	Lelicești	-
32.	Lueta	Transporturi și telecomunicații
33.	Lunca de Jos	-
34.	Lunca de Sus	-
35.	Lupeni	-
36.	Mădăraș	-
37.	Mărtiniș	Agricultură și silvicultură
38.	Merești	-
39.	Mihăileni	-
40.	Mugeni	-
41.	Ocland	-
42.	Păuleni-Ciuc	-
43.	Plăieșii de Jos	-
44.	Porumbeni	-
45.	Praid	-
46.	Racu	-
47.	Remetea	Industrie
48.	Săcel	-
49.	Sâncrăieni	Industrie, transporturi și telecomunicații
50.	Sândominic	Transporturi și telecomunicații
51.	Sânmartin	-
52.	Sânsimion	Industrie, transporturi și telecomunicații, agricultură și silvicultură

Nr. crt.	Denumire UATB	Tipul de activități economice identificate
53.	Sântimbru	-
54.	Sărmaș	-
55.	Satu Mare	-
56.	Secuieni	-
57.	Siculeni	-
58.	Șimonești	-
59.	Subcetate	-
60.	Suseni	Transporturi și telecomunicații
61.	Tomești	-
62.	Tulgheș	-
63.	Tușnad	Transporturi și telecomunicații
64.	Ulieș	-
65.	Vărșag	-
66.	Voșlăbeni	Transporturi și telecomunicații
67.	Zetea	-

Sursa: Makfalvi *et al.* (1979), Județele patriei – Harghita monografie. București: Editura sport-turism

2.4.4 Activitățile economice dezvoltate după 1989⁴⁹

Din punct de vedere al specializării economice, județul Harghita este mai dezvoltat comparativ cu nivelul național în ceea ce privește următoarele activități ale economiei naționale, conform datelor din anul 2021, conform informațiilor preluate din *Capitolul II. Analiza situației existente* aferent Studiului de Fundamentare nr. 4 – Resursele naturale și economia – ECON:

- Agricultură, silvicultură și pescuit: silvicultura și exploatarea forestieră; Pescuitul și acvacultura;
- Industria;
- Industria prelucrătoare: industria alimentară; fabricarea băuturilor; fabricarea articolelor de îmbrăcăminte; prelucrarea lemnului, fabricarea produselor din lemn și plută cu excepția mobilei; fabricarea articolelor din paie și din alte materiale vegetale împletite; fabricarea de mobilă;
- Învățământ;
- Sănătate și asistență socială.

În continuare pădurile constituie una dintre cele mai importante bogății ale județului, ocupând 244.198 ha (37%) din teritoriul județean. Fondul forestier este format din păduri de molid, brad, fag, stejar care adăpostesc o bogată și variată faună genetică, precum și importante resurse de fructe de pădure: zmeură, afine, merișoare, mure; o gamă variată de ciuperci

⁴⁹ Prezentul capitol a fost realizat în corelare cu Capitolul II. Analiza situației existente aferent Studiului de Fundamentare nr. 4 – Resursele naturale și economia – ECON.

comestibile și plante medicinale. În perioada 1990-2010 se constată o creștere a suprafeței fondului forestier.

Sectorul agricol ocupă 391.335 ha din care 72.597 ha teren arabil, 139.207 ha de pășuni și 178.519 fânețe (care asigură condiții favorabile creșterii animalelor, un sector preponderent în asigurarea veniturilor provenite din agricultura județului), 34 ha livezi și pepiniere pomicole și 948 ha vii și pepiniere viticole. Suprafața agricolă din teritoriul județean a scăzut cu 15.108 ha față de anul 1990.

În ceea ce privește structura culturilor, există o diferențiere între zonele din județ. În zona Odorheiu Secuiesc și Cristuru Secuiesc se plantează în mod preponderent cereale păioase și porumb, alături de legume, sfeclă de zahăr, în pentru fuior și cartofi. În zonele Ciuc, Gheorgheni și Toplița culturile principale sunt formate din: cereale păioase (grâul de toamnă, orzoaica, ovăzul) și cartofi, acestea fiind urmate de în pentru fuior și sfeclă de zahăr. Cartoful de consum și de semințe de categorii biologice superioare se cultivă pe suprafețe mari în UATB-urile Tușnad, Sânmartin, Sânsimion și Miercurea Ciuc.

În ceea ce privește creșterea animalelor, materia primă provenită din acest sector se prelucurează în totalitate în sectorul privat, fiind comercializată tot în această formă. Cei mai mulți crescători de animale sunt în nordul județului (Toplița, Bilbor), în Remetea, Ditrău, Joseni, în periferia estică a județului (Sândominic și Valea Ghimeșului) și colțul de sud-est, în comunele Ciucsângeorgiu, Sânmartin, Plăieșii de Jos.

Industria prelucrătoare se caracterizează prin predominanța întreprinderilor mici și mijlocii și printr-un grad mai redus de diversificare. Industria textilă și a confecțiilor textile este o activitate de tradiție la nivel județean. Firmele ce activează în industria ușoară folosesc o mare parte din forța de muncă și realizează majoritatea exporturilor județului. Industria alimentară și a băuturilor (îndeosebi cea a îmbutelierii apelor minerale), precum și industria de prelucrare a lemnului sunt alte ramuri industriale ce valorifică materiile prime locale. Alte industrii reprezentative sunt industria tipăriturilor, industria mobilei și metalurgia, ramuri ce au reușit să își mențină continuitatea în economia județului.

În sectorul serviciilor, în perioada 2010-2021 se înregistrează o tendință de creștere a populației ocupate în activități de servicii, numărul acestora fiind cu 19,56% mai mare în anul 2021 față de anul 2010, reprezentând o creștere de aprox. 6.300 persoane ocupate. Astfel, se remarcă că tendința este de creștere susținută, de la an la an.

2.5 Evoluția teritoriului din punct de vedere cultural și etnografic

Conform DEX 2009 etnografia este știința care *clasifică popoarele lumii, studiază compoziția, originea și răspândirea lor, urmărește evoluția culturii lor materiale și spirituale, moravurile și particularitățile felului lor de viață, legăturile cultural-istorice reciproce*. Astfel, pentru studiul prezent zonele etnografice au fost stabilite raportat la grupurile etnice prezente în județul Harghita.

Convenția pentru Patrimoniul Mondial (World Heritage Convention) din 1992 a fost primul instrument internațional care a recunoscut, din punct de vedere juridic, peisajul cultural și care a decis protejarea acestora. În Articolul 1 al Convenției este precizat faptul că peisajele culturale reprezintă „operele combinate ale naturii și ale omului”. Acestea sunt reprezentative pentru evoluția societății și a așezărilor umane și au fost influențate de către constrângerile

fizice și/ sau oportunitățile oferite de mediul înconjurător natural și de către forțele sociale, economice și culturale succesive, atât interne cât și externe⁵⁰.

În accepția Convenției, terminologia de peisaj cultural cuprinde varietate de manifestări ale interacțiunii dintre om și mediul natural. Aceste manifestări prevăd tehnici specifice de utilizare durabilă a pământului, ținând cont de caracteristicile și limitările mediului natural în care se regăsesc aceste peisaje culturale, precum și relația sacrală specifică cu natura. Așadar, protejarea peisajelor culturale poate să contribuie la îmbunătățirea tehnicilor moderne de utilizare durabilă a terenurilor și poate menține sau valorifica elementele naturale valoroase ale peisajului⁵¹.

U.N.E.S.C.O. a stabilit 3 categorii principale ale peisajului cultural, după cum urmează⁵²:

- **Peisajul conceput în mod clar și creat intenționat de om** – în această categorie fiind înglobate grădinile și parcurile, realizate din rațiuni estetice care sunt deseori (dar nu întotdeauna) asociate cu construcții și ansambluri religioase sau monumentale.
- **Peisajul dezvoltat organic** – respectiv peisajul vernacular rezultat ca urmare a unor nevoi de ordin social, economic, administrativ și / sau religios, care s-a dezvoltat în forma actuală plin asocierea cu sau ca răspuns în fața mediului înconjurător natural. Peisajele din această categorie reflectă procesul de evoluție chiar în forma și în componentele lor și pot fi la rândul lor încadrate în două sub-subcategorii, respectiv:
- **Peisajul relicvă (sau peisajul fosil)** – în care procesul evolutiv s-a terminat într-un anumit moment în trecut, brusc sau de-a lungul unei perioade de timp, dar ale căror caracteristici distinctive sunt însă vizibile și azi în faimă materială.
- **Peisajul remanent** – respectiv peisajul care păstrează un rol social activ în societatea contemporană asociată cu modul tradițional de viață, în cadrul căruia procesul evolutiv este încă în desfășurare și care prezintă, totodată, dovezi materiale semnificative în legătură, cu evoluția sa de-a lungul timpului.
- **Peisajul asociativ** – a căror importanță se justifică mai degrabă prin virtutea unor puternice asocieri ale elementelor naturale cu valori religioase, artistice sau culturale și mai puțin prin dovezi culturale materiale, care în cazul acestui tip de peisaj pot fi ne semnificative sau uneori lipsesc chiar cu desăvârșire.

Zonele etno-geografice sunt zone ce prezintă particularități din punct de vedere al graiului, portului popular, obiceiurilor și tradițiilor. În mod tradițional fac parte din diferite provincii/ zone istorice, care au o întindere teritorială mai mică, influențată de specificul fiecărei zone.

---

⁵⁰ Informații preluate din documentul Cultural Landscapes. Text disponibil la adresa: <https://whc.unesco.org/en/culturallandscape/> [20.07.2023]

⁵¹ Informații preluate din documentul Cultural Landscapes. Text disponibil la adresa: <https://whc.unesco.org/en/culturallandscape/> [20.07.2023]

⁵² Informații preluate din documentul Cultural Landscapes. Text disponibil la adresa: <https://whc.unesco.org/en/culturallandscape/> [20.07.2023]

2.5.1 Zone etnografice

Din punct de vedere istorico-etnografic, **Ținutul Secuiesc** este localizat în estul regiunii istorice Transilvania și reprezintă zona locuită în mod majoritar de secui, grup etnic maghiar. Din punct de vedere administrativ-teritorial ținutul a fost organizat în secolele XIV-XV în scaune⁵³. Limita ținutului este constituită din limita Scaunelor Secuiești. În prezent, teritoriul Țării Secuiești se regăsește în județele Harghita, Covasna, Mureș, Neamț, Alba și Cluj. La nivelul județului Harghita regăsindu-se Scaunul Ciuc, Scaunul Gheorgheni și Scaunul Odorhei.

Ținutul este traversat de drumurile istorice de-a lungul Mureșului și al Oltului, drumuri comerciale⁵⁴ ce realizau legătura între Transilvania și Moldova. Așezările urbane s-au format la intersecția acestor drumuri, în proximitatea pășunilor montane, unde traversarea munților era posibilă, respectiv în teritoriu, la distanțe care puteau fi parcurse călare într-o zi (OAR: 9).

Tipologia satului secuiesc prezintă anumite caracteristici ce îi oferă unicitate. În primul rând, din punct de vedere al localizării geografice acesta este retras în văi pentru a putea fi ferit de vânt, având relativ o densitate ridicată. În al doilea rând, atât fondul construit, cât și vegetația abundentă creează un țesut ce se raportează la scara umană și sugerează siguranță (Plant Studio, 2015: 31).

Din punct de vedere compozițional satul secuiesc prezintă un centru bine-definit de către biserică, care este înconjurat de zona de locuit cu locuințe tradiționale, *“urmat de cercul grădinilor de zarzavate, de livezi, terenuri arabile, fânețuri și pășuni, cercul exterior fiind chiar pădurea, iar rețele de sate fiind formate din insule câștigate prin eliminarea locală a pădurilor”* (OAR: 12).

În ceea ce privește apartenența etnică au fost identificate două tipologii de UATB-uri monoetnice în județul Harghita: UATB-urile monoetnice cu populație de etnie română și UATB-urile monoetnice cu populație de etnie maghiară, care au fost detaliate în Capitolul 2.3.2. Evoluția teritoriului din punct de vedere al structurii etnice.

Chiar dacă, ținând cont de apartenența etnică, cele mai numeroase comunități la nivel județean sunt cele de secui și de români, de-a lungul timpului s-au dezvoltat și alte comunități etnice ce au un impact semnificativ asupra etnografiei locale, dintre acestea amintim: ceangăii, armenii, evreii și romii.

Astfel, ceangăii reprezintă un grup etnic maghiar ce prezintă o cultură arhaică, ce păstrează elemente din Evul Mediu. În prezent, se regăsesc 3 grupări etnografice ce sunt localizate în zone diferite ale țării, după cum urmează: ceangăii din Moldova, ceangăii din zona Ghimeș, ceangăii din zona Șapte Sate. În județul Harghita se regăsește o parte din comunitatea etnografică a ceangăilor ghimeșeni în UATB-urile: Lunca de Sus și Lunca de Jos. În prezent există o asociație comunitară în Lunca de Jos, care să ocupe cu păstrarea tradițiilor populare.

Armenii reprezintă un grup etnic al locuitorilor nativi din regiunea autonomă nerecunoscută Nagorno-Karabakh din Armenia. În voievodatul Transilvaniei prima atestare documentară a armenilor a fost făcută în anul 1281 de către Ladislau IV, care pomenește de Terra

---

⁵³ Mai multe informații în documentul: Ținutul Secuiesc. Text disponibil la adresa: <https://transilpedia.ro/zone/tinutul-secuiesc/> [19.07.2023]

⁵⁴ Drumurile comerciale erau “perpendiculare” de-a lungul cursurilor de apă.

Armenorum și de Monasterium Armenorum, ce aparțineau armenilor⁵⁵. În 1850 la nivel județean existau 1.235 armeni, majoritatea regăsindu-se în municipiul Gheorgheni (1.144) și în localitatea Frumoasa (Lăcătușu, 2008: 133). Armenii s-au stabilit în localitatea Frumoasa în a doua jumătate a secolului al XVII-lea cu acordul principelui Mihai Apafi, având un rol important în impulsivarea comerțului regional⁵⁶. De-a lungul timpului armenii au fost asimilați din punct de vedere etnic de către comunitatea maghiară, păstrându-se totuși asociații comunitare în: Gheorgheni, Miercurea Ciuc și Odorheiu Secuiesc.

În ceea ce privește grupul etnic evreiesc, cei mai mulți aparținători din estul Transilvaniei se regăseau în județul Harghita în secolul al XX-lea, maximul demografic înregistrat fiind în 1930, cu 4.382 de persoane. În perioada 1930-1941 cele mai numeroase comunități au fost înregistrate în următoarele UATB-uri: Toplița, Gheorgheni, Tulgheș, Odorheiu Secuiesc, Miercurea-Ciuc, Lunca de Jos, Sărmaș, Cristuru Secuiesc, Gălăușas și Praid. Un număr semnificativ din grupul etnic de evrei din județul Harghita a fost deportat la Auschwitz în 1944, împreună cu un număr semnificativ de evrei din Ardealul de Nord, totalul fiind estimat la mai mult de 10.000 de persoane (Lăcătușu, 2008: 133ff.). În urma acestor evenimente, populația evreiască a scăzut semnificativ atât la nivelul Ardealului de Nord, cât și la nivelul județului Harghita a scăzut într-un mod semnificativ.

Romii reprezintă un grup etnic a căror origine este poziționată în India medievală, care au migrat în Europa în secolul al XIV-lea. La recensământul din 1850 au fost înregistrați 2.634 romi la nivelul județului Harghita, numărul acestora ajungând la 3.833 la recensământul din 2002. Astfel, numărul locuitorilor de etnie romă a crescut de 1,45 ori la nivelul județului, în perioada 1850-2002. În 2002 comunitatea de romi însuma 1,18% din populația județului. În județul Harghita au fost identificate următoarele UATB-uri ce prezintă comunități importante de romi: Miercurea Ciuc, Odorheiu Secuiesc, Cristuru Secuiesc, Gheorgheni, Ciucsângeorgiu, Corund, Plăieșii de Jos, Praid, Secuieni, Tușnad și Toplița (Lăcătușu, 2008: 143). În prezent se regăsesc asociații comunitare în Secuieni, Toplița și Odorheiu Secuiesc.

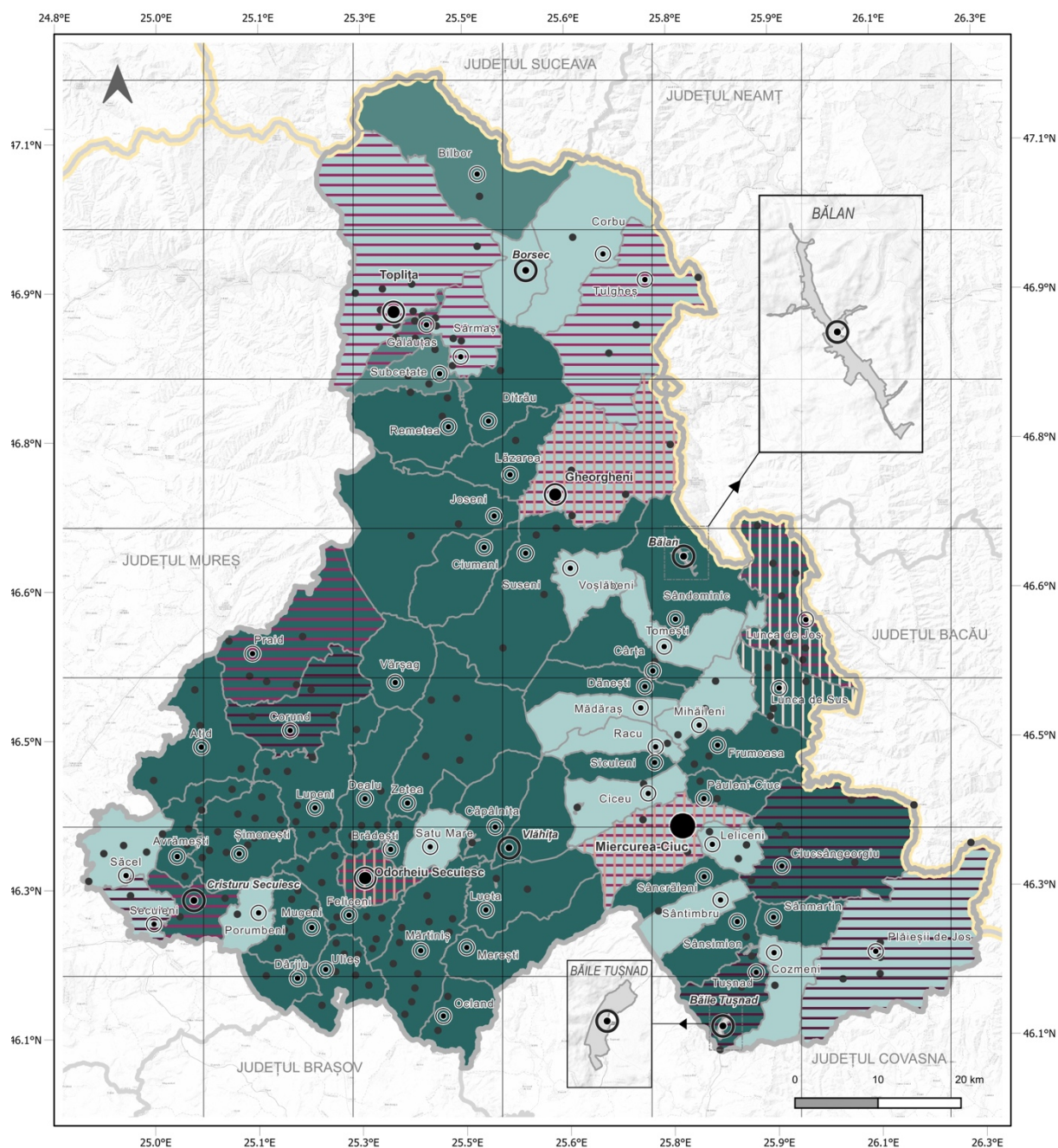
Mai multe informații despre zonele etnografice se regăsesc în Studiul de Fundamentare nr. 8 – Patrimoniul cultural – CULT, la *Capitolul 2.3. Zone etnografice la nivel județean și interjudețean*.

---

⁵⁵ Informații preluate din documentul: Istoria comunității. Text disponibil la adresa: <http://www.uniuneaarmenilor.ro/istoria-comunitatii/> [19.07.2023]

⁵⁶ Informații preluate din documentul: Frumoasa, județul Harghita, România. Text disponibil la adresa: <https://regelecavaler.org/locatie/392-frumoasa/> [19.07.2023]

Cartograma nr. 5: Distribuția comunităților etnice istorice în teritoriu

Sursa: Prelucrare date în urma analizei lucrării: Lăcătușu, I. (2008), Structuri etnice și confesionale în județele Covasna și Harghita. Târgu-Mureș: Editura Universității „Petru Maior”

2.5.2 Peisajul cultural – zonele etno-geografice

Din punct de vedere istorico-geografic județul Harghita este localizat în Ținutul Secuiesc, unde se toate cele 3 categorii de **peisaj cultural** stabilite de U.N.E.S.C.O. „Pe teritoriul fostelor comitate transilvănene, intercalate în teritoriile Scaunelor Secuiești, sunt prezente castele, care au o influență considerabilă asupra modului de locuire a elitei din Secuime (...). Peisajul rural păstrează o formă specifică de peisaj cultural european medieval, reflectând democrația militară medievală a secuilor. Dârjiu/ Székelyderzs este sit U.N.E.S.C.O., ca perechea secuiască a celor cinci biserici fortificate săsești (...). Hramul de la Șumuleu-Ciuc/Csíksomlyó și evenimentele ecvestre/ amenajările peisagere și arhitecturale de la Óriáspince-tető reprezintă un peisaj cultural asociativ din punct de vedere religios/ cultural (...). Există și aici, în Secuime, o organizare asemănătoare vecinătăților săsești, zecimea, precum și instituția clăcii voluntare (...). „Zecimea” este un sistem de așezământ specific, totodată un cadru pentru activitatea socio-economică a secuilor, iar importanța lui economică și de integrare face posibilă transformarea acestui model străvechi de organizare într-o parte vie și eficientă a vieții moderne și a planificării economice instituționalizate de astăzi. Imaginea tradițională a așezărilor este relativ bine conservată și morfologic există două tipuri de parcelar specific: „zecimea”, respectiv „curtea”. Tradițiile populare încă se păstrează (de exemplu ocolirea hotarului cu cai/ căruțe în dimineața zilei de Paște) și din punct de vedere gastronomic există câteva specialități caracteristice, cum ar fi kürtőskalács, varza secuiască, respectiv alimente naturale ce pot fi bine conservate. Priceperea la conservarea alimentelor poate fi explicată pe de o parte de distanța mare față de piețele orașelor mari, dar personal cred că mai degrabă are rădăcini istorice (de exemplu, în timpul principatului transilvănean, pe timp de război, secuii participau în primele două săptămâni pe cheltuiala lor și doar după aceea erau plătiți – în consecință, plecau cu alimente pentru două săptămâni...). Regiunea are o biodiversitate ridicată, totodată există și aici tradiția unei arhitecturi vernaculare remarcabile din lemn, iar Ținutul Secuiesc este pe deplin în conformitate cu conceptul de teren agricol cu înaltă valoare naturală, oferind un cadru excelent pentru gestionarea ecologică a peisajului. În plus, arhitectura contemporană, eco-regionalistă apare ca un mod de regândire pentru prezent a arhitecturii tradiționale – în spiritul Declarației de la Leeuwarden, care vede potențialul de îmbunătățire a calității vieții în reutilizarea adaptivă a patrimoniului construit” (Köllő, 2021: 30ff.).

În cazul așezărilor din Ținutul Secuiesc „topografia, hidrografia, clima și biodiversitatea așezărilor au modelat dezvoltarea lor spațială, tipul de agricultură (ogoare înguste în terase ce urcă pe dealuri) și viața internă a așezărilor. Mai mult de două treimi din așezări sunt situate de-a lungul văilor râurilor (pe terasele văilor sau pe luncile văilor) sau la marginea bazinelor (...). La marginea bazinelor s-au dezvoltat sate mai mari, cu terenuri agricole extinse, în timp ce satele și cătunele mici sunt situate de-a lungul râurilor și pârâurilor mai mici” (Ambrus, 2010: 24). Astfel, se observă faptul că majoritatea acestor așezări urmează cursurile și depresiunile intramontane, fiind regiuni etnografice distincte din punct de vedere al arhitecturii, portului, dialectului, muzicii și dansului (Köllő, 2023: 319).

În teza de doctorat „Morfologia așezărilor din secuime și tipologiile constructive. Evoluție istorică, situația din prezent. Diagnostic și tendințe”, autorul Köllő Miklós menționează diferențiază următoarele straturi ale peisajului din Ținutul Secuiesc: râuri, pârâuri + zona inundabilă + vegetația de-a lungul cursurilor de apă; grădinile; ogoarele; livezile; fântâniile/ fânețele interioare; pășunile (comunale) din apropierea comunei; fânețele exterioare; pășunile cu copacii de sălășluire; pădurile deschise; pădurile închise (Köllő, 2023: 334).

De asemenea acesta menționează faptul că straturile menționate anterior sunt nuanțate de numeroase microstraturi, dintre care cele mai întâlnite sunt: zone mlăștinoase; izvoare, „gârle”; locuri de adăpat/ treceri prim pârâu; ogașurile/ drumuri adânci; copaci speciali; brazdele/ hotarele dintre parcele; gerul/ bruma; băile populare cu apă minerală; izvoarele de apă minerală; „grădinile” montane; stânele; carierele de piatră; zone sacre din peisaj; locurile memoriale; poveștile și anecdotele oamenilor din peisaj; dincolo de agricultură/ caii și tot ce se leagă de ei; obiceiuri legate de peisaj (Köllő, 2023: 334).

În ceea ce privește peisajul cultural din Ținutul Secuiesc se observă faptul că terenurile arabile, fânețurile, pășunile și pădurile reprezintă elemente cu o valoare ridicată. Pentru întreținerea și menținerea peisajului cultural este nevoie de o gestionare constantă a elementelor valoroase, pentru a le menține într-o stare bună și pentru a asigura randament și o calitate bună pe termen lung. Astfel, este nevoie de grădinarit continuu la scara peisajului, ce necesită investiție mare din punct de vedere al forței de muncă, dar care nu este foarte fezabil din punct de vedere economic (Köllő, 2023: 444).

În prezent, în Ținutul Secuiesc se observă anumite schimbări ale peisajului cultural păstrat încă din perioada medievală, printre aceste schimbări se numără: împădurirea pășunilor în mod natural, ca rezultat al abandonării lor; transformarea fânețelor montane în pășuni, deoarece sunt mai aproape de așezările umane și pot fi mai ușor curățate; transformarea ogoarelor terasate în fânețe (îngrijite și cultivate sunt numai părțile orizontale, părțile în debleu ale teraselor rămân de obicei necosite deoarece nu sunt accesibile mașinilor de cosit); terenurile arabile plate din interiorul depresiunilor sunt contopite cu monoculturi; tăierea masivă a pădurilor; pierderea rapidă a apei din peisaj. Aceste fenomene duc, în parte la pierderea biodiversității zonei (Köllő, 2023: 465).

În cazul Ținutului Secuiesc arhitectura și tipologia clădirilor, peisajul antropic, peisajul natural sunt variate, însă se înscriu într-un țesut tipic ținutului, care prezintă tipologii diferite (Köllő, 2023: 67).

În județul Harghita nu există o delimitare clară a zonelor etno-geografice, astfel în studiul prezent se va ține cont de delimitarea istorică a teritoriului, limita Scaunelor Secuiești ce au fost localizate pe teritoriul actual al județului: Scaunul Ciuc, Scaunul Gheorgheni și Scaunul Odorhei.

Scaunul Ciuc

În Scaunului Ciuc se remarcă mai multe localități ce au o valoare semnificativă din punct de vedere etnografic și al peisajului cultural. Printre acestea se numără: satul Bârzava, satul Ciceu, satul Dănești, satul Delnița, satul Iacobeni, satul Imper, satul Lăzărești, satul Mădăraș, satul Mihăileni, satul Nicoleşti, satul Păuleni Ciuc, satul Plăieșii de Jos, satul Plăieșii de Sus, satul Racu, satul Sânmartin, satul Sânsimion, satul Sântimbru, satul Siculeni, satul Șoimeni, satul Tușnad, satul Vrabia.

Scaunul Gheorgheni

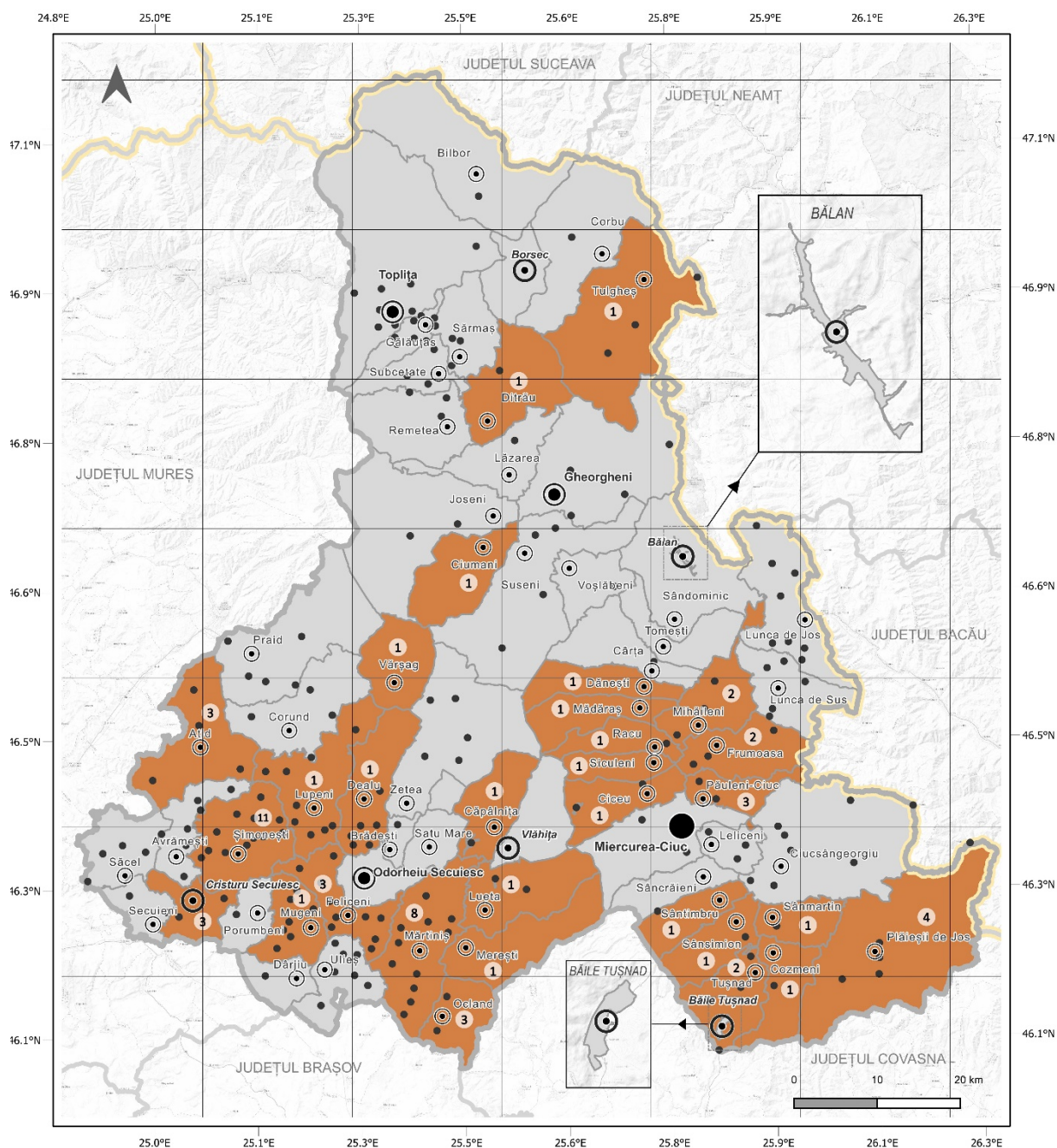
În Scaunului Gheorgheni se remarcă mai multe localități ce au o valoare semnificativă din punct de vedere etnografic și al peisajului cultural. Printre acestea se numără: satul Ciumani, satul Ditrău, satul Tulgheș.

Scaunul Odorhei

În Scaunului Odorhei se remarcă mai multe localități ce au o valoare semnificativă din punct de vedere etnografic și al peisajului cultural. Printre acestea se numără: satul Aldea, satul Bențid, satul Betești, satul Cadaciu Mare, satul Cadaciu Mic, satul Călugăreni, satul Căpâlnița, satul Cehețel, satul Chedia Mare, satul Chinușu, satul Cireșeni satul Cobătești, satul Crăciunel, satul Crișeni, orașul Cristuru Secuiesc, satul Dealu, satul Filiaș, satul Forțeni, satul Ghipeș, satul Lueta, satul Lupeni, satul Lutița, satul Merești, satul Mihăileni, satul Nicoleni, satul Ocland, satul Orășeni, satul Petreni, satul Rareș, satul Rugănești, satul Sânpaul, satul Satu Nou, satul Șiclod, satul Șimonești, satul Tărcești, satul Telec, satul Turdeni, satul Văleni, satul Vârșag.

Mai multe informații despre zonele etnografice se regăsesc în Studiul de Fundamentare nr. 8 – Patrimoniul cultural – CULT, la *Capitolul 2.4.3. Peisajul cultural – zone etno-geografice*.

Cartograma nr. 6: UATB-uri care includ zone cu peisaj cultural valoros

Sursa: Informații preluate din documentul Ocrotirea Imaginii Satului. Text disponibil la adresa:
<https://epitettorokseg.ro/?lang=ro> [20.07.2023]

2.6 Evoluția rețelei de căi de comunicații

În perioada medievală și pre-modernă pe teritoriul actual al județului Harghita existau 3 târguri importante: Miercurea-Ciuc, Odorheiu Secuiesc și Gheorgheni. Caracterul acestora de târg a dus la dezvoltarea economică, care a generat dezvoltarea legăturilor comerciale, ce au dus la dezvoltarea rețelei de căi de comunicații.

În *Harta generală a poștelor din Regatul Ungariei din 1848* apar următoarele tipologii de rețele de comunicații, la nivel județean (vezi Figura nr. 22):

- Linie (drum poștal);
- Drum comercial;
- Drum agricol;
- Cale ferată.

Astfel, în ceea ce privește **legăturile poștale** este de remarcat faptul că Miercurea Ciuc avea legături directe cu: Odorheiu Secuiesc, Gheorgheni și Sfântul Gheorghe. De asemenea, Odorheiu Secuiesc avea legături directe cu Sighișoara.

În ceea ce privește **drumurile comerciale** acestea fac, în principal legătura între cele 3 târguri (Miercurea Ciuc, Odorheiu Secuiesc și Gheorgheni), după cum urmează (vezi Figura nr. 22):

- Miercurea Ciuc – Gheorgheni;
- Odorheiu Secuiesc – Miercurea Ciuc;
- Gheorgheni – Praid – Odorheiu Secuiesc.

Pe lângă drumurile comerciale care fac legătura între cele 3 târguri principale, la nivel intrajudețean și interjudețean se mai regăseau și următoarele trasee (vezi Figura nr. 22):

- Miercurea Ciuc – Ghimeș – Comănești;
- Miercurea Ciuc – Târgul Secuiesc;
- Miercurea Ciuc – Sfântu Gheorghe;
- Odorheiu Secuiesc – Cristuru Secuiesc – Sighișoara;
- Gheorgheni – Ditrău – Borsec.

Drumurile agricole se regăsesc pe întreg teritoriul județean, făcând legătura între așezările urbane și cele rurale, cea mai mare densitate a acestora regăsindu-se în Depresiunea Ciucului.

De altfel, se observă faptul că **rețeaua de căi ferate** asigură conexiunea dintre punctele de interes, precum zonele de colectare a resurselor naturale și târgurile). Aceasta făcea legătura între (vezi Figura nr. 22):

- Ditrău – Gheorgheni – Miercurea Ciuc – Cozmeni – Târgu Secuiesc – Sfântu Gheorghe;
- Miercurea Ciuc – Odorheiu Secuiesc – Cristuru Secuiesc – Sighișoara;
- Sovata – Praid – Odorheiu Secuiesc.

Conform *Enciclopediei României – Volumul II. Țara Românească* din 1938 la nivelul județului Ciuc exista o rețea de drumuri de 4.077 km, repartizată după cum urmează (Dimitrie, G. et al., 1938: 142):

Drumuri naționale: 179 km – din care Direcția Generală a Drumurilor întreține o rețea pietruită de 173 km, iar comunele urbane o rețea de 6 km:

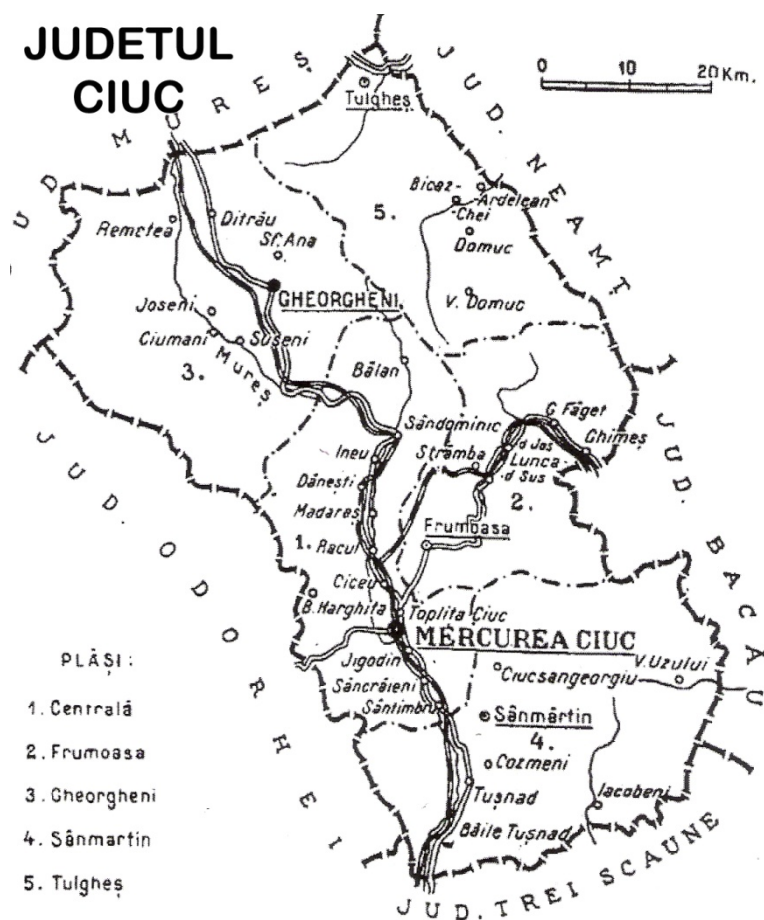
- Târgul Ocna – Miercurea Ciuc – Odorhei;
- Sf. Gheorghe – Miercurea Ciuc – Toplița (Miercurea Ciuc – Gheorgheni = 55 km).

Drumuri județene: 255 km, din care administrația județului întreține 218 km drumuri pietruite, iar comunele urbane 5 km drumuri pietruite;

Drumuri comunale: 3.624 km;

Poduri: lungimea podurilor era de 4.382,16 m – din care poduri naționale 1.650,40 m, județene 1.729,18 m și comunale 1.002,55 m.

În ceea ce privește rețeaua feroviară din județul Ciuc, aceasta avea o lungime totală de 156 km, dintre care 114 km linii principale simple și 42 km linii secundare simple. Gările importante din județ se aflau la Ciceu și la Miercurea Ciuc (Dimitrie, G. *et al.*, 1938: 142).

Figura nr. 23: Harta județului Ciuc în 1938 – rețeaua de căi de comunicații

Sursa: Dimitrie, G. *et al.* (1938), Enciclopedia României – Volumul II. Țara Românească, p. 138

În cazul județului Odorhei rețeaua de drumuri avea o lungime totală de 1.050 km, repartizată astfel (Dimitrie, G. *et al.*, 1938: 327):

Drumuri naționale: 160 km – din care Direcția Generală a Drumurilor întreținea o rețea pietruită de 75 km, iar orașul Odorhei 4 km:

- Chișinău – Criuleni – Ustea;
- Bălți – Odorhei – Chișinău (Odorhei – limita județului Bălți = 41 km; Odorhei – limita județului Lăpușna = 30 km);

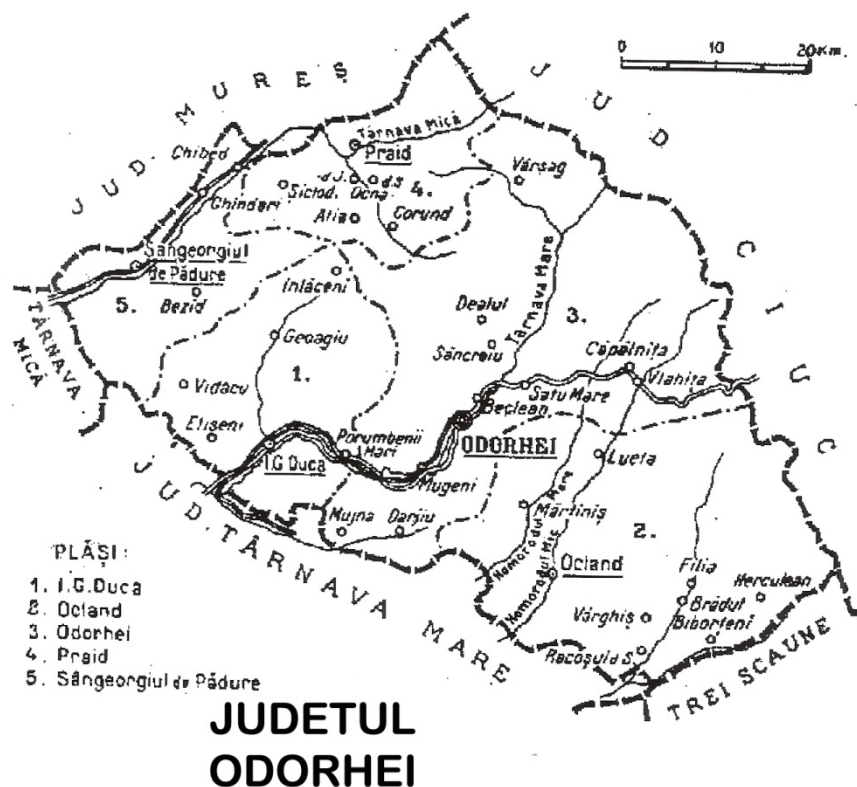
- Cornești – Târgul Odorhei.

Drumuri județene: 283 km din care administrația județului întreține o rețea pietruită de 20 km, iar orașul reședință o rețea de 3 km (pavați);

Drumuri comunale: 615 km;

Poduri: lungimea podurilor este de 2.690,50 m – din care poduri naționale 731,50 m, județene 737,00 m și comunale 1.222,00 m.

În ceea ce privește rețeaua feroviară din județul Odorhei, aceasta avea o lungime totală de 33 km și era formată dintr-o linie secundară simplă. Stațiile importante din județ se aflau la Mateuți și la Rezina (Dimitrie, G. *et al.*, 1938: 327).

Figura nr. 24: Harta județului Odorhei în 1938 – rețeaua de căi de comunicații

Sursa: Dimitrie, G. *et al.* (1938), Enciclopedia României – Volumul II. Țara Românească, p. 138

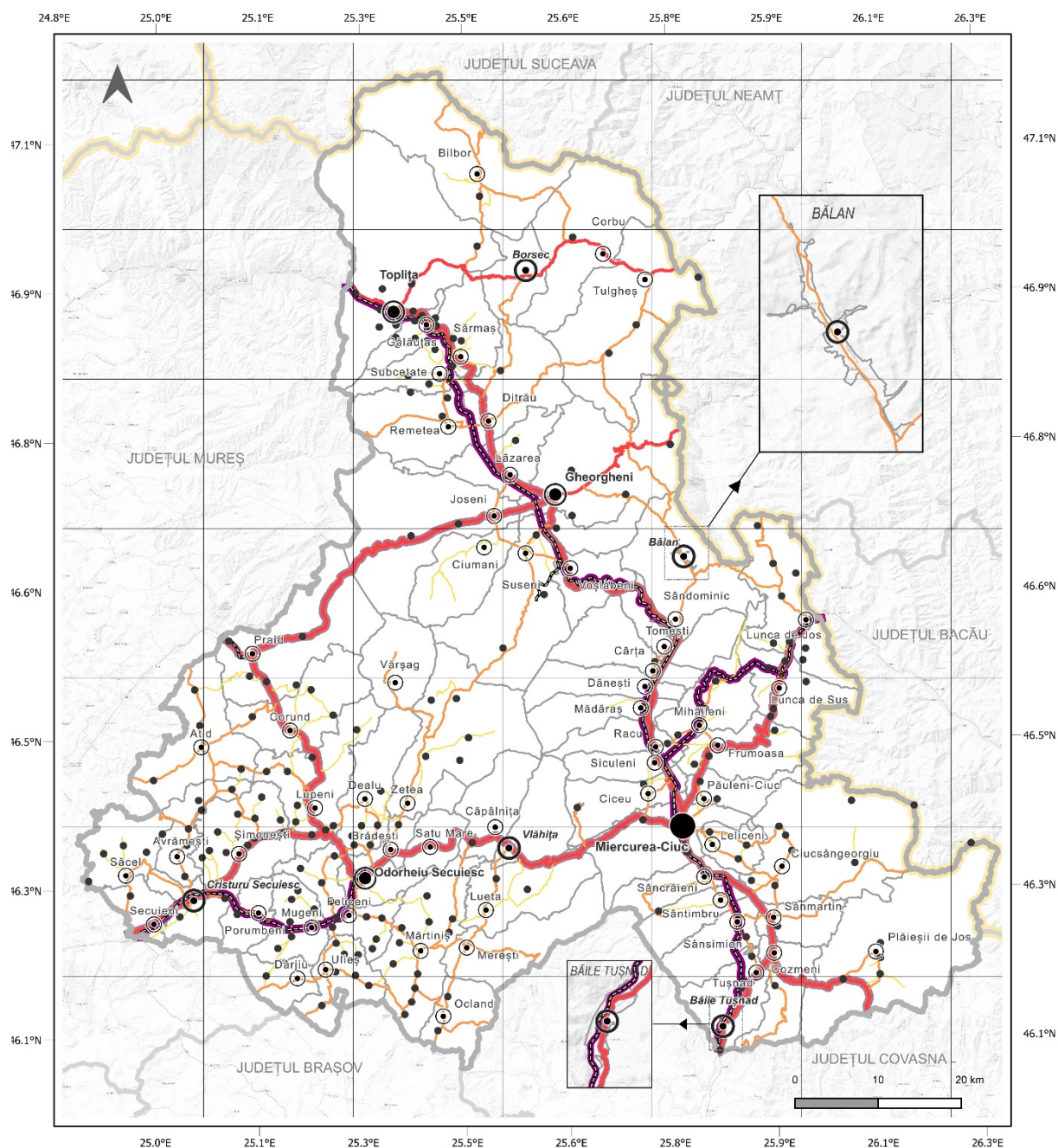
Așadar, se observă că din perioada pre-modernă s-au păstrat drumurile comerciale istorice care fac legătura între Miercurea Ciuc, Odorheiu Secuiesc și Gheorgheni, după cum urmează:

- Cristuru Secuiesc – Odorheiu Secuiesc – Miercurea Ciuc – Ghimeș (în prezent drumurile naționale: DN13C, DN13A, DN12A);
- Ditrău – Gheorgheni – Miercurea Ciuc – Sânsimion – Băile Tușnad – Târgu Secuiesc (în prezent drumurile naționale: DN12, DN11B);
- Gheorgheni – Praid (DN13B);
- Sovata – Praid – Odorheiu Secuiesc (în prezent drumul național DN13A).

Conexiunile rutiere din perioada interbelică, nu s-au schimbat în mod semnificativ față de perioada premodernă, scăzând totuși importanța anumitor drumuri istorice comerciale. De asemenea, în această perioadă extinderea rețelei de căi ferate a scăzut semnificativ față de

perioada pre-modernă. Rețeaua feroviară din prezent este cea care s-a dezvoltat, în mare parte, în perioada interbelică, după cum urmează:

- Toplița – Gheorgheni – Voșlăbeni – Siculeni – Miercurea – Ciuc – Sfântu Gheorghe (în prezent: Magistrala 400);
- Siculeni – Ghimeș (în prezent: Magistrala secundară 504);
- Sighișoara – Cristuru Secuiesc – Odorheiu Secuiesc (în prezent: Magistrala secundară 319).

Evoluția istorică a căilor de comunicație rutiere și feroviare

Legenda generală

Limite

- Limită regiuni de dezvoltare
- Limita teritoriului județean
- Limita județelor vecine
- Limita UATB

Rețeaua de localități

- Municipiu reședință de județ
- Municipiu
- Oraș
- Sat reședință de comună
- Sat aparținător sau localitate componentă

Infrastructura rutieră

- Drum național
- Drum județean
- Drum comunal

Infrastructura feroviară

- Căi ferate

Evoluția istorică a căilor de comunicație rutiere

- Drumuri comerciale din perioada pre-modernă

Evoluția istorică a căilor de comunicație feroviare

- Căi ferate din perioada interbelică

Cartograma nr. 7: Evoluție căi de comunicație

Sursa: Autorii

2.7 Evoluția numărului de monumente la nivel județean

Monumentelor de Cultură de pe teritoriul R.P.R. 1955, Lista bunurilor în patrimoniul cultural național al R.S.R. 1980, Lista Monumentelor Istorice 1991-1992, Lista Monumentelor Istorice 2004, Lista Monumentelor Istorice 2010, Lista Monumentelor Istorice 2015⁵⁷.

Deoarece actualele categorii de monumente au apărut odată cu Lista Monumentelor din 2004, categoriile de monumente la care se face referire în documentele anterioare au fost asociate după cum urmează:

- **Monumente de arheologie (I):** 1955 – monumente de arheologie | 1980 – situri și monumente arheologice (r.a. și m.a.) | 1991-1992 – monumente și situri arheologice (A);
- **Monumente de arhitectură (II):** 1955 – monumente de arhitectură și monumente istorice⁵⁸ | 1980 – monumente de arhitectură (m.arh.) și monumente memoriale (m.m.)⁵⁹ | 1991-1992 – monumente și ansambluri de arhitectură (B), clădiri memoriale (C), zone istorice urbane și rurale (E);
- **Monumente de for public (III):** 1955 – monumente de artă plastică | 1980 – monumente de artă plastică (m.a.p.) și monumente memoriale (m.m.)⁶⁰ | 1991-1992 – monumente de artă plastică și cu valoare memorială (D)⁶¹;
- **Monumente memoriale și funerare (IV):** 1955 – monumente istorice⁶² | 1980 – monumente memoriale (m.m.)⁶³ | 1991-1992 – monumente de artă plastică și cu valoare memorială (D)⁶⁴.

În general, se poate observa o semnificativă tendință ascendentă în ceea ce privește evoluția numărului de monumente istorice în județul Harghita (vezi Tabel nr. 6). Cele mai semnificative înregistrări noi de monumente istorice, din punct de vedere cantitativ, se pot remarca între 1980 și 1991, când au fost clasate 278 de monumente istorice, și între 1991 și 2004, când au fost clasate 293 de monumente istorice, în ambele cazuri cele mai multe clasări au vizat monumentele de arhitectură și monumentele de arheologie.

În ceea ce privește monumentele de arheologie, cea mai semnificativă creștere a numărului de înregistrări noi a fost făcută în perioada 1991-2004, când au fost clasate 131 monumente de arheologie.

În cazul monumentelor de arhitectură, cea mai semnificativă creștere a numărului de înregistrări noi fiind făcută în perioada 1980- 1991, când au fost clasate 218 monumente de arhitectură. În perioada 2010-2015 nu a mai fost clasat niciun monument de arhitectură.

Evoluția a monumentelor de for public a cunoscut o tendință ascendentă în perioada 1995-1991, cu toate acestea în perioada 1991-2004 numărul lor a scăzut în mod semnificativ, fiind

---

⁵⁷ Ținând cont de faptul că județul Harghita a intrat sub conducerea administrativă a Regatului României în 1918, în urma Marii Uniri, *Inventariul Monumentelor Publice și Istorice din România* realizat în 1904 nu a fost introdus în analiză.

⁵⁸ Au fost analizate care dintre acestea se încadrează în categoria II folosită în LMI 2015.

⁵⁹ Au fost analizate care dintre acestea se încadrează în categoria II folosită în LMI 2015.

⁶⁰ Au fost analizate care dintre acestea se încadrează în categoria III folosită în LMI 2015.

⁶¹ Au fost analizate care dintre acestea se încadrează în categoria III folosită în LMI 2015.

⁶² Au fost analizate care dintre acestea se încadrează în categoria IV folosită în LMI 2015.

⁶³ Au fost analizate care dintre acestea se încadrează în categoria IV folosită în LMI 2015.

⁶⁴ Au fost analizate care dintre acestea se încadrează în categoria IV folosită în LMI 2015.

declasate 8 monumente. În perioada 2004-2015 nu a mai fost clasat niciun monument de for public.

Evoluția monumentelor memoriale și funerare nu prezintă aceeași tendință ascendentă ca restul categoriilor de monumente istorice. Astfel, perioada 1955-1980 nu a prezentat schimbări în ceea ce privește numărul de monumente, iar în perioada 1980-1991 s-a făcut o declasare. Cu toate acestea, între 1991 și 2004 se observă o tendință ascendentă, fiind clasate 15 monumente memoriale și funerare. În perioada 2004-2015 nu a mai fost clasat niciun monument memorial și funerar.

Tabel nr. 6: Evoluția numărului de monumente istorice (1955-2015) din județul Harghita

Categorie LMI	1955	1980	1991	2004	2010	2015
I.						
Monumente de arheologie	1 ↑	22 ↑	79 ↑	210 ↑	255 ↑	257 ↑
II.						
Monumente de arhitectură	48 ↑	83 ↑	301 ↑	456 ↑	464 ↑	464 -
III.						
Monumente de for public	4 ↑	8 ↑	12 ↑	4 ↓	4 -	4 -
IV.						
Monumente memoriale și funerare	3 -	3 -	2 ↓	17 ↑	17 -	17 -
TOTAL	56	116	394	687	740	742

Sursa: Lista Monumentelor Istorice 1955-2015, Județul Harghita

În ceea ce privește evoluția numărului de monumente istorice, din punct de vedere al grupelor valorice, analiza s-a rezumat la Listele Monumentelor Istorice realizate în perioada 2004-2015, deoarece în documentul din 2004 au fost adăugat categoriile de valoare: categoria A (monumente de interes național) și categoria B (monumente de interes local).

În cazul monumentelor de importanță națională cea mai semnificativă creștere a numărului de înregistrări noi a fost făcută în perioada 2004-2010, când au fost clasate 16 monumente de grupă A. Această perioadă a fost semnificativă și pentru monumentele de importanță locală, deoarece au fost clasate 37 de monumente de grupă B.

3. Elemente de diagnostic, concluzii și recomandări

Analiza a identificat o serie de elemente definitorii ale județului din punct de vedere al evoluției administrativ-teritoriale, al caracterului multiethnic și al meșteșugurilor și tradițiilor. Suprapunerea acestora pe teren și pe configurația administrativă a județului conduce la o radiografie teritorială, pe baza căreia va fi fundamentată, în etapele ulterioare, strategia de dezvoltare pe termen mediu și lung a județului și planul de acțiune.

Din punct de vedere al evoluției administrativ-teritoriale județul prezintă particularități comparativ cu alte zone din teritoriul național. Până în 1918 acesta nu a făcut parte din teritoriul național și a cunoscut mai multe forme de organizare, după cum urmează: clanuri – în perioada Evului Mediu; Scaunele Secuiești (Scaunul Ciuc, Scaunul Odorhei, Scaunul Gheorgheni) – în secolele XIV-XIX; comitate medievale (Comitatul Ciuc și Comitatul Odorhei) – din 1867 până în 1918. După Marea Unire comitatele au fost transformate în județe (județul Ciuc și județul Odorhei), iar în 1968 este conformat pentru prima dată județul Harghita, prin alipirea parțială a județelor istorice: Ciuc și Odorhei.

Faptul că teritoriul județului actual a făcut parte din Ținutul Secuiesc medieval, care a fost o democrație militară, autonomă pentru o perioadă semnificativă de timp, a avut un impact semnificativ asupra peisajului cultural și asupra structurii așezărilor. Așadar, în acest teritoriu satul nu reprezenta forma de organizare teritorială dominantă, fiind prezentă însă „zecimea” care era o formă de conviețuire punctuală ce se desfășura pe o arie extinsă și care s-a dovedit foarte potrivită pentru vecinătate și pentru cooperarea militară (Köllő, 2023: 331).

Un alt element definitoriu care a apărut datorită apartenenței Ținutului Secuiesc medieval, și care a avut un impact semnificativ asupra structurii așezărilor este rețeaua de cale ferată care lega târgurile importante din zonă: Miercurea Ciuc, Gheorgheni și Odorheiu Secuiesc, care prezentau un ecartament îngust.

De-a lungul timpului pe teritoriul județean s-au format așezări cu caracter funcțional specific, care în unele locuri se mai păstrează și astăzi. Cele mai importante peisaje culturale influențate de caracterul funcțional istoric sunt: peisajul cultural vernacular, peisajul cultural al centrelor urbane istorice (târguri), peisajul cultural al stațiunilor balneoclimaterice istorice și peisajul cultural industrial.

De asemenea, datorită caracterului multiethnic al județului există numeroase meșteșuguri și tradiții cu valoare deosebită. Din punct de vedere economic, tipologia ocupațiilor prezente la nivel județean s-a schimbat odată cu instaurarea regimului comunist, care a demarat procesul de industrializare intensă, iar o parte din unitățile cooperativei meșteșugărești s-au transformat în întreprinderi republicane. Industrializarea meșteșugurilor a dus la pierderea tehnicilor de producție și prelucrare tradiționale. Însă, în unele, cazuri, acestea s-au transmis din generație în generație și s-au păstrat până în prezent.

Meșteșugurile care se practică în continuare la nivel județean sunt: tradiția olăritului, a sculpturii în lemn, a pictării mobilei, a țesăturilor sau a împletiturilor din pănușe și nuiete. S-a observat, de asemenea, și o discontinuitate în practicarea meșteșugurilor și tradițiilor, deoarece în anumite UATB-uri s-au valorile patrimoniului imaterial au dispărut.

În ceea ce privește caracterul etnic, la nivel județean s-au identificat 39 de UATB-uri monoetnice cu populație de etnie maghiară și 3 UATB-uri monoetnice cu populație de etnie română. Tradițiile importante ale comunităților etnice au fost prezervate, în prezent fiind sărbătorite în cadrul festivalurilor sau a unor evenimente periodice: Festivalul ceangăilor A Tatros Forrásánál; Festivalul Ceangăiesc al mămăligii cu brânză; Zilele Ținutului Secuiesc; Zilele Județului Harghita etc.

Așadar, se remarcă faptul că caracteristicile valoroase istorice, culturale, demografice, economice, etnografice, peisagistice, urbanistice și arhitecturale sunt în mare parte bine conservate la nivel județean, însă au fost identificate și anumite amenințări, precum: abandonarea zonelor rurale cu peisaj cultural deosebit, valori de patrimoniu imaterial pe cale de dispariție, intervenții antropice care duc la degradarea valorilor de patrimoniu etc.

Mai jos a fost realizată o analiză S.W.O.T. a situației existente și apoi au fost identificate priorități și măsuri pentru eliminarea sau diminuarea disfuncționalităților și pentru valorificarea potențialului județean.

3.1 Analiza SWOT

Concluziile analizei situației existente pentru evoluția teritoriului județean Harghita este sintetizat într-o analiză de tip SWOT în care punctele tari și punctele slabe sunt corelate cu analizele sectoriale ale mediului intern, iar oportunitățile și pericolele sunt corelate cu tendințele de dezvoltare, determinate de evoluții ale mediului exterior județului Harghita.

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
- Zonele etno-geografice prezente la nivelul județului sunt foarte bine definite în corelare cu evoluția administrativ-teritorială a zonei suprapunându-se cu Scaunele Secuiești: Scaunul Ciuc, Scaunul Gheorgheni și Scaunul Odorhei. - Existența unui UATB în care s-a păstrat organizarea tradițională în “zecimi”: satul Dănești (UATB Dănești). - În județ există 29 de UATB-uri care includ zone cu peisaj cultural valoros, cele mai multe zone regăsindu-se în: Șimonești, Mărtiniș și Plăieșii de Jos. - Existența a numeroase asociații ale comunităților etnice, după cum urmează: comunitatea maghiară – peste 1.000 de asociații; comunitatea română; comunitatea armeană – 3 asociații; comunitatea ceangăiască – 1 asociație; comunitatea romă – 1 asociație. - Județul Harghita găzduiește o varietate de evenimente care își propun să promoveze și să celebreze diversitatea culturală specifică diferitelor comunități etnice: Festivalul ceangăilor A Tatros Forrásánál;	- Degradarea constantă a patrimoniului construit sub acțiunea factorilor de mediu (fenomene de eroziune, alunecări de teren, inundații, schimbări climatice, poluarea mediului) sau antropice prin activități economice și sociale. - Pierderea caracterului comercial al celor 3 târguri istorice: Miercurea Ciuc, Odorheiu Secuiesc și Gheorgheni. - Peisajul cultural din Harghita trebuie întreținut în mod constant pentru a-și păstra valoarea, iar în prezent județul se confruntă cu îmbătrânirea populației și depopularea zonelor rurale, acest lucru ducând la lipsa locuitorilor care să întrețină constant zonele peisagere valoroase. - De-a lungul timpului s-au realizat anumite schimbări ale peisajului cultural, care au dus la pierderea biodiversității din zonă. Schimbările care au avut cel mai mare impact sunt: împădurirea pășunilor în mod natural (ca rezultat al abandonării lor), transformarea fânețelor montane în pășuni, tăierea masivă a pădurilor, pierderea rapidă a apei din peisaj.

Festivalul Ceangăiesc al mămligii cu brânză; Zilele Ținutului Secuiesc; Zilele Județului Harghita.

- S-au conservat și sunt protejate porțile tradiționale harghitene, prevalente în întreg teritoriu județean.
- S-a conservat și protejat meșteșugul producerii obiectelor artizanale din ceramică în satul Corund.
- Meșteșugul mobilierului pictat se continuă și se păstrează în zonele de pe valea Homoroadelor.

- În 45 de UATB nu există valori ale patrimoniului cultural imaterial, acest lucru indicând o discontinuitate în practicarea meșteșugurilor și tradițiilor. Cele mai multe UATB-uri de acest fel se regăsesc în centrul și în sudul teritoriului județean.
- S-au pierdut aproximativ toate pivele cu postav ce se aflau pe teritoriul județean, în prezent mai există o singură piuă la Mina Lueta (Vlăhița), care se află într-o stare de degradare avansată.
- A scăzut în mod semnificativ numărul familiilor care prelucrează iscă (meșteșug tradițional) în satul Corund. În prezent 6 familii se mai ocupă cu acest meșteșug, în trecut ocupându-se 70 de familii.
- Pierderea legăturilor ferate realizate sub Imperiul Austriac.
- Pierderea stațiunilor balneoclimaterice istorice (din perioada interbelică): Jigodin, Casin Iacobeni, și Cristur.

OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂȚI
• Oportunitatea de accesare a finanțării europene și naționale pentru protejarea și valorificarea activităților meșteșugărești tradiționale. • Progresul tehnologic ca factor determinant în utilizarea tehnologiilor smart (aplicații mobile, hărți interactive, ticket online etc.) ce pot duce la valorificarea mai bună a peisajului cultural și a tradițiilor locale. • Existența a numeroase platforme online pentru vizualizare 3D, plimbări virtuale prin muzee, reconstituirea stării inițiale peisajului cultural vernacular. • Oportunitatea de valorificare a peisajului arhitectural vernacular prin realizarea de lucrări de restaurare,	• Schimbările climatice ce afectează patrimoniul construit din punct de vedere structural. • Îmbătrânirea și migrarea populației, care duc la abandonarea zonelor rurale. • Lipsa programelor de sprijin pentru conservarea activităților meșteșugărești tradiționale poate conduce la pierderea valorilor imateriale. • Lipsa unor eforturi concentrate la nivel național axate pe restaurarea, conservarea și valorificarea peisajului cultural și a tradițiilor locale.

---

dezvoltare de activități cultural-turistice complementare și includerea acestora în trasee naționale sau transnaționale.

3.2 Identificare probleme, disfuncționalități și elemente de potențial

PROBLEME/ DISFUNCȚIONALITĂȚI	ELEMENTE DE POTENȚIAL
• Degradarea constantă a patrimoniului construit sub acțiunea factorilor de mediu (fenomene de eroziune, alunecări de teren, inundații, schimbări climatice, poluarea mediului) sau antropice prin activități economice și sociale. • Peisajul cultural din Harghita trebuie întreținut în mod constant pentru a-și păstra valoarea, iar în prezent județul se confruntă cu îmbătrânirea populației și depopularea zonelor rurale, acest lucru ducând la lipsa locuitorilor care să întrețină constant zonele peisagere valoroase. • De-a lungul timpului s-au realizat anumite schimbări ale peisajului cultural, care au dus la pierderea biodiversității din zonă. Schimbările care au avut cel mai mare impact sunt: împădurirea pășunilor în mod natural (ca rezultat al abandonării lor), transformarea fânețelor montane în pășuni, tăierea masivă a pădurilor, pierderea rapidă a apei din peisaj. • În 45 de UATB nu există valori ale patrimoniului cultural imaterial, acest lucru indicând o discontinuitate în practicarea meșteșugurilor și tradițiilor. Cele mai multe UATB-uri de acest fel se regăsesc în centrul și în sudul teritoriului județean. • S-au pierdut aproximativ toate pivele cu postav ce se aflau pe teritoriul județean, în prezent mai există o singură piuă la Mina Lueta (Vlăhița), care se află într-o stare de degradare	• Prezența unui patrimoniu construit bogat la nivel județean, reprezentat prin: monumentul înscris în Lista Patrimoniului Mondial (Biserica fortificată Dârjiu), 13 obiective considerate valori de patrimoniu construit de interes național (monumente istorice de valoare excepțională), 204 monumente de interes național „A”, 541 monumente de interes local „B”. • Existența unui UATB în care s-a păstrat organizarea tradițională în “zecimi”: satul Dănești (UATB Dănești), care este definitorie pentru peisajul cultural județean. De asemenea, în cadrul altor UATB-uri se păstrează parcelarul în “piaptăn” – apărut ca și rezultat al populării ulterioare a zonelor care aveau țeștul tipic zecimilor – satul Sântimbru (UATB Sântimbru) și satul Tușnad (UATB Tușnad). • Peisajul arhitectural vernacular este bine conservat la nivel județean și are potențialul de a fi valorificat, din punct de vedere cultural, prin realizarea de lucrări de restaurare, dezvoltare de activități cultural-turistice complementare și includerea acestora în trasee naționale sau transnaționale. • Continuitatea și conservarea unor meșteșuguri tradiționale care sunt reprezentative atât pentru zonele etno-geografice, cât și pentru peisajul cultural: porțile tradiționale harghitene, meșteșugul mobilierului

avansată. • A scăzut în mod semnificativ numărul familiilor care prelucrează iscă (meșteșug tradițional) în satul Corund. În prezent 6 familii se mai ocupă cu acest meșteșug, în trecut ocupându-se 70 de familii. • Pierderea legăturilor ferate realizate sub Imperiul Austriac. • Pierderea stațiunilor balneoclimaterice istorice (din perioada interbelică): Jigodin, Casin Iacobenii, și Cristur.	pictat, meșteșugul producerii obiectelor artizanale din ceramică (Corund), țesutul și torsul și împletitul pănușilor de porumb. • Celebrarea și promovarea diversității culturale a diferitelor comunități etnice prin diferite evenimente și festivaluri, după cum urmează: Festivalul ceangăilor A Tatros Forrásánál; Festivalul Ceangăiesc al mămăligii cu brânză; Zilele Ținutului Secuiesc; Zilele Județului Harghita. • Băile Tușnad și Borsec (arealul Borsecul de Sus) sunt incluse în lista stațiunilor balneoclimaterice, din Hotărârea nr. 1.016 din 12 octombrie 2011, forma actualizată, privind acordarea statutului de stațiune balneară și balneoclimaterică pentru unele localități și areale care dispun de factori naturali de cură.

3.3 Priorități, măsuri pentru eliminarea sau diminuarea disfuncționalităților și pentru valorificarea potențialului

DISFUNCȚIONALITĂȚI: PEISAJUL CULTURAL

Unele dintre cele mai mari amenințări cu care se confruntă acțiunile de conservare și protejare a peisajului cultural **sunt schimbările climatice**. În ceea ce privește componenta de patrimoniu natural aceasta este afectată, în mod special, de fenomenele naturale extreme: incendii, alunecări de teren, inundații, schimbările de temperatură bruște etc. Iar componenta patrimoniului construit este afectată de creșterea semnificativă a temperaturilor, schimbările de temperatură bruște, incendii, inundații etc., deoarece elementele constructive ale obiectivelor nu au fost proiectate pentru a rezista la aceste tipuri de fenomene naturale extreme.

Îmbătrânirea și migrarea populației duc la **abandonul zonelor rurale**, în mod special a zonelor greu accesibile, care însă prezintă un peisaj cultural deosebit (ex.: Vârșag). Pentru întreținerea și menținerea peisajului cultural este nevoie de o gestionare constantă a elementelor valoroase, pentru a le menține într-o stare bună și pentru a asigura randament și o calitate bună pe termen lung. Astfel, este nevoie de grădinarit continuu la scara peisajului (Köllő, 2023: 444). Forța de muncă din aceste zone este, însă, destul de restrânsă, iar astfel de activități nu aduc un profit economic semnificativ.

PRIORITĂȚI ȘI MĂSURI

Pentru protejarea componentelor de patrimoniu natural și patrimoniu construit din cadrul peisajului cultural trebuie realizate, la nivel județean, **planuri de reziliență în fața de schimbările** climatice, care să se coordoneze cu documentațiile realizate la nivel național și la nivel european. În planul trebuie să se țină cont de caracterul vernacular al peisajului cultural, fără a se propune intervenții intruzive asupra patrimoniului natural și construit.

Pentru protejarea peisajului cultural, în primul rând este necesară delimitarea acestuia în cadrul PUG-urilor la nivel de UATB, dar și de crearea unui **plan de gestionare a peisajului la nivel județean**. De asemenea, este nevoie de colaborare între UATB-uri pentru dezvoltarea unor programe de ajutor reciproc în întreținerea zonelor cu peisaj valoros.

De asemenea, pentru valorificarea elementelor de potențial sunt necesare verificări constante ale patrimoniului construit și reparații, dacă este cazul. Iar pentru valorile de patrimoniu natural este necesară gestiunea activităților antropice din aceste zone, pentru a nu duce la degradarea acestuia.

În cazul zonelor cu arhitectură vernaculară valoroasă trebuie realizate studii de specialitate pentru delimitarea unor zone de protecție și, de asemenea, trebuie dezvoltat un sistem de gestiune al activităților antropice (noi inserții în țesut, restaurări, modernizări etc.), astfel încât acestea să nu devină invazive.

DISFUNCTIIONALITĂȚI: PATRIMONIUL IMATERIAL

S-a observat o **discontinuitate în practicarea meșteșugurilor și tradițiilor**, deoarece în anumite UATB-uri s-au valorile patrimoniului imaterial au dispărut. De asemenea, s-a constatat faptul că anumite tradiții meșteșugărești sunt treptat abandonate, după cum urmează:

- Prelucrarea iscăi din satul Corund – în prezent 6 familii se mai ocupă cu acest meșteșug, în trecut ocupându-se 70 de familii.
- Piuatul – s-au pierdut aproximativ toate pivele cu postav ce se aflau pe teritoriul județean, în prezent mai există o singură piuă la Mina Lueta (Vlăhița), care se află într-o stare de degradare avansată.

PRIORITĂȚI ȘI MĂSURI

Pentru protejarea și transmiterea către generațiile viitoare a meșteșugurilor și tradițiilor este cooperarea la nivel județean (cooperare între CJ, UATB, ONG-uri, instituții publice de profil etc) și interjudețean (județul Harghita și județele învecinate) în vederea **realizării unor programe**, formate din evenimente, ateliere, școli de vară etc., **pentru conservarea patrimoniului imaterial**. De asemenea, pentru creșterea nivelului de însușire comunitară a tradițiilor și meșteșugurilor este nevoie de dezvoltare a unor trasee cultural-turistice care să valorifice patrimoniul imaterial al județului.

Pentru o conservare continuă și eficientă este necesară a tradițiilor și meșteșugurilor este necesară o abordare integrată la nivel județean. Astfel, trebuie întocmit un plan de acțiune cu privire la protecția, conservarea și transmiterea către generațiile viitoare a patrimoniului imaterial.

DISFUNȚIONALITĂȚI: CARACTERUL FUNCȚIONAL ISTORIC

În ceea ce privește caracterul funcțional istoric, acesta prezintă numeroase valențe la nivel județean, influențând în mod special peisajul cultural. Cele mai importante peisaje culturale influențate de caracterul funcțional istoric sunt: peisajul cultural vernacular, peisajul cultural al centrelor urbane istorice (târguri), peisajul cultural al stațiunilor balneoclimaterice istorice și peisajul cultural industrial.

De-a lungul timpului **rolul de centre comerciale istorice** a târgurilor Miercurea Ciuc, Gheorgheni și Odorheiu Secuiesc **a scăzut semnificativ**. În regiune dezvoltându-se alte târguri mai importante care au asimilat o mare parte din negustori, precum: Brașov și Târgu Mureș.

De asemenea, de-a lungul timpului **și-au pierdut rolul de stațiuni balneoclimaterice istorice** (din perioada interbelică), următoarele zone: Jigodin, Casin Iacobeni, și Cristur. Acest lucru se datorează fie schimbării caracterului funcțional (de exemplu: Cristuru Secuiesc), fie abandonării și degradării infrastructurii balneoclimaterice.

PRIORITĂȚI ȘI MĂSURI

Pentru protecția acestor caracterului funcțional istoric trebuie întocmite unor **studii de specialitate** în cadrul documentațiilor de urbanism care să genereze zone de protecție atât din punct de vedere al structurii fondului construit, cât și din punct de vedere al vizibilității.

4. Bibliografie

Legislație în domeniu

Legea nr. 95 din 13 iunie 1925, pentru Unificarea Administrativă: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/107203>;

Decretul-Lege nr. 21919/1938, privind organizarea administrativă;

Legea nr. 5 din 7 septembrie 1950, pentru raionarea administrativ-economică a teritoriului Republicii Populare Române: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/116926>;

Decretul nr. 331/1952, privind modificarea Legii nr. 5/1950, pentru raionarea administrativ-economică a teritoriului Republicii Populare Române;

Decretul nr. 12/1956, privind modificarea Legii nr. 5/1950, pentru raionarea administrativ-economică a teritoriului Republicii Populare Române;

Legea nr. 2 din 16 februarie 1968, privind organizarea administrativă a teritoriului Republicii Socialiste Române: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/189>;

Legea nr. 2 din 18 aprilie 1989, privind îmbunătățirea organizării administrative a teritoriului Republicii Socialiste Române: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/21464>;

Decretul-Lege al CFSN nr. 38/1990, privind abrogarea Legii nr. 2/1989 referitoare la organizarea administrativă a teritoriului țării;

Legea nr. 2 din 16 februarie 1968, privind organizarea administrativă a teritoriului României, republicată: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/189>;

Legea nr. 350 din 6 iunie 2001, privind amenajarea teritoriului și urbanismul, cu completările și modificările ulterioare: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/29453>;

Legea nr. 290/ 2018 pentru modificarea și completarea Legii nr. 2/ 1968 privind organizarea administrativă a teritoriului României: <https://www.dropbox.com/s/7r4ep3ywu82pe7s/legea-nr-290-2018-pentru-modificarea-si-completarea-legii-nr-2-1968-privind-organizarea-administrativa-a-teritoriului-romaniei.pdf?dl=0>;

Legea nr. 351 din 6 iulie 2001 privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național – Secțiunea a IV-a Rețeaua de localități: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/29780>;

Legea nr. 584 din 22 decembrie 2003, pentru declararea ca municipiu a orașului Gheorgheni, județul Harghita: https://www.cdep.ro/proiecte/2003/200/30/9/leg_pl239_03.pdf;

Legea nr. 494 din 11 iulie 2002, privind declararea ca municipiu a orașului Toplița, județul Harghita: https://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.http_act_text?id=36777;

Legea nr. 84 din 5 aprilie 2004, pentru înființarea unor comune: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/51038>;

Legea nr. 384 din 30 septembrie 2003, privind înființarea comunei Tomești prin reorganizarea comunei Cârța, județul Harghita: https://www.cdep.ro/proiecte/2003/000/30/8/leg_pl038_03.pdf;

Legea nr. 103 din 8 martie 2002, privind înființarea comunei Cozmeni, județul Harghita: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/34539>;

Legea nr. 104 din 8 martie 2002, privind înființarea comunei Mădăraș, județul Harghita: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/34543>;

Legea nr. 164 din 11 iulie 2011, privind schimbarea denumirii satului Satu-Nou din componența comunei Râcu, județul Harghita, în Gârciu: https://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.http_act?ida=104752;

HCL nr. 39/ 1993, cu privire la aprobarea statutului municipiului Odorheiu Secuiesc: <https://www.dropbox.com/s/unk361mq3pdeunr/HCL%2C%20cu%20privire%20la%20aprobarea%20statutului%20de%20municipiu%2C%20Odorheiu%20Secuiesc.pdf?dl=0>;

H. G. nr. 1284/2007 privind declararea ariilor de protecție specială avifaunistică ca parte integrantă a rețelei ecologice europene Natura 2000 în România, cu modificările și completările ulterioare;

Prevederile Legii nr. 451/2002 pentru ratificarea Convenției europene a peisajului, adoptată la Florența în 2002, respectiv identificarea peisajelor valoroase de pe teritoriul județului Harghita, recunoașterea și protejarea acestora potrivit legislației în vigoare;

Prevederile H. G. nr. 905/2016 pentru aprobarea tezelor prealabile ale proiectului Codului patrimoniului cultural; inventarierea stării curente de conservare a patrimoniului cultural construit, înscris în LMI 2015, pentru a indica zonele prioritare intervenție pentru a evita precolapsul sau colapsul unor monumente istorice reprezentative pentru județul Harghita, patrimoniu situat atât în mediul urban cât și în mediul rural;

Publicații de specialitate:

Ropa, L. (2004), Modificări administrativ-teritoriale din nord-vestul României între anii 1950-1960, în *Acta Mvsei Porolissensis*, vol. XXXVI/2014, pp. 348-355;

Vajda, L. (2004), Întreprinderea de fier Vlăhița (1878-1924), în *Acta Mvsei Porolissensis*, vol. XIII/1976, pp. 481-503;

Studii de specialitate:

S.C. CPCP STUDIO (2010), Studiul istoric privind patrimoniul cultural al județului Harghita – Analiza diagnostic referitoare la situația monumentelor istorice;

S.C. Experiment Proiect S.R.L. (2017), Reactualizare P.U.G. Municipiul Odorheiu Secuiesc, Jud. Harghita;

S.C. Kontur S.R.L. (2009), Planul Urbanistic General al Municipiului Toplița – Memoriu general;

Larix Studio S.R.L. (2018), Plan Urbanistic General – Municipiul Gheorgheni – Memoriu general;

S.C. Atrium S.R.L. (2000), Plan Urbanistic General al orașului Bălan – Memoriu general, vol. 2;

S.C. Planwerk S.R.L. (2010), Oraș verde în inima Secuimii. Plan urbanistic general al municipiului Miercurea Ciuc – Memoriu general;

S.C. Planwerk S.R.L. (2012), Stațiunea Regină, Poartă la Drumul Apelor Minerale. Plan Urbanistic General al Orașului Borsec – Memoriu general;

S.C. Proiect S.A. – Târgu Mureș (2006), Planul Urbanistic General al orașului Cristuiu Secuiesc – varianta finală – Memoriu general;

Lector dr. Hadrian V. Conțiu (2008), Stațiunea turistică Băile Tușnad și împrejurimile. Potențial turistic și perspective de dezvoltare;

S.C. Kontur S.R.L. (2002), Plan Urbanistic General comuna Ciucsângeorgiu – Memoriu general;

Arh. Mirk L. Lilla (2010), Plan Urbanistic General, vol. 1 – Memoriu de sinteză, comuna Ditrău;

Total Proiect S.R.L. (2015), Regulamentul Local de Urbanism, Comuna Merești, Județul Harghita;

Arh. Mirk L. Lilla (2015), Plan Urbanistic General, vol. 1 – Memoriu de sinteză, comuna Plăieșii de Jos;

Arh. Mirk L. Lilla (2012), Plan Urbanistic General, vol. 1 – Memoriu de sinteză, comuna Sâncrăieni;

Total Proiect S.R.L. (2013), Plan Urbanistic General al comunei Sândominic, județul Harghita – Memoriu general;

Arh. Mirk L. Lilla (2011), Plan Urbanistic General, vol. 1 – Memoriu de sinteză, comuna Lunca de Sus;

S.C. Urban Design S.R.L. (2010), Studiu istoric și morfologic, aferent Planului urbanistic general al comunei Praid;

S.C. Urban Design S.R.L. (2013), Planul Urbanistic General al comunei Zetea – Memoriu general;

Larix Studio S.R.L. (2017), Planul Urbanistic General al comunei Ciurmani – Memoriu general;

KÓSA BÉLA P. F. A., Studiu de fundamentare Istoric-arhitectural pentru elaborarea Planului Urbanistic General al comunei Corund;

S.C. Duo Stil S.R.L. (2009), Planul Urbanistic General al comunei Lăzarea – Memoriu general;

S.C. Arhitectura S.R.L. (2009), Planul Urbanistic General al comunei Racu – Memoriu general;

Arh. Mirk L. Lilla (2013), Plan Urbanistic General al comunei Sârmaș, vol. II – Memoriu de sinteză;

S.C. Vallum S.R.L. (2015), Planul Urbanistic General al comunei Siculeni – Memoriu general;

Larix Studio S.R.L. (2015), Studiu istoric Comuna Suseni;

Arh. Mirk L. Lilla (2004), Planul Urbanistic General al comunei Tomești – Memoriu general;

Universitatea de Arhitectură și Urbanism “Ion Mincu” - Centrul de Cercetare, Proiectare, Expertiză și Consulting (UAUIM) (2013), Studiu de fundamentare în vederea actualizării PATN - Secțiunea Rețeaua de localități;

S.C. Agora Est Consulting S.R.L. & Quattro Design S.R.L. (2014), Strategia de Dezvoltare Teritorială a României. Studiul 15. Rețeaua de localități după rang și importanță;

Literatură de specialitate:

Dimitrie, G. *et al.* (1938), Enciclopedia României – Volumul II. Țara Românească;

Köllő, M. (2023), Teză de doctorat „Morfologia aşezărilor din secuime şi tipologiile constructive. Evoluţie istorică, situaţia din prezent. Diagnostic şi tendinţe”, manuscris. Bucureşti: Universitatea de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu”;

Lăcătuşu, I. (2008), Structuri etnice şi confesionale în judeţele Covasna şi Harghita. Târgu-Mureş: Editura Universităţii „Petru Maior”;

Makfalvi *et al.* (1979), Judeţele patriei – Harghita monografie. Bucureşti: Editura sport-turism;

Săgeată, R. (2013), Organizarea administrativ-teritorială a României evoluţie. Propuneri de optimizare. Bucureşti: Academia Română – Institutul de Geografie;

Resurse web:

Árpád, V., Hargita megye településeinek etnikai(anyanyelvi/nemzetiségi) adatai 1850-2002 [Date etnice (limbă maternă/etnie) ale aşezărilor din judeţul Harghita 1850-2002]. Text disponibil la adresa: <https://bit.ly/3IBHIGS> [10.08.2023].

Árpád, V., Recensământe ale populaţiei pe teritoriul Transilvaniei, în perioada 1850-1910. Text disponibil la adresa: <https://doksi.net/en/get.php?lid=6910> [25.05.2023]

Ghinea, D., România Geografică - Harghita. Text disponibil la adresa: <https://romaniadategeografice.net/unitati-admin-teritoriale/judete/judete-h/harghita/> [10.08.2023]

Institutul Naţional de Statistică (INS), Lista Recensămintelor populaţiei din România, la adresa: <https://www.recensamantromania.ro/istoric-rpl/> [25.05.2023];

Date ale instituţiilor publice:

Adresa nr. 678/ 23.02.2023 de la Institutul Naţional de Statistică – Direcţia Judeţeană de Statistică Harghita către Consiliul Judeţean Harghita.

5. Anexe

Anexa 1 – Evoluția structurii etnice la nivelul județului Harghita

Tabel nr. 7: Evoluția structurii etnice la nivelul județului Harghita, în perioada 1850-2002

An	Maghiari		Români		Romi	Altele (germani, evrei, ucraineni, sârbi, slovaci)		Populație totală
1850	142.621	-	13.648	-	2.634	-	2.776	161.679
1880	158.361	↑	12.010	↓	705	↓	7.966	179.042
1890	177.843	↑	18.905	↑	104	↓	2.472	199.324
1900	197.820	↑	19.369	↑	-	-	1.673	218.862
1910	210.040	↑	17.351	↑	-	-	3.038	230.429
1920	201.518	↓	25.683	↑	-	-	4.201	231.402
1930	214.042	↑	24.989	↓	2.702	↑	5.878	247.611
1941	255.265	↑	17.208	↓	1.870	↓	2.035	276.378
1956	238.111	↓	25.124	↑	1.434	↓	1.368	266.037
1966	247.779	↑	33.288	↑	1.362	↓	859	283.288
1977	275.799	↑	44.774	↑	3.228	↑	775	324.576
1992	295.104	↑	48.948	↑	3.828	↑	452	348.332
2002	276.022	↓	45.869	↓	3.833	↑	468	326.192

Sursa: Árpád, V., Hargita megye településeinek etnikai(anyanyelvi/nemzetiségi) adatai 1850-2002. Text disponibil la adresa: <https://bit.ly/3IBHIGS> [10.08.2023]

Tabel nr. 8: Evoluția structurii etnice la nivelul mediului urban în județul Harghita, în perioada 1850-2002

An	Maghiari		Români		Romi	Altele (germani, evrei, ucraineni, sârbi, slovaci)		Populație totală
1850	17.828	-	2.733	-	354	-	1.840	22.755
1880	24.575	↑	3.385	↑	-	↓	2.101	30.061
1890	27.231	↑	3.766	↑	-	-	854	31.851
1900	31.975	↑	4.002	↑	-	-	650	36.627
1910	37.158	↑	6.961	↑	-	-	1.556	45.675

An	Maghiari		Români		Romi	Altele (germani, evrei, ucraineni, sârbi, slovaci)			Populație totală
1920	33.248	↓	5.378	↓	-	-	1.901	↑	40.527
1930	35.624	↑	7.479	↑	538	↑	3.134	↑	46.775
1941	49.891	↑	4.881	↓	337	↓	888	↓	55.997
1956	52.458	↑	7.617	↑	228	↓	682	↓	60.985
1966	65.662	↑	12.261	↑	96	↓	399	↓	78.418
1977	95.471	↑	25.337	↑	708	↑	397	↓	121.913
1992	126.442	↑	31.179	↑	1.063	↑	406	↑	159.090
2002	113.980	↓	27.935	↓	1.796	↑	343	↓	144.054

Sursa: Árpád, V., Hargita megye településeinek etnikai(anyanyelvi/nemzetiségi) adatai 1850-2002. Text disponibil la adresa: <https://bit.ly/3IBHIGS> [10.08.2023]

Tabel nr. 9: Evoluția structurii etnice la nivelul mediului rural în județul Harghita, în perioada 1850-2002

An	Maghiari		Români		Romi	Altele (germani, evrei, ucraineni, sârbi, slovaci)			Populație totală
1850	124.793	-	10.915	-	2.280	-	936		138.924
1880	133.786	↑	8.625	↑	705	↓	5.865	↑	148.981
1890	150.612	↑	15.139	↑	104	↓	1.618	↓	167.473
1900	165.845	↑	15.367	↑	-	-	1.023	↓	182.235
1910	172.882	↑	10.390	↓	-	-	1.482	↑	184.754
1920	168.270	↓	20.305	↑	-	-	2.300	↑	190.875
1930	178.418	↑	17.510	↓	2.164	↑	2.744	↑	200.836
1941	205.374	↑	12.327	↓	1.533	↓	1.147	↓	220.381
1956	185.653	↓	17.507	↑	1.206	↓	686	↓	205.052
1966	182.117	↓	21.027	↑	1.266	↑	460	↓	204.870
1977	180.328	↓	19.437	↓	2.520	↑	378	↓	202.663
1992	168.662	↓	17.769	↓	2.756	↑	46	↓	189.242
2002	162.042	↓	17.934	↑	2.037	↓	125	↑	182.138

Sursa: Árpád, V., Hargita megye településeinek etnikai(anyanyelvi/nemzetiségi) adatai 1850-2002. Text disponibil la adresa: <https://bit.ly/3IBHIGS> [10.08.2023]